

*En puhu murretta. Nimitän puhekieltäni
yksinkertaisesti suomeksi.*
Brysselinsuomalaisten nuorten murrekäsitteet
ja -asenteet

Amira Alasghar
Pro gradu -tutkielma
Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
Tammikuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

ALASGHAR, AMIRA: *En puhu murretta. Nimitän puhekieltäni yksinkertaisesti suomeksi.*

Brysselinsuomalaisten nuorten murrekäsitykset ja -asenteet

Pro gradu -tutkielma, 61 s., 31 liites.

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Tammikuu 2021

Pro gradu -tutkielma käsittelee Belgian pääkaupunkiseudulla asuvien lukioikäisten suomalaisnuorten murrekäsityksiä ja -asenteita nykymurteista ja -puhekielistä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaista murretietämystä brysselinsuomalaisilla nuorilla on. Tutkielma pyrkii myös erittelemään informanttien käsityksiä heidän omista puhetavoistaan, niiden murteellisuudesta ja erilaisten puhetapojen tulevaisuudesta.

Tutkimuksen tausta on kansanlingvistiikassa, tarkemmin kansandialektologiassa. Nuorten käsitykset ja asenteet on hankittu suoraan ja epäsuoraan menetelmin. Aineisto koostuu 79 nuoren täyttämistä paperisista ja sähköisistä kyselyistä. Vastaukset paperiseen kyselyyn on kerätty informanttien äidinkielen tunnilla tutkielman tekijän läsnä ollessa. Sähköiseen kyselyyn informantit ovat vastanneet omalla ajallaan Webropol-kyselyalustalla. Kyselyt pohjautuvat osittain Marjatta Palanderin tutkimuksen (Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset 2011) taustalla olleeseen kyselylomakkeeseen. Tehtäviä ja kysymyksiä on muokattu sopivammiksi tutkimuksen kohteena olevalle ryhmälle. Tutkimuksen aineisto analysoidaan sekä laadullisin että määrällisin menetelmin.

Tutkielmassa osoitetaan, että brysselinsuomalaisten nuorten murretietämys on hyvin rajallista. Suomessa vietetty aika ei näytä korreloivan murretietämyksen kanssa. Kyselyssä suurinta tietämystä osoittaneilla informanteilla on varsin erilaisia taustoja. Tutkielmasta käy siis ilmi, että informanttien koulussa saamasta suomen kielen alueellisen vaihtelun opetuksesta huolimatta murrealueiden merkitseminen karttaan sekä murrepiirteiden tunnistaminen ja nimeäminen on haasteellista.

Brysselinsuomalaiset nuoret suhtautuvat suomen murteisiin pääosin varsin neutraalisti. Jotkin puhetaivat jakoivat mielipiteitä kovasti, mutta suurin osa puhetavoista sai kovin suopean vastaanoton. Kyselyaineistosta myös ilmenee, että informanttien käsitykset murteista eroavat asiantuntijoiden käsityksistä. Suurin osa informanteista ei koe itse puhuvansa murretta, vaikka murteisiin suhtaudutaankin pääosin neutraalisti tai jopa myönteisesti. Varsin todennäköisenä selityksenä informanttien rajalliselle tietämykselle ja paikoin välinpitämättömälle suhtautumiselle pidän heidän ikäänsä ja asumisympäristöään. Informanttien sekä paperiseen että sähköiseen kyselyyn antamista vastauksista on nähtävissä, että suomen murteita, niiden asemaa tai tulevaisuutta ei ole liiemmin pohdittu.

Asiasanat: kansandialektologia, murteet, murrekäsitys, kielellinen asenne, brysselinsuomalainen, ulkosuomalainen

Sisällys

1 JOHDANTO	3
1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset.....	3
1.2 Tutkimuksen taustaa	4
2 TUTKIMUSALAT	6
2.1 Sosiolingvistiikka.....	6
2.2 Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia.....	7
2.2.1 Käsitukset ja asenteet	8
3 ULKOSUOMALAISUUS	10
4 TUTKIMUSAINESTO JA SEN KERÄÄMINEN.....	11
4.1 Informantit ja heidän koulutusjärjestelmänsä	11
4.2 Kyselyaineistot.....	13
5 BRYSSSELINSUOMALAISET NUORET ARVIOIMASSA MURTEITA JA TUNNISTAMASSA MURREALUEITA	16
5.1 Ääninäytteiden arviointi.....	17
5.1.1 Itämurteet	20
5.1.2 Lounaismurteet.....	23
5.1.3 Peräpohjalaismurteet.....	27
5.1.4 Helsingin puhekieli	31
5.2 Murrealueiden tunnistaminen ja nimeäminen.....	36
5.2.1 Nimeäminen kaupungeittain ja kunnittain	37
5.2.2 Nimeäminen maakunnittain	39
5.2.3 Nimeäminen ilmansuunnittain	41
5.2.4 Nimeäminen muin perustein	42
6 BRYSSSELINSUOMALAISTEN NUORTEN KÄSITYKSET OMASTA PUHETAVASTA JA SUOMEN KAUPUNKIEN PUHETAPOJEN MURTEELLISUUDESTA	44
6.1 Käsitukset eri kaupunkien puhetaipojen yleiskielisyydestä ja murteellisuudesta.....	44
6.2 Käsitukset omasta puhetavasta ja sen tulevaisuudesta.....	46
6.2.1 Yleiskieli ja kirjakieli.....	47

6.2.2 Helsingin ja pääkaupunkiseudun puhekieli.....	48
6.2.3 Belgian suomi	49
6.2.4 Oman puhutavan tulevaisuus	51
7 LOPUKSI.....	53
LÄHTEET	58
LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Ulkosuomalaiseksi määritellään Suomen ulkopuolella vakituisesti asuva Suomen kansalainen tai suomalaista syntyperää oleva henkilö (Maahanmuuttovirasto 2019). Ulkosuomalaisia on tällä hetkellä yli 1,6 miljoonaa, ja tästä määrästä Suomen kansalaisia on 300 000. Loput ovat suomalaista syntyperää, mutta eivät Suomen kansalaisia. (Sisäministeriö 2019.) Suomen kieli on saanut uusia muotoja ulkosuomalaisväestöjen keskuudessa. Pohjois-Ruotsiin muuttaneiden suomen kielestä on kehittynyt virallinen vähemmistökieli, meänkieli (ks. Mantila 2000). Myös amerikansuomalaisten ja australiansuomalaisten kieli eroaa suomen kielestä niin, että Suomessa asuva suomen kielen puhuja ei välttämättä sitä ymmärtäisi. Amerikansuomi ja australiansuomi ovat puhuttuja alue- ja käyttäjäkohtaisia kielimuotoja. Molemmat ovat saaneet vaikutteita englannin kielestä ja puhujien tuntemista murteista, kuten suomenkielisten vanhempien tai isovanhempien murteista. (Jönsson–Korhola 2003: 409; Lammervo–Gita 2003: 463–464.)

Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on amerikan- ja australiansuomalaisia kooltaan huomattavasti vaatimattomampi ulkosuomalaisväestö. Tutkielman tarkoituksena on luoda katsaus Belgian pääkaupunkiseudulla asuvien lukioikäisten nuorten murrekäsityksiin ja -asenteisiin Marjatta Palanderin (2011) itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä koskevaan tutkimukseen tukeutuen. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia murrekäsityksiä ja -asenteita Belgian pääkaupunkiseudulla asuvilla suomalaisnuorilla on suomen kielen nykymurteista. Nuoret ovat yhtä lailla suomen kielen käyttäjiä ja ylläpitäjiä kuin suuret ulkosuomalaisväestöt ja Suomessa asuvat puhujatkin, joten heidän asenteitaan ja käsityksiään on syytä tutkia. Pyrin myös kartoittamaan nuorten kykyä tunnistaa murteita ja murrealueita. Lisäksi aion selvittää, minkälaisia vaikutuksia nuorten murremaantieteellisellä taustalla on murretietoisuuteen ja murrekäsityksiin.

Tutkimuskysymykset, joihin tulen tässä tutkielmassa vastaamaan, ovat seuraavat:

1. Miten brysselinsuomalaiset nuoret suhtautuvat suomen kielen murteisiin?
2. Pystyvätkö brysselinsuomalaiset nuoret tunnistamaan murteita ja niiden puhuma-alueita?
3. Miten brysselinsuomalaiset nuoret kuvailevat omaa puhetapaansa?

Tutkielma rakentuu seitsemästä pääluvusta ja useammasta alaluvusta. Tämän luvun seuraavassa alaluvussa sekä luvussa 2 taustoitetaan tutkimusta esittelemällä sociolingvistiikan ja kansanlingvistiikan tutkimusaloja. Sivuan myös ulkosuomalaisten kieleen kohdistuvaa tutkimusta. Tämän jälkeen luvussa 3 käsittelen suomalaisten maastamuuton historiaa ja esittelen Belgiaan kohdistuvaa suomalaisten muuttoliikettä. Luvussa 4 käyn läpi tutkimusaineistoa ja siihen liittyviä kysymyksiä. Luvut 5 ja 6 ovat varsinaisia analyysilukuja, joissa erittelen informanttieni kyselyihin antamia vastauksia tukeutuen aiempaan kansandialektologiseen tutkimukseen. Päättäntöluvussa kokoan tutkielman eri osat yhteen vastaamalla tiivistetyksi edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

1.2 Tutkimuksen taustaa

Suomessa asuvien suomalaisten murrekäsityksistä on tehty runsaasti kansanlingvististä tutkimusta. Aila Mielikäinen ja Marjatta Palander (2002) ovat luoneet yleisen katsauksen suomalaisten murreasenteisiin. Marjatta Palander (2011) on puolestaan tutkinut itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä laajasti ja kattavasti suuren aineiston perusteella. Anne-Maria Nupponen (2011) on tutkinut väitöskirjassaan pohjoissavolaisten käsityksiä savolaismurteesta. Myös lukuisia pro gradu -tutkielmia on tehty aiheesta. Annika Haaramo (2015) on perehtynyt pro gradu -tutkielmassaan hämäläisten ei-kielitetilijöiden lounaismurretta koskeviin käsityksiin. Myös luvialaisten (ks. Sivula 2016) ja lounaissuomalaisten (ks. Heikkilä 2015) murrekäsityksiä on tutkittu. Aiemmasta tutkimuksesta lisää alaluvussa 2.2.

Ulkosuomalaisväestöjen kieleen ja yleisesti suomen kieleen suhtautumiseen on luotu lukuisia erilaisia katsauksia. Tutkimusta on tehty pääosin suurista ulkosuomalaisväestöistä, kuten amerikansuomalaisista. Amerikansuomalaisten kieltä koskevan tutkimuksen alullepanijana voidaan pitää Pertti Virtarantaa (Virtaranta 1993: 21). Hannele Jönssön-Korholan ja Anna-Riitta Lindgrenin toimittamaan teokseen *Monena suomi maailmalla: suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* (2003) on koottu artikkeleita, joissa käsitellään eri ulkosuomalaisväestöjen kieltä. Kyseisessä teoksessa käsitellään suurimpia ulkosuomalaisväestöjä, kuten Pohjois-Amerikan suomalaisia, Ruotsin suomalaisia ja Australian suomalaisia. Myös pro gradu -tutkielmia on tehty ulkosuomalaisten asennoitumisesta suomen kieleen (ks. Malinen 2016).

Tutkimukseni kohteena oleva ryhmä on siitä mielenkiintoinen, että he eivät ole tavanomaisia ulkosuomalaisia (tästä lisää alaluvussa 4.1). Heidän koulutusjärjestelmänsä mahdollistaa koulunkäynnin osaksi suomen kielellä, joten toisin kuin edellä mainittujen tutkimusten ulkosuomalaiset, tämän tutkimuksen informantit ovat suomen kielen kanssa tekemisissä kodin lisäksi kouluympäristössä.

Brysselissä asuvien 12–14-vuotiaiden suomalaisnuorten identiteetin ja suomalaisuuden hahmottamista on tutkittu (Aalto 2007), mutta näiden nuorten murrekäsitteisiin ei ole perehdytty. Minna Aalto on käyttänyt Belgian pääkaupunkiseudulla asuvista suomalaisista nimitystä *brysselinsuomalaiset* (mt.: 2007: 75). Olen käyttänyt jo kandidaatintutkielmassani (Alasghar 2018) tätä nimitystä ja käytän kyseistä ilmaisua myös tässä työssä.

2 TUTKIMUSALAT

Ei-kielitieteilijöiden kielelliset asenteet ja käsitykset erilaisista puhetaivoista kuuluvat kansandialektologisen tutkimuksen kohteisiin. Kansandialektologia on kansanlingvistiikan tutkimussuuntaus ja kansanlingvistiikka taas puolestaan kuuluu sociolingvistiikan piiriin. (Palander 2011: 11–12.) Kansandialektologiaa ei voi käsitellä ottamatta huomioon sen lähtökohtia, jotka ulottuvat kansanlingvistiikan kautta sociolingvistiikkaan. Käsittelen siis tässä luvussa ensiksi sociolingvistiikkaa, sillä sen historia on tärkeä ymmärtää kansandialektologian kannalta. Tämän jälkeen keskityn alaluvussa 2.2 kansanlingvistisen tutkimuksen ja tarkemmin kansandialektologian kuvaukseen. Tutkielman kannalta käsitteiden *käsitys* ja *asenne* erottelu on tärkeää, siispä esittelen niiden erottelua kansanlingvistisessä ja -dialektologisessa tutkimuksessa alaluvussa 2.2.1.

2.1 Sociolingvistiikka

Sociolingvistiikassa tutkimuksen ensisijaisia kohteita ovat muun muassa kielenvaihto, monikielisyys, kielelliset asenteet sekä kielen vaihtelu (Tieteen termipankki 2019). Sociolingvistiikka on saanut alkunsa 1960-luvulla (Palander 2011: 11). William Labovin *The Social Stratification of English in New York City* oli ensimmäinen kvantitatiivinen tutkimus suurkaupunkilaisen puheyhteisön kielestä. Tutkimuksen ensimmäinen painos (1966) toimi perustana tulevalle sociolingvistiselle tutkimukselle. (Labov 2006: xi.)

Suomessa sociolingvistinen tutkimussuuntaus on ollut esillä 1970-luvulta lähtien. Labovin ja ruotsalaisen Bengt Lomanin sociolingvistiset lähestymistavat olivat tuolloin Suomessa keskiössä. Loman pyrki kuvaamaan kielen syntaktista variaatiota, kun taas Labovin tutkimus kohdistui pääasiassa kielen äänne- ja muotopiirteisiin. Ensimmäisten suomalaisten sociolingvististen tutkimusten joukkoon kuuluu Terho Itkosen vuonna 1972 alulle panema Helsingin puhekielen tutkimus. (Paunonen 2009: 557–558.)

Ruotsalaisen sociolingvistin Bengt Nordbergin johtama pohjoismainen tutkimushanke *Urbanisering och språkförändring i Norden* mahdollisti suomalaisen sociolingvistisen tutkimuksen edistymisen. Tutkimushankkeen yhteydessä tehtiin lukuisia väitöskirjoja, joista yksi on Pirkko Nuolijärven vuonna 1986 julkaisema tutkimus Helsinkiin muualta muuttaneiden kielellisestä sopeutumisesta. (Paunonen 2009: 558.) Nuolijärvi julkaisi samana vuonna väitöskirjaansa taustoittavan teoksen *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti* (1986), joka toteutettiin osana Nordbergin tutkimushanketta.

Perinteisesti sosiolingvistiksessä tutkimuksessa on käytetty kvantitatiivista lähestymistapaa, kuten Labovin tutkimuksessa *The Social Stratification of English in New York City*. Uudempien tutkimusten myötä kvalitatiivista analyysiä on ruvettu soveltamaan kvantitatiivisen tutkimuksen ohella (Paunonen 2009: 559).

2.2 Kansanlingvistiikka ja kansandialektologia

Kieli herättää jokaisessa käyttäjässä jonkinlaisia tunteita. Kielellisiä asenteita ja kieleen liittyviä käsityksiä sekä uskomuksia on esiintynyt aina, eivätkä ne suinkaan ole nykyajan tuotoksia (Mielikäinen–Palander 2014: 14). Kansanlingvistiikka selvittää tavallisten kielenkäyttäjien suhtautumista kieleen. Kansanlingvistiikassa on kyse siitä, että kielitieteilijät ovat kiinnostuneet tavallisten kielenkäyttäjien kielikäsityksistä ja pitävät niitä tärkeinä. Tavallisten kielenkäyttäjien käsityksien selvittäminen on tärkeää, sillä kielenkäyttäjien kielitietoisuus vaikuttaa osittain siihen, miten kieli muuttuu. (Palander 2011: 11.)

Kansanlingvistiikan tutkimusala kansandialektologia tutkii tarkemmin kielen variaation, erityisesti murteiden herättämiä asenteita ja käsityksiä ei-kielitetilijöiden keskuudessa (Palander 2001: 147). Dennis R. Preston on kansandialektologian uranuurtaja ja kyseisen tutkimusalan 1980-luvulla omaksi suuntaukseksi vakiinnuttanut kielitieteilijä. Kansandialektologista tutkimusta muistuttava tutkimus on kuitenkin peräisin jo 1800-luvulta. Kansandialektologian kaltaista tutkimusta on siis tehty jo reilusti ennen varsinaisen tutkimusalan nimityksen vakiintumista. Alankomaalainen Willems tutki ei-kielitetilijöiden käsityksiä murteiden samankaltaisuuksista vuonna 1886 tekemässään laajassa kyselyssä. Toinen alankomaalainen kielitieteilijä Weijnen puolestaan julkaisi vuonna 1946 ei-kielitetilijöillä teettämäänsä karttoja, joihin vastaajat olivat merkinneet alueet, joilla käytetään samanlaista puhetapaa kuin he itse käyttävät. Tämä tutkimus noudatti Weijnenin kehittelemää menetelmää, joka oli yksi ensimmäisistä systemaattisista tavoista hankkia tietoa ei-kielitetilijöiden käsityksistä. (Preston 1999: 25–26.) Tutkimusta kehitettiin valtavasti 1900-luvun puolivälissä etenkin edellä mainitussa Alankomaissa sekä Japanissa Misao Tōjōn johdolla (Takesi Sibata 1999: 79; Palander–Riionheimo–Koivisto 2018: 16).

Preston kehitti 1980-luvulla erilaisia kansandialektologisia menetelmiä ei-kielitetilijöiden käsityksien selvittämiseksi. Menetelmien joukkoon kuuluu murteentunnistustestejä (”dialect identification”), murrerajojen merkitsemistä karttaan (”draw-a-map”) ja murrealueiden järjestämistä murteen yleiskielisyyden sekä miellyttävyyden mukaan (”correct and pleasant”). Prestonin murteentunnistustestit perustuvat ääninäytteille, joiden puhuvat edustavat murrejatkumoa. Vastaajia pyydetään sijoittamaan puhuvat niiden puhuma-alueelle. Mentaalikarttamenetelmässä

(”draw-a-map”) vastaajat merkitsevät karttaan alueita, joilla heidän mielestään on oma puhetapansa. (Preston 1999: 34.)

Kansandialektologisella nimellä kulkevaa tutkimusta on Suomessa tehnyt etenkin Marjatta Palander. Marjatta Palander on kääntänyt Dennis R. Prestonin käsitteen *perceptual dialectology* *kansandialektologiaksi* (Palander 2001: 147). Palander on suomalaisen kansanlingvistiikan ja -dialektologian yksi merkittävimmistä tutkijoista. Palander on muun muassa julkaissut tutkimuksia alueellisen taustan vaikutuksesta murrekäsityksiin (2007), itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksistä (2011) sekä karjalaan kohdistuvista käsityksistä (2015). Palanderin itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä koskevan laajan tutkimuksen aineistonkeruu alkoi jo 1990-luvun loppupuolella. Tutkimukseen kerättiin aineistoa useamman vuoden ajan. Aineisto hankittiin haastatteluilla, joiden toteutuksesta vastasivat suurelta osin suomen kielen yliopisto-opiskelijat. (Palander 2011: 5.)

2.2.1 Käsitteet ja asenteet

Kansanlingvistiikassa *käsitys* eroaa *asenteesta* siten, että *käsitys* kattaa myös sellaisia ei-kielitieteilijöiden näkemyksiä, jotka eivät ole arvioivia. Asenteiden kannalta arviointi on välttämätöntä, joten kieleen liittyvät käsitteet on erotettava kielellisistä asenteista. Kielikäsitykset kattavat ei-kielitieteilijöiden uskomukset ja näkemykset kielen käytöstä, rakenteesta ja tilasta. (Preston 2011: 10.) Kielikäsitysten ja kielellisten asenteiden tutkimuksessa on esitetty dikotomia, jonka mukaan käsitteet ja asenteet jaetaan ilmi- ja piilokäsityksiin, tietoisiin ja tiedostamattomiin käsitteisiin tai eksplisiittisiin ja implisiittisiin asenteisiin. Kahtiajako perustuu käsitteiden ja asenteiden keruumenetelmiin. Ilmikäsityksiä hankitaan suoraan menetelmin, kun taas piilokäsityksiä saadaan epäsuoraan menetelmin. (Pharao & Kristiansen 2019: 1.) Suomalaisessa kansanlingvistiikassa kielikäsitys on toiminut eräänlaisena kattoterminä kaikille kielen ja murteiden herättämille mielipiteille, uskomuksille, asenteille ja käsitteille. Kielellisiä asenteita voidaan pitää kielikäsityksen alalajina, mutta ei suinkaan siihen rinnastettavana. (ks. Mielikäinen–Palander 2014.)

Suomalainen murteisiin liittyvä asennetutkimus on varsin nuori tutkimusala, sillä pitkään vallinneeseen äännehistorialliseen paradigmaan ei ole kuulunut kielenulkoiset selitykset (Mielikäinen–Palander 2014: 15). Vuonna 1976 käynnistynyt labovilaisin menetelmin toteutettu Nykysuomalaisen puhekielen murros -tutkimushanke (Mielikäinen–Paunonen–Suojanen 1976) on luonut pohjan tutkimuksille suomen kieltä koskevien asenteiden kartoittamisesta (Nuolijärvi 1986: 14). Tutkimushankkeen esitutkimusraportissa on esitetty tavoitteita testeille, joiden avulla selvitetään asenteita. Tavoitteena on muun muassa selvittää ei-kielitieteilijöiden suhtautumista eri kielimuotoihin ja niiden käyttäjiin. Tämän lisäksi asennetestien tavoitteena olisi selvittää haastateltavien asennoitumista kielenhuoltoon. (Mielikäinen ym. 1976: 7, 224–225.) Nykysuomalaisen puhekielen

murroksen tutkimuksen johdosta murteentutkimuksen vallitsevan paradigman, äännehistoriallisen tutkimuksen, tilalle asetui murteiden variaation tarkastelu (Paunonen 2009: 558).

Suomessa kieleen kohdistuvia asenteita on tutkinut mm. Leena Salomaa (1981) turkulaisten kielellisiä asenteita koskevassa tutkimuksessaan. Myös Liisa Paavola (1987) on tutkinut kieli-asenteita tutkimushankkeessaan Kaksikielisten helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet. Paavola on käyttänyt tutkimuksessaan käsitettä *asenne* 'mielipiteen' kaltaisesti. Kielellisen asenteen käsite on esiintynyt ensimmäisiä kertoja suomalaisessa tutkimuksessa laajemmin juuri 1980-luvulla. Nuolijärvi on puolestaan käyttänyt käsitettä tutkimuksessaan Helsinkiin muuttaneiden eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kieli-identiteetistä ja sopeutumisesta uuteen ympäristöön (ks. Nuolijärvi 1986).

Tässä tutkielmassa *käsitys* ja *asenne* merkitsevät eri asioita. Kuten Prestonin kielikäsitystä tarkoittava termi *language regard*, *kielikäsitys*, *murrekäsitys* tai yksinkertaisesti *käsitys* viittaavat tässä tutkielmassa näkemyksiin, jotka eivät pyri arvioimaan vaan yksinkertaisesti havainnoimaan kielimuotoja. *Kielellisillä asenteilla* sen sijaan tarkoitan asenteellista suhtautumista kielimuotoihin. Pääpaino on käsityksissä, mutta kyselyssä on myös sellaisia tehtäviä, jotka kartoittavat asenteita.

3 ULKOSUOMALAISUUS

Suomalainen siirtolaisuus juontaa juurensa jo toista maailmansotaa edeltävältä ajalta. Noin 100 vuoden ajanjaksolla 1800-luvun lopulta 1900-luvun loppuun on laskettu yli miljoonan suomalaisen muuttaneen ulkomaille. Ilman maastamuuttoa Suomen väkiluku olisi vuonna 1989 ollut 6–7 miljoonaa, kun se todellisuudessa oli 4,9 miljoonaa. (Korkiasaari 1989: 7; Tilastokeskus 2006.) Suomalaisten maastamuutolla on ollut selkeitä huippukohtia. 1500- ja 1600-lukujen vaihde merkitsi ensimmäistä suurta suomalaista muuttoliikettä Ruotsiin. Siitä eteenpäin suomalaisten maastamuutto Ruotsiin on jatkunut hyvin tasaisena. Pohjois-Amerikka on ollut toinen suomalaisten suosima kohde 1800-luvun puolivälistä lähtien. 1860-luvulta 1930-luvulle asti jatkunutta muuttoaaltoa Pohjois-Amerikkaan pidetään yhtenä Suomen historian merkittävimmistä. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin käynnistyi toinen mittava muuttoaalto. Tämä maastamuutto kesti 1970-luvulle asti ja kohdistui pääasiassa Ruotsiin. (Korkiasaari 1989: 7.) Myös Venäjälle on kohdistunut runsasta muuttoliikettä. Venäjälle muuttaneista ei ole kovinkaan paljon tilastoitua tietoa ennen 1800-lukua, mutta tiedetään, että sinne on muuttanut suomalaisia jo 1500-luvulta alkaen. Tuolloin merkittävimmät syyt maastamuuttoon ovat olleet sodat ja työttömyys. Viime vuosisadalla syyt ovat olleet lähinnä poliittisia ja taloudellisia. (mt.: 10–13.)

Suomalaisten maastamuuton alkutaipaleella muuttoliike kohdistui siis pääosin Ruotsin ohella muihin naapurimaihin ja Pohjois-Amerikkaan. Toisen maailmansodan jälkeen muuttoaalto suuntautui useampaan kohteeseen. Toki jo ennen 1900-luvun puoliväliä suomalaisia muutti muun muassa Australiaan ja Keski-Eurooppaan, mutta muuttoliike oli niin vähäistä, että sitä ryhdyttiin tilastoimaan vasta vuonna 1924. (Korkiasaari 1989: 7.)

Ennen 1900-luvun puoliväliä Belgiaan muuttaneiden suomalaisten tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa, mutta tiedetään, että muuttoliike on ollut miltei olematonta. 1950- ja 1960-luvuilta eteenpäin suomalaisten muutto Belgiaan on ollut tasaista, mutta edelleen vähäistä. Väestötilastot kertovat suomalaisten määrän kasvaneen vuosien 1961 ja 1981 välillä vain 66 henkilön verran. Vuodesta 1995 alkaen, jolloin Suomi liittyi Euroopan unioniin, suomalaisten määrä Belgiassa on kasvanut nopeasti. Työtehtävät Euroopan unionin toimielimissä ovat eittämättä merkittävin syy tälle muuttoaaltoille. (Korkiasaari 2008: 191–192; Euroopan komissio 2019.) Siirtolaisuusinstituutin mukaan Belgiassa asui vuonna 2010 yli 3000 Suomen kansalaista (Siirtolaisuusinstituutti 2010).

4 TUTKIMUSAINEISTO JA SEN KERÄÄMINEN

Olen kerännyt tutkimusaineiston Brysselin II Eurooppa-koulun lukiolaisilta kahden kyselyn (liitteet 1 ja 2), paperisen ja sähköisen, avulla lokakuussa 2018. Sähköisen kyselyn olen luonut Webropol-kyselytutkimustyökalulla. Paperisen kyselyn kävin teettämässä itse koululla. Päätökseni luoda kaksi kyselyä johtui puhtaasti siitä, että oppilaat täyttivät kyselyt äidinkielen tunnilla, eikä aikaa ollut tarpeeksi yhden laajan kyselyn täyttämiseen. Sain jokaista luokkaa kohden vain yhden koulutunnin eli 45 minuutin verran aikaa vastauksien keräämiseen. Paperiseen kyselyyn vastasi 80 lukiolaista. Sähköiseen kyselyyn vastasi 39 nuorta alkuperäisestä 80:sta. Informanttien määrän väheneminen johtuu mitä luultavimmin siitä, että nuoret vastasivat sähköiseen kyselyyn omalla ajallaan todennäköisesti koulun ulkopuolella eivätkä kontrolloidussa luokkahuoneympäristössä. Tutkielman alkuvaiheessa yksi paperinen kyselylomake hävisi, joten tässä tutkielmassa käsittelen 79 nuoren asenteita ja käsityksiä.

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoa hieman tarkemmin. Alaluvussa 4.1 käsittelen tutkimuksen kohteenani olevaa informanttiryhmää sekä heidän koulutusjärjestelmänsä. Alaluvussa 4.2 esittelen kyselyt perusteellisesti ja käsittelen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Lisäksi kommentoin aineiston analyysimenetelmää.

4.1 Informantit ja heidän koulutusjärjestelmänsä

Eurooppa-koulujen yläaste rakentuu seitsemästä vuosiluokasta, joista kaksi viimeisintä vastaa Suomen lukiota. Eurooppa-kouluissa ala-asteen ensimmäiselle luokalle mennään vuotta aikaisemmin kuin Suomessa. Informanteista osa on yläasteen viidennellä luokalla eli informanttien ikä vaihtelee 15 vuodesta 18 vuoteen. Brysselin II Eurooppa-koulun lukuvuodelle 2018–2019 oli ilmoittautunut kokonaisuudessaan 338 suomalaista oppilasta esikoulusta lukion viimeiselle luokalle (OSGES 2018: 9). Yläasteen kolmella viimeisellä vuosiluokalla on yhteensä 98 suomalaista oppilasta ja siksi kyselyyni vastanneet 79 oppilasta muodostavat hyvin edustava ryhmän. Näiden 79 nuoren antamien vastausten pohjalta voi siis tehdä jonkinlaisia yleistyksiä.

Päätin tutkia lukioikäisten ja hieman nuorempien ryhmää siksi, että Brysselissä tai muualla Belgiassa asuvat aikuiset ovat useimmiten muuttaneet maahan aikuisiällä työn perässä eivätkä täten ole samalla tavalla vieraskielisen ympäristön vaikutukselle alttiita kuin nuoret. Kohderyhmästäni suurin osa on asunut lähes koko ikänsä ulkomailla, joten heidän näkemyksiään on mielekkäämpiä tutkia. En myöskään halunnut ottaa kohderyhmääni 15-vuotiaita nuorempia, sillä epäilin, että heillä ei olisi

välttämättä tarpeeksi mielipiteitä Suomessa puhuttavista murteista, ja että käsitykset eivät olisi erityisen muovautuneita. Tutkimukseni perustana toimivan Palanderin (2011) tutkimuksen aineisto koostuu lähinnä täysi-ikäisten, tarkemmin yli 20-vuotiaiden, henkilöiden haastatteluista. Palander on tietoisesti jättänyt sitä nuoremmat tutkimuksen ulkopuolelle. Palander on perustellut tätä sillä, että teini-ikäiset harvoin kykenevät tunnistamaan murteita tai muodostamaan niistä käsityksiä.

Niin ikään kansainvälisessä kansanlingvistiksessä tutkimuksessa on pohdittu alaikäisten valmiutta arvioida ja muodostaa käsityksiä tutuista sekä vieraista puhetaivoista. Labov pitää murrosikää tärkeimpänä kehitysjaksona asenteiden kehittymiselle. Kieliasenteet eivät ole täysin kehittyneitä vielä murrosikäänkään mennessä, joten kyseinen ajanjakso ja myöhemmät kehitysvaiheet ovat kieliasenteiden näkökulmasta hyvin tärkeää kehityksen aikaa. Kyseiset ajanjaksot sallivat oman kielellisen identiteetin löytämisen elinpiirin ja elämäntapojen monipuolistuessa. (Williams–Garrett–Coupland 1999: 346.) Palanderin ja muiden kielitieteilijöiden näkemyksistä huolimatta pidän tutkimukseni informantteja varsin edustavana ja tutkimisen arvoisena joukkona. Kandidaatintutkielmani (Alasghar 2018) osoitti, että lukioikäiset brysselinsuomalaiset nuoret suhtautuvat suomen kieleen varsin kiihkeästi. Nuoret osoittivat myös pohtineensa suomen kielen asemaa ja kielen käyttöalan kaventumista kansainvälistymisen myötä. Kandidaatintutkielman ja pro gradu -tutkielman aineistonkeruuajankohdat osuvat lähelle toisiaan. Näin ollen osa tämän tutkimuksen informanteista on toiminut informantteina jo kandidaatintutkielmassani ja siten kandidaatintutkielmani tulokset ovat osittain relevantteja pohtiessani tämän tutkielman informanttien soveltuvuutta. Edellä mainitsemieni seikkojen valossa en pidä informanttien nuorta ikää aivan yhtä ongelmallisena kuin Palander piti tutkimuksessaan. Ennen kaikkea lukioikäiset nuoret ovat tutkimusaiheeni kannalta otollisin vastaajaryhmä aiemmin mainittujen Belgiassa asuvien suomalaisten taustojen vuoksi.

Mainitsin johdannossa brysselinsuomalaisten nuorten olevan erikoisasemassa koulutusjärjestelmänsä vuoksi. Eurooppa-kouluissa oppilas saa opetusta omalla äidinkielellään, mutta koulu-uran loppua kohden yhä useammat oppilaan tunnit pidetään pääosin muilla kielillä. Tyypillisesti ulkosuomalaiset käyvät koulua maan kielellä ja ovat tekemisissä suomen kielen kanssa lähinnä kotiolosuhteissa, jos sielläkään.

Eurooppa-koulujen pääsihteerin keskuustoimisto on määrittänyt eri luokka-asteille ensimmäisen vieraan kielen (L2) oppimistasot eurooppalaisen viitekehyksen mukaan. Yläaste on jaettu kolmeen nivelvaiheeseen, joista yläasteen viides luokka kuuluu toiseen nivelvaiheeseen ja kuudes sekä seitsemäs luokka kuuluvat kolmanteen nivelvaiheeseen. L2-tason tulisi olla toisessa nivelvaiheessa Eurooppalaisen kielitaidon viitekehyksen tasolla B2 ja kolmannessa nivelvaiheessa tasolla C1. (OSGES 2015: 2.) Toinen vieras kieli (L3) on pakollinen kaikille yläasteen viidennelle vuosiluokalle

asti. L3 kieli voi olla mikä tahansa Euroopan unionin virallinen kieli. (OSGES 2010: 3.) Yleensä L2- ja L3-kieleksi valitaan joko ranska tai englanti. Brysselin II Eurooppa-kouluun lukuvuodelle 2018–2019 ilmoittautuneista oppilaista 61.1 % opiskelee L2-kielenään englantia, 31.6 % opiskelee ranskaa ja loput saksaa. L3-kielenä eniten opiskellaan englantia ja ranskaa, molempia opiskelee n. 30 % oppilaista. Loput oppilaat opiskelevat saksaa, italiaa, espanjaa tai hollantia. (OSGES 2018: 14–13.)

On syytä ottaa huomioon, että Eurooppa-koulujen äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen tavoitteet ja sisällöt ovat kaikille samalla luokka-asteella oleville oppilaille samat. Tavoitteet ja sisällöt vaihtelevat tietenkin luokka-asteittain, mutta niiden sisällä vaihtelua ei ole. Opetus ei siis ole kurssimuotoista, eikä omaan opetukseen voi vaikuttaa valitsemalla erilaisia aihekokonaisuuksia. Kaikki samoilla vuosikursseilla olevat informantit ovat saaneet koulusta samanlaiset valmiudet murteiden tunnistamiseen. Poikkeuksena ovat tietenkin ne oppilaat, jotka ovat käyneet koulua aikaisemmin muualla. Kahden viimeisen luokka-asteen välillä ei pitäisi olla huimia eroja murretietämyksessä, sillä heille, lukiolaisille, on merkitty samat tavoitteet opetussuunnitelmassa.

Eurooppa-koulujen yhteisessä suomi L1-kielen opetussuunnitelmassa mainitaan suomen kielen opetuksen tavoitteeksi oppilaan kyky tunnistaa ja analysoida kielen alueellista vaihtelua. Opetuksen tavoitteena on ”ohjata oppilasta analysoimaan kielen alueellista, sosiaalista ja tilanteista vaihtelua, pohtimaan ja analysoimaan kielen ja kirjallisuuden merkitystä maailmankuvan, ideologioiden ja identiteettien rakentajana”. (OSGES 2017: 12.) Tiedossani ei ole, miten opetussuunnitelmaa on toteutettu, mutta tässä tutkielmassa oletan, että opetus on ollut opetussuunnitelman mukaista. Oletan myös nuorten tunnistavan tuttuja murteita ja suhtautuvan niihin suopeammin kuin muihin murteisiin.

Alla oleva katkelma havainnollistaa sitä, minkälaisia tavoitteita äidinkielen ja kirjallisuuden oppiainekokonaisuudella on yleisesti, kun sitä opetetaan vieraskielisessä ympäristössä.

Suomi L1 -oppimäärän opetus tukee oppilaiden sekä suomalaisen että eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin kehittymistä. L1-kielen opiskelu monikielisessä ja kulttuurisesti moninaisessa ympäristössä on merkityksellistä oppilaiden kielellisen ja kulttuurisen identiteetin sekä kielitietoisuuden kehittymisessä. L1-kieli on oppilaille tärkeä vuorovaikutuksen sekä tunteiden ja ajatusten ilmaisun kieli, jota opetuksessa tuetaan kohti kielen laajaa hallintaa ja käyttöä eri tilanteissa. Oppilaiden ja koulun monikielisyys otetaan opetuksessa huomioon. (OSGES 2017: 3.)

4.2 Kyselyaineistot

Olen käyttänyt tutkimukseni kyselyiden pohjana Marjatta Palanderin itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä kartoittaneen tutkimuksen kyselyä (2011: 215–218). Tutkimuksessa Palander on perehtynyt eteläkarjalaisten, pohjoiskarjalaisten ja pääkaupunkiseutulaisten murrekäsityksiin ja

niiden eroavaisuuksiin. Olen myös hyödyntänyt Annika Haaramon (2015) pro gradu -tutkielman kyselyssä käytettyjä adjektiiveja kyselyni väittämien muodostamiseen. Olen muokannut Palanderin kysymyksiä kohderyhmälleni sopivammiksi siitä syystä, että Palanderin kysely on suunnattu Suomessa asuville henkilöille. Palanderin kysely sisältää kysymyksiä, joissa pyydetään muun muassa kertomaan ulkopaikkakuntalaisten suhtautumisesta omaan murteeseen, eivätkä tämän tyyppiset kysymykset sovellu ulkosuomalaisille. Kyselyyn annettuja vastauksia eritellessäni otan luonnollisesti huomioon alkuperäisen kyselyn kohderyhmän, erityisesti heidän ikänsä.

Käsitysten keruumenetelminä olen käyttänyt sekä epäsuoria että suoria menetelmiä selvittääkseni nuorten tiedostamattomia ja tietoisia käsityksiä. Suoriksi menetelmiksi lukeutuvat karttatehtävä ja sähköisen kyselyn suorat kysymykset. Kuuntelutehtävä on puolestaan epäsuora menetelmä.

Paperinen kyselylomake (liite 1) koostuu kahdesta osiosta, taustatiedoista sekä varsinaisista käsityksiin ja asenteisiin pureutuvista kysymyksistä. Taustatieto-osuudella olen kartoittanut nuorten syntymäaika ja -paikkaa, kotikieliä, murremaantieteellistä taustaa ja lomaviettäpaikkoja. Murremaantieteellistä taustaa olen selvittänyt kysymyksillä “Jos olet asunut Suomessa, kerro missä kaupungissa” ja “Mistä vanhempasi ovat kotoisin? Mainitse maa ja kaupunki”.

Paperisen kyselyn ensimmäinen asenteita kartoittava tehtävä koskee murrenäytteitä ja niiden arvioimista. Ääninäytteet ovat 2010-luvulla tallennettuja ja edustavat nykymurteita. Lomakkeessa on jokaista näytettä kohden samat kahdeksan väittämää¹ ja niitä varten Likert-asteikko. Väittämät perustuvat osittain Annika Haaramon pro gradu -tutkielman kyselyssä käytettyihin Osgoodin semanttiseen differentiaaliin liittyviin adjektiiveihin. Lomakkeessa on myös tilaa merkitä omia huomioita näytteen viereen. Toinen varsinainen tehtävä on karttatehtävä. Tehtävänannossa pyydetään merkitsemään karttaan Suomen tärkeimmät murrealueet tai muut alueet, joilla on oma puhetaansa ja luonnehtimaan alueiden puhetaojen tyyppillisimpiä piirteitä. Tämä tehtävä kokonaisuudessaan on peräisin Palanderin itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä kartoittavasta kyselystä.

Sähköisen kyselyn (liite 2) alussa vastaajia pyydetään merkitsemään tunnilla saamansa numero, jotta vastauksien yhdistäminen paperisiin kyselyihin on mahdollista. Varsinainen kysely koostuu kahdesta tehtävästä, jotka on mukailtu Palanderin edellä mainitusta tutkimuksesta. Ensimmäisessä tehtävässä tarkoituksena on järjestää kaupungit numerojärjestykseen yhdestä 16:een kaupunkien puhetaojen murteellisuuden tai yleiskielisyyden mukaan. 1 tarkoittaa yleiskielisimmän puhetavan kaupunkia ja 16 puolestaan tarkoittaa murteellisimman puhetavan kaupunkia. Kaupungit on asetettu aakkosjärjestykseen ja niiden järjestäminen tapahtuu pudotusvalikon avulla.

¹ Puhetapa on ystävällinen, puhetapa on pehmeä, puhetapa on voimakas, puhetapa on ärsyttävä, puhetapa on hidas, puhetapa on kaunis, puhetapa on epäselvä ja puhetapa on hauska.

Sähköisen kyselyn toinen tehtävä pohjautuu edellisen tavoin Palanderin kyselyyn. Palanderin kyselyssä kysymyksiä on 16, joista neljä ovat tutkimuskohteenani olevalle ryhmälle sopimattomia. Nämä kysymykset muun muassa kartoittavat sitä, millaisia vastaajien kotipaikkakunnan ihmiset ovat. Loput kolme kysymystä eivät myöskään toimi ulkosuomalaisten kohdalla, joten jätin ne pois omasta kyselystäni. Sähköisessä kyselyssä on siis 12 kysymystä alkuperäisestä 16:sta.

Nuolijärvi ja Sorjonen (2005) pohtivat teoksessaan ”Miten kuvata muutosta?” kielimuotojen eri nimityksien ongelmallisuutta. Lukuiset nimitykset asettavat puhetapoja suhteessa toisiinsa. Sanavalintoja ja niiden tarkoituksia olisi syytä miettiä eri puhetavoista puhuttaessa eri kielimuotojen keskinäisen arvottamisen ehkäisemiseksi. Nuolijärvi ja Sorjonen ovat esittäneet omassa tutkimuksessaan näitä ongelmallisia nimityksiä. *Murre* on yksi näistä pulmallisista ilmaisuista. (2005: 16–17.) Olen käyttänyt kyselyissä rinnakkain käsitteitä *murre* ja *puhetapa* siispä en näe tarpeelliseksi häivyttää *murre*-käsitettä taka-alalle tässä tutkielmassa. Tulen kuitenkin käsittelemään sanavalintojeni mahdollista vaikutusta informanttien jakamiin käsityksiin ja asenteisiin.

Pääsin itse informanttien koululle ohjeistamaan ja seuraamaan kyselyiden täyttöä. Kävin muutamalla äidinkielen tunnilla keräämässä vastauksia eri ryhmiltä. Kerroin jokaisella tunnilla, mihin tarkoitukseen kyselyt ovat, ja miten tulen käsittelemään kyselyitä. Oppilaat tulivat siis tietoisiksi siitä, että heidän vastauksiaan käytetään pro gradu -tutkielman aineistona. He saivat myös tietää, että kyselyihin vastaaminen tapahtuu anonyymisti.

Analysoin tutkimusaineistoa laadullisesti ja teen siitä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä tarkoitan tiivistetyn kuvauksen tekemistä aineistosta (Tuomi–Sarajärvi 2018: 86). Poimin aineistosta esimerkkejä havainnollistamaan analyysia. Käytän myös määrällistä analyysia taulukoiden muodossa laadullisen analyysin tukena.

5 BRYSSELINSUOMALAISET NUORET ARVIOIMASSA MURTEITA JA TUNNISTAMASSA MURREALUEITA

Nuorten asenteiden ja käsitysten taustalla on useita tekijöitä. Tässä tutkimuksessa tärkein seikka on tietenkin nuorten vieraskielinen asuinympäristö, mutta tuon tarpeen tullen esiin myös muita mahdollisia tekijöitä. Otan nuorten ja heidän vanhempiensa taustat huomioon murrenäytteiden arvioimistehtävässä siksi, että tuttuihin murteisiin saatetaan suhtautua myönteisemmin ja tuttuja puhetapoja voi olla helpompi tunnistaa.

Tässä luvussa erittelen informanttien asennoitumista ääninäytteiden sisältämiin puhetapoihin. Jotta erittely olisi mielekästä, on syytä esitellä Suomessa puhuttavien murteiden perinteistä jakoa ja syitä, joiden perusteella olen valinnut murrenäytteet. Esittelen ääninäytteiden sisältämille puhetavoille tyypillisiä piirteitä tarkemmin nuorten vastausten erittelyn yhteydessä alaluvussa 5.1.

Suomen murteet on perinteisesti jaettu kahteen pääryhmään: länsi- ja itämurteisiin. Jako perustuu muutamiin äännepiirteisiin eli jaon taustalla on äännehistoria. Liite 3 esittää tarkemmin murteiden jakoa alaryhmiin. Kyseiseen karttaan on merkitty länsi- ja itämurteisiin kuuluvat murteet ja niiden alueet. Länsimurteisiin kuuluu kuusi eri murreryhmää: lounaismurteet (1), lounaiset välimurteet (2) hämäläismurteet (3), Etelä-Pohjanmaan murteet (4), Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet (5) sekä peräpohjalaiset murteet (6). Itämurteisiin kuuluu savolais- (7) ja kaakkoismurteet (8). (Itkonen 1989: 342–343.)

Olen valinnut murrenäytteet maantieteellisesti niin, että ne edustaisivat Suomen murteiden kirjoa tarpeeksi kattavasti mahdollisimman eri alueilta. Puhetavat on tämän takia päädytty valitsemaan pääilmansuuntien mukaisesti. Näytteitä on kahdeksan, mikä osoittautui kyselyn täyttämistä varten varatun ajan kannalta sopivaksi määräksi. Jokaista puhetapaa kohden on kaksi näytettä, minkä tarkoituksena on varmistaa, että informanttien käsityksistä ja asenteista saadaan tarpeeksi perusteellinen ja kokonaisvaltainen kuva. Itämurteista on kaksi näytettä savolaismurteista: toinen puhujista on kotoisin Pohjois-Savosta ja toinen Pohjois-Karjalasta. Länneistä on kaksi lounaismurteita sisältävää näytettä. Pohjoisen eli peräpohjalaismurteiden näytteistä toinen edustaa Tornion murretta ja toinen Kemin murretta. Etelä-Suomesta olen valinnut kahden helsinkiläisen puheesta näytteet. Helsingin puhekieli on näytteissä mukana siksi, että Helsingissä ja muualla pääkaupunkiseudulla asuu yli 10 prosenttia koko Suomen väestöstä (Tilastokeskus 2020) tehden Helsingissä puhuttavasta suomesta kiinnostavan ja merkittävän tutkimuskohteen. Vaikka tätä aluetta ei perinteisesti esitetä murrejaottelussa, puhuma-alue on asukasluvultaan hyvin merkittävä, joten informanttien asenteiden

ja käsityksien selvittäminen on kiinnostavaa. Viimeisen sadan vuoden aikana Helsingin suomalainen puhekieli on läpikäynyt hyvin monen tyyppisiä muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet muunkin Suomen puhekieleen. Ainakin vuosituhaten alussa media on edesauttanut Helsingin puhekielen vaikutuksen ulottumista muualle Suomeen. (Paunonen 2005: 162.) Helsinkiläisen puhutavan mukanaolo näytteissä on siis näinkin perusteltavissa.

Niin suomalainen kieliyhteisö kuin yhteiskuntakin ovat kokeneet suuria muutoksia 1900-luvulla. Monia vuosikymmeniä kestänyt murros piti sisällään muuttoliikkeen maalta kaupunkiin sekä elinkeinorakenteen muutoksen. (Nuolijärvi–Sorjonen 2005: 128.) 1970-luvulla ajateltiin, että vanhojen kansanmurteiden rinnalle syntyisi uusi puhesuomen varieteetti. Puhesuomi oli 2000-luvun alussa yhtenäistyneempää kuin aikaisemmin, mutta toisin kuin 1970-luvulla ennustettiin, murteet säilyivät uudelle vuosituhatkalle siirryttäessä. (Mantila 2004: 322.)

Suppealevikkisten varianttien käytön on huomattu jäävän vähälle, kun taas laajalle alalle levittyneet variantit ovat säilyneet aikojen saatossa (Nuolijärvi–Sorjonen 2005: 126–127). Vielä kuitenkin suomen kielessä esiintyy runsaasti variaatiota ja alueellinen tausta vaikuttaa edelleen ihmisten puhetapoihin. Kurki (2018) on tutkinut sitä, miten ihmiset määrittelevät tuntemattomia puhujia lyhyiden puhenäytteiden perusteella. Hänen aineistonsa perusteella yleisin tapa määrittellä vieras puhuja onkin juuri tämän alueellinen tausta (mt.: 87). Pidän perinteisen jaottelun esittelyä ja siihen tukeutumista edellisen perusteella aiheellisena. Lisäksi tutkimukseen valitut näytteet sisältävät piirteitä, joiden perusteella ne ovat helposti identifioitavissa perinteisen jaon mukaan.

Ääninäytteisiin liittyvien vastausten erittelyn jälkeen keskityn alaluvussa 5.2 analysoimaan informanttien tekemiä murrekarttoja.

5.1 Ääninäytteiden arviointi

Kyselyyn kuuluu kuuntelutehtävä (liite 2), jonka avulla pyrin kartoittamaan informanttien asenteita eri puhetapoja kohtaan. Soitin kahdeksan ääninäytettä² nuorille satunnaisessa järjestyksessä, jokaisen näytteen kaksi kertaa. En kertonut heille, kuinka monta murretta, tai mitä murteita näytteet sisältävät. Näytteet ovat n. 10–20 sekunnin pituisia ja ne on pyritty valitsemaan niin, että niiden sisältämien piirteiden perusteella on mahdollista tunnistaa ja nimetä murre tai alue, jolla puhetapaa esiintyy. Tässä alaluvussa esittelen kyseiseen tehtävään annettuja vastauksia.

² Liitteessä 4 ääninäytteiden litteraatit.

Tässä alaluvussa kiinnitän huomiota myös puhetapojen kokonaismiellyttävyyteen. Kokonaismiellyttävyydellä tarkoitan sitä, miten myönteisesti sävyttyneisiin väittämiin on suhtauduttu. Tällaisiin väittämiin lasken kuuluvan seuraavat väittämät: ”puhetapa on ystävällinen”, ”puhetapa on pehmeä” ja ”puhetapa on kaunis”. Olen niputtanut edellisiin väittämiin annettujen myönteisten vastausten, toisin sanoen arvojen 4 ja 5 ympyröintien määrät yhteen. Näin on nähtävissä, minkä näytteen puhettavan edellä mainittuihin väittämiin on suhtauduttu myönteisimmin. Otan kokonaismiellyttävyyden huomioon ainoastaan muutamien näytteiden kohdalla.

Muutamassa näytteessä puhujina oli julkisuudenhenkilöitä, mutta en pitänyt sitä kyselyn laadinnan aikana ongelmana, sillä nuoret eivät asu Suomessa ja täten he eivät ole suoraan suomalaisen median vaikutuspiirissä. Kuitenkin ainakin yksi äänitteissä esiintyneistä henkilöistä tunnistettiin. Henkilön tunnistanut informantti kirjoitti tunnistetun nimen kyselylomakkeeseen tehtävän viereen. En siltikään pidä puhujien tunnistamisen mahdollisuutta kielteisenä seikkana, sillä painotin oppilaille, että oleellisinta on keskittyä puheeseen eikä niinkään puhujaan. Pyysin nuoria myös merkitsemään missä murretta tai puhetapaa esiintyy. Tämän monet unohtivat tehdä, mikä johtui varmasti siitä, että esitin pyynnön suullisesti eikä siitä ollut mainintaa kyselylomakkeessa.

Mielipiteet murrenäytteistä olen selvittänyt kahdeksan väittämän arvioimisen avulla. Nuoret merkitsivät asteikolla 1–5³, mitä mieltä he ovat väittämistä. Väittämät ovat seuraavat:

1. Puhetapa on ystävällinen.
2. Puhetapa on pehmeä.
3. Puhetapa on voimakas.
4. Puhetapa on ärsyttävä.
5. Puhetapa on hidas.
6. Puhetapa on kaunis.
7. Puhetapa on epäselvä.
8. Puhetapa on hauska.

Jaoin informantit tätä alalukua varten hyvin karkeasti ryhmiin heidän murremaantieteellisten taustojensa ja lomanviettopaikkojensa perusteella (taulukko 1). Ryhmiin jako perustui informanttien vastauksiin kysymyksiin ”Mistä vanhempasi ovat kotoisin? Mainitse maa ja kaupunki.” ja ”Missä päin Suomea vietät eniten aikaa?” Jokaisella informantilla on kokemusta monesta paikasta Suomessa, joten informantit voivat esiintyä samaan aikaan useammassa ryhmässä. Tuon tässä alaluvussa esiin informanttien näkemyksiä taulukon (1) ryhmissä ja yksilöinä riippuen siitä, mikä tarkastelutapa

³ 1 = täysin eri mieltä
2 = jokseenkin eri mieltä
3 = ei samaa eikä eri mieltä
4 = jokseenkin samaa mieltä
5 = täysin samaa mieltä

kulloinkin tuntuu sopivalta. Käsittelen informantteja kuitenkin pääasiassa yhtenä ryhmänä tai joissain tapauksissa yksilöinä. Tutkielman tarkoituksena on luoda yleiskatsaus brysselinsuomalaisen nuorten käsityksiin, eikä tiukka jako informanttien kesken ole tämän tutkimuksen tavoitteen kannalta hyödyllinen.

Taulukko 1. Ryhmäjako lomaviettäpaikkojen ja vanhempien kotipaikkakuntien perusteella.

Informanttiryhmä	Lukumäärä
<i>Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Vantaa)</i>	53
<i>Itä-Suomi (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala ja muut alueet, joilla puhutaan savolais- tai karjalaismurteita)</i>	29
<i>Hämäläismurteiden puhuma-alue</i>	21
<i>Pohjalaismaakunnat</i>	14
<i>Lounais-Suomi</i>	13
<i>Muu Uusimaa</i>	9
<i>Lappi</i>	4

Ryhmittelin pääkaupunkiseudulla aikaa viettävät informantit yhdeksi joukoksi, sillä informanttien antamat vastaukset taustatietoja koskeviin kysymyksiin olivat siinä määrin epäselviä, että tarkempi jako pääkaupunkiseuturyhmän sisällä olisi ollut varmasti epäluotettava. Tämän työn kannalta pidän myös tärkeämpänä sitä, että samanlaista puhetapaa usein kuulevat henkilöt ovat samassa ryhmässä. Informantit ovat käyttäneet käsitteitä, kuten *Helsingin puhekieli* ja *pääkaupunkiseudun puhetapa* toistensa synonyymeinä, joten taulukossa esitetty jako lienee aiheellinen. Nuorilla kuunteluttamani Helsingin puhekielen näytteet eivät sisällä Helsingin slangisanoja tai muuta sellaista, mikä olisi yksinomaan tyypillistä juuri Helsingissä puhuttavalle suomen kielelle, joten Helsingissä aikaa viettävien nuorten ryhmitteleminen muun pääkaupunkiseudun kanssa kosketuksissa olevien nuorten kanssa on siitäkin syystä perusteltua. Käytän informanttiryhmistä yllä olevassa taulukossa esiintyviä ilmaisuja, kuten *Lapin informantit* ja *Pohjalaismaakuntien informantit*. Toinen jaottelutapa, jonka avulla vertailen informanttien käsityksiä ja asenteita, on muualla kuin Suomessa asuttu aika. Informanteista selvä enemmistö eli 72 nuorta on viettänyt lähes koko elämänsä ulkomailla. Tästä 72 informantista 41 on asunut ulkomailla koko ikänsä. Ainoastaan seitsemän informanttia on asunut pidempään Suomessa kuin ulkomailla.

Jokaisen uutta puhetapaa koskevan osion alkuun liitän ääninäytteiden sisällön karkeasti litteroituna (litteraatit nähtävissä myös liitteessä 4), mutta puhetapa/murre ja sen piirteet huomioiden. Litteraatti osoittaa, mitä näytettä tullaan seuraavaksi käsittelemään. Litteroinnin tarkoituksena on

havainnollistaa, minkälaisia puhettavan yksilöiviä piirteitä näytteissä on. Kaikkien puheesta kuultavien piirteiden merkitseminen ei siis ole tarkoituksenmukaista.

Olen nimennyt ääninäytteet sen mukaan, missä järjestyksessä soitin ne informanteille (esim. ”näyte 1”). Näytteiden nimet näkyvät ääninäytteiden litteraattien yhteydessä sekä väittämiin annettujen vastausten taulukoissa. Tulen viittamaan näytteisiin muissakin alaluvuissa, joten niiden nimeäminen kyselytilanteen esitysjärjestyksen mukaan on kaikista käytännöllisin tapa.

5.1.1 Itämurteet

Näyte 1. *Vaativattomista olosuhteistakkii pystyy ponnistamaan tuonne kansan tietosuutteen ja, residentiks asti ja, hyvää esimerkkiä kyllähän tässä niinkun lapsuudesta nii ihan tähän päevvään saakka ni koko aja ollu semmosta, puhe- puhetta ja pulinata.*

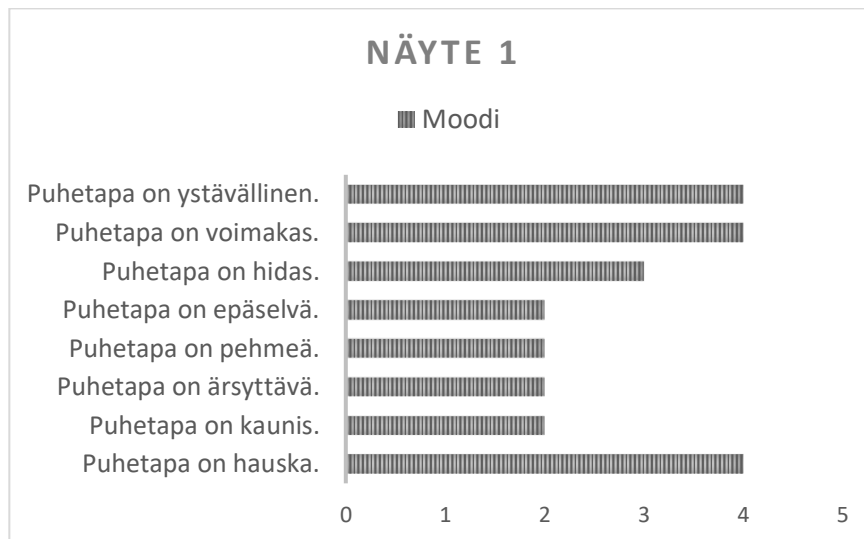
Ensimmäinen näyte, jonka informantit kuulivat, on 15 sekunnin katkelma pohjoissavolaisen urheilijan haastattelusta. Puhuja puhuu pohjoissavolaista murretta, joka kuuluu itämurteisiin. Savolaismurteille tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa yksinäiskonsonanttien kahdentuminen eli geminaatio ja *d:n* kato. Geminaatio voi olla joko yleisgeminaatiota tai itämurteiden erikoisgeminaatiota. Sanoissa *olosuhteistakkii* (’olosuhteistakin’), *ponnistamaan* (’ponnistamaan’) ja *hyvää* (’hyvää’) lyhyen painollisen tavun ja pitkän painottoman vokaalin välissä oleva yksinäiskonsonantti on kahdentunut eli kyseessä on yleisgeminaatio. Sanoissa *tietosuutteen* (’tietoisuuteen’) ja *päevvään* (’päivään’) esiintyy sen sijaan itämurteiden erikoisgeminaatiota. *d:n* kato on tapahtunut sanassa *lapsuudesta* (’lapsuudesta’). (Rapola 1990: 134–138.) *Pulinata*-sanassa on kyseessä konsonantillinen partitiivi (Kettunen 1940a: kartta 5). Yleiskielisen vastineen *pulinaa* väliin on tullut *t*. *Residentti*-sanasta (presidentti) on pudonnut toinen sananalkuisista konsonanteista. Kyseessä on lainasana, eikä murteissa ole pystytty tuottamaan kyseistä äännettä. (Kettunen 1940b: 3.)

Informantit suhtautuivat pääasiassa myönteisesti ensimmäisessä näytteessä puhuttuun murteeseen. Väittämän ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 5) vastausten moodi on 4, kuten taulukosta (2) näkee. Poikkeuksiakin löytyy, nimittäin kolme informanttia ei pitänyt murretta lainkaan ystävällisenä. Nämä informantit olivat asuneet kyselyiden täyttämisen aikaan Belgiassa lähes koko ikänsä ja ilmoittivat viettävänsä eniten aikaa Länsi- tai Etelä-Suomessa eli heillä ei ole minkäänlaista kosketusta itämurteisiin ainakaan perheen tai lomanviettopaikan kautta.

Väittäjä ”puhetapa on hauska” (ks. liite 5) piti useamman nuoren mielestä jokseenkin paikkansa. Väittämään annettujen vastausten moodi on 4. Molemmissa ääripäissä on itämurteen kanssa kosketuksissa olevia henkilöitä. Arvon 1 valitsi seitsemän henkilöä, joista yhden informantin toinen

vanhempi on Itä-Suomesta, Juvalta ja täten viettää aikaa Itä-Suomessa. Kuusi henkilöä ilmoitti olevansa täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Näistä henkilöistä kaksi on kosketuksissa itämurteita puhuttaviin alueisiin vanhempien kautta. Savon murteen ns. hauskuus ilmeni myös erään informantin sähköiseen kyselyyn antamissa vastauksissa: ”Omistan savonkielisen asterix ja obelix- sarjakuvan, mielestäni sitä oli pienenä hauska lukea”. Kyseinen nuori arvioi tämän puhetavan kohdalla väittämän ”puhetapa on hauska” arvolla 5 eli oli väittämästä täysin samaa mieltä.

Taulukko 2. Ensimmäisen itämurrenäytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Väittämät ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 5), ”puhetapa on pehmeä” (ks. liite 5), ”puhetapa on ärsyttävä” (ks. liite 5) ja ”puhetapa on kaunis” (ks. liite 5) herättivät eniten eriäviä mielipiteitä. Näiden kaikkien väittämiin annettujen vastausten moodi on 2 eli suurin osa informanteista oli jokseenkin eri mieltä väittämistä. Informantit, jotka olivat väittämästä ”puhetapa on ärsyttävä” jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä ovat pääosin muiden kuin Itä-Suomen informantiryhmän edustajia. Ainoastaan kolme näistä 14 informantista viettää lomaa joko Etelä-Savossa tai Pohjois-Savossa ja on täten kosketuksissa Savon murteeseen. Väittämien arviointien perusteella olisi perusteltua olettaa, että vieraisiin ja itselle tuntemattomampiin murteisiin suhtaudutaan kielteisemmin kuin tuttuihin murteisiin. Yksikään nuori ei ollut väittämästä ”puhetapa on kaunis” täysin samaa mieltä. Myöskään ”jokseenkin samaa mieltä” -vaihtoehto ei saanut suurta kannatusta. Savon murre tuntui kuitenkin herättävän pääosin myönteisiä tunteita nuorten keskuudessa.

Informantit nimesivät kyseisen ääninäytteen puhetavan murrealuetta hyvin yhtenäisesti. Informanteista suurin osa osasi paikantaa murteen puhuma-alueen itään ja jotkut Savoan asti. Poikkeuksia kuitenkin löytyi. Yksi informantti oli esittänyt näytteen puhetavan puhuma-alueen olevan Oulun seutu. Pääosin ensimmäinen näyte oli kuitenkin osattu sijoittaa joko oikealle tai lähes oikealle alueelle. Paikannuksen tehneistä 47 informantista 27 oli vastannut puhetavan puhuma-alueen

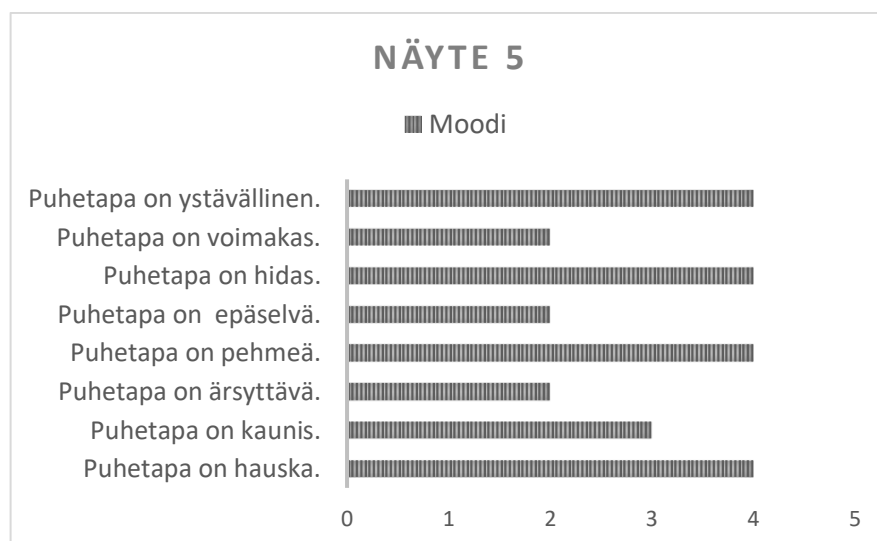
olevan Itä-Suomessa tai tarkemmin Etelä- tai Pohjois-Savossa. Muutamia kiinnostavia vastauksia löytyy joukosta. Kahdeksan informanttia sijoitti puhutavan länteen ja näistä kolme Turkuun. Mielenkiintoisen näistä paikannuksista tekee sen, että kaksi Turkuun puhutavan sijoittanutta informanttia viettää lomat Varsinais-Suomessa, tarkemmin Salossa. Tämän lisäksi molempien vanhemmista toinen on kotoisin Varsinais-Suomesta. Ainoastaan kahdeksalla puhutavan Savon murteeksi nimenneellä on Savosta kotoisin oleva vanhempi tai Savossa sijaitseva lomaviettäpaikka. Informanttien omalla murremaantieteellisellä taustalla ei näytä tässä tapauksessa olevan kovin suurta vaikutusta murteiden tunnistamiseen.

Näyte 5. *Minä õesin tarvinnu just niitä mustaviinimarjoja. eikkö sulla niitä oom missää jemmassa? ihar riittäsi semmonen kahvikupillinen kaks korkkeintaan niitä.*

Toinen itämurteita edustava näyte on Pohjois-Karjalassa koko ikänsä eläneen naisen puheesta. Näyte on keskustelusta ja puhujan puheenvuoro on vapaamuotoinen repliikki. Konsonantti *k* on kahdentunut sanassa *korkkeintaan* ('korkeintaan'). Kyseessä on itämurteiden erikoisgminaatio. *Eikkö*-sanalla ('eikö') kohdalla *k* on kahdentunut ja tässäkin on kyseessä yleisgminaatio. *Oesin*-sanassa ('oisin') diftongi *oi* on muuttunut diftongiksi *oe* eli diftongi on redusoitunut. Diftongin redusoituminen kuvaa ilmiötä, jossa suppenevan diftongin jälkikomponentti väljenee. (Rapola 1990: 134–138.)

Taulukosta (3) huomaa, että pohjoiskarjalainen näyte jakoi mielipiteitä pohjoissavolaista näytettä enemmän. Urheilijan puhutapaa ei pidetty yleisesti kovinkaan pehmeänä, mutta pohjoiskarjalaisen naisen puhutavan kohdalla väittäjä ”puhetapa on pehmeä” (ks. liite 6) sai paljon myönteisemmän vastaanoton. Pohjois-Karjalan murrenäyte arvioitiin pehmeämmän lisäksi myös hitaammaksi (ks. liite 6) kuin Pohjois-Savon näyte.

Taulukko 3. Toisen itämurrenäytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Molempien itämurteiden näytteisiin suhtauduttiin humoristisesti. Molempien näytteiden väittämään ”puhetapa on hauska” (ks. liite 5 ja 6) annettujen vastausten moodi on 4. Kaikkien muiden näytteiden moodi on 3. Eräs Itä-Suomessa aikaa viettävä, mutta koko elämänsä Belgiassa asunut nuori toi avoimissa kysymyksissä esiin murteiden humoristista puolta. Nuori kertoi Aku Ankkojen murre-sarjakuvien olevan tuttuja ja pitävänsä niitä hauskoina. Hän lisäsi kyseisen sarjakuvan tuovan esille suomen kielen rikkautta ja erilaisuutta. Nuori piti osittain saman linjan ääninäytteiden arviointitehtävässä. Hän piti pohjoiskarjalaista puhetapaa jokseenkin hauskana. Kyseinen nuori on osannut nimetä molemmat näytteet itämurteisiin kuuluviksi. Ensimmäinen itämurrenäyte (näyte 1) ei saanut yhtäkään informanttia ympäröimään lukua 5 väitteen ”puhetapa on kaunis” kohdalla. Toinen itämurrenäyte (näyte 5) herätti enemmän vastaavia reaktioita. Kaksi informanttia valitsi vaihtoehdon 5.

40 informanttia esitti paikannuksen tämän puhetavan puhuma-alueelle. Itä-Suomen ja Karjalan mainitsi kymmenen informanttia. Näiden lisäksi murretta sijoitettiin muualle Itä-Suomeen, kuten Savoon ja Kuopioon, mutta myös laajasti muualle Suomeen. Informanttien paikannuksissa oli lähemmäs 20 eri kaupunkia, maakuntaa tai ilmansuuntaa. Puhetavan puhuma-alue herätti paljon eriäviä mielipiteitä, vaikka eniten paikannuksia saikin ns. oikeat vastaukset eli Itä-Suomi ja Karjala.

Tässä on otettava huomioon, että informanttien käsitykset murteiden ilmansuuntajaosta saattavat erota virallisesta jaosta. En pyytänyt nuoria nimeämään puhetapojen murrealueita vaan yksinkertaisesti alueita, joilla murteita puhutaan. Informantit saivat vapaasti valita, millä tavalla ilmaisevat alueet. Monet ilmoittivat ilmansuunnan, mutta jotkut yrittivät nimetä yksittäisiä kaupunkeja tai kuntia. Näytteen 5 puhetavan pohjoiseen sijoittaneet informantit luokittelivat muidenkin ääninäytteiden puhetavat ilmansuuntien mukaan. Koska itämurteiden alue levittyy pitkälle pohjoiseen, on ymmärrettävää, että ilmansuuntiin pohjautuvat nimitykset saattavat erota perinteisestä itä- ja länsimurteisiin perustuvasta jaosta.

5.1.2 Lounaismurteet

Näyte 2. *No, Lasse tässä ottikin esiin jo digitalisaation –*

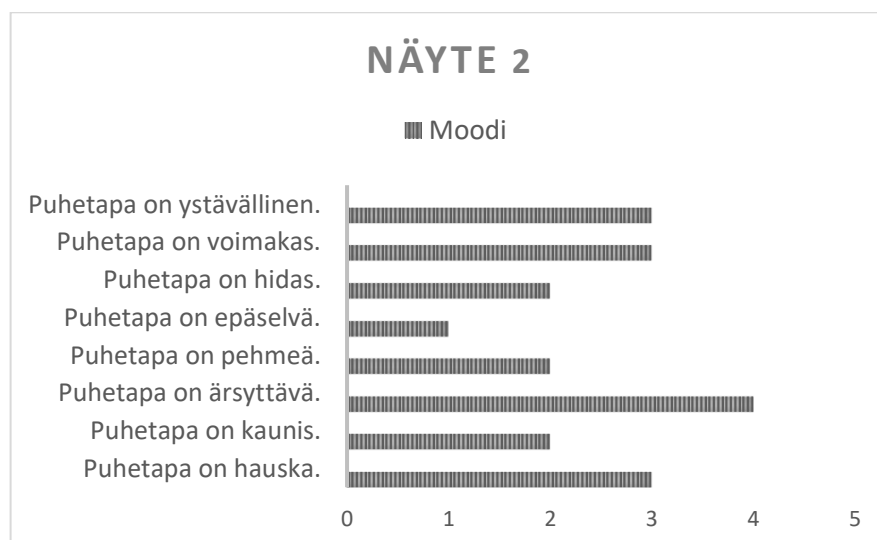
No kotipalvelut, lähdetään siitä eli se mitä me tehdään paljonkin aika isossakin mittakaavas nyt eli noin sadan kunnan kanssa, toimitetaan atèrioita, jo nyt eli kotihoidon asiakkaille, mutta siihen on helppo sitte lähteä rakentamaan lisää.

Nuoret kuulivat lounaismurteista ensiksi näytteen suomalaisen yrityksen johtoryhmän jäsenen puhetavasta. Henkilö on lounaismurteiselta alueelta. Näyte on otettu Ylen aamu -televisiolähetyksestä, jossa satakuntalaista henkilöä on haastateltu. Puhuja on selvästi pyrkinyt

huolitellumpaan suomen kieleen, koska kyseessä on ollut virallinen tilanne, jossa henkilö on edustanut yritystään. Valitsin haastattelusta yhteensä noin parikymmentä sekuntia materiaalia. Ensiksi soitin oppilaille muutaman sekunnin katkelman, jossa esiintyi lounaismurteille tyypillinen piirre, toisen tavun puolipitkä vokaali sanassa *digitalisaatio*. Toisessa katkelmassa tämä sama ilmiö esiintyi sanoissa *sadan* ja *aterioita*. Näissä sanoissa toisen tavun lyhyt vokaali on muuttunut puolipitkäksi, kun edeltävä tavu eli ensi tavu on lyhyt. Lounaismurteille tyypillinen rytmikin on läsnä tässä näytteessä. Tämä tunnusomainen rytmi johtuu painottomien ja painollisten tavujen korostuneesta erosta. (Rapola 1990: 108, 109.) Kahden eri kohdan valitseminen johtui siitä, että näytteestä oli vaikea löytää yhtenäistä katkelmaa, jossa olisi esiintynyt tarpeeksi lounaismurteelle tyypillisiä piirteitä.

Kyseinen puhetapa herätti pääosin hyvin neutraaleja reaktioita. Taulukon (4) mukaan väittämiin ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 7), ”puhetapa on voimakas” (ks. liite 7) ja ”puhetapa on hauska” (ks. liite 7) annettujen vastausten yleisin esiintynyt arvo on 3 eli suurin osa oppilaista ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteistä. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä” (ks. liite 7) erottui joukosta, sillä siihen annetut vastaukset saivat moodikseen arvon 4. 33 informanttia oli väittämästä joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Näistä 33 informantista kahdeksan informantin vanhempi on kotoisin Varsinais-Suomesta tai lomanviettopaikka on Varsinais-Suomessa. Siitä huolimatta he pitivät puhetapaa ärsyttävänä.

Taulukko 4. Ensimmäisen lounaismurrenäytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Moni informantti on osannut sijoittaa ensimmäisen lounaismurteita edustavan näytteen puhetavan oikealle alueelle, vaikka puhuja puhuu hyvinkin huolitellusti ja yleiskielisesti. Kyseisen näytteen puhetapaa on sijoitettu eniten Länsi-Suomeen, Keski-Suomeen ja Etelä-Suomeen. Näiden lisäksi

mainittiin myös tarkempia sijainteja, kuten Turku, Rauma, Varsinais-Suomea ja pääkaupunkiseutua.

Suurin osa informanteista oli jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä väittämistä ”puhetapa on hidas” (ks. liite 7), ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 7), ”puhetapa on pehmeä” (ks. liite 7) ja ”puhetapa on kaunis” (ks. liite 7). Koska ääninäytteessä esiintyvä puhuja pyrkii puheessaan yleiskielisyyteen, se herättää vähemmän asenteellisia reaktioita. Puhetapaa ei pidetä kauniina, mutta ei myöskään hitaana, epäselvänä tai pehmeänä. Toisaalta osan edellä mainittujen väittämien vastauksista voi myös tulkita erittäin asenteellisiksi. Se, että puhetapaa ei pidetä kauniina, saattaa viitata siihen, että suuren osan mielestä puheta on jollain tapaa epämiellyttävä.

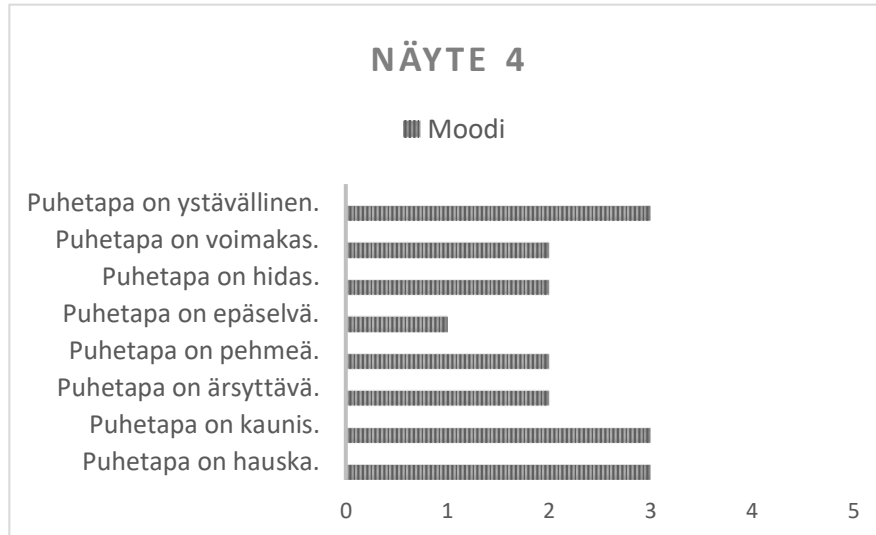
Näyte 4. *Siihe, hänèl luakses yhtäkki tule tämmönen sininel lintu. se ov varmaa jokù hänèj kaveri. se sinìsel linnum mukàn_ilmesesti ol jokù tämmönev verìnev veitsi ja, nyt se näke jottaim painajaisuni et, et se sininel lintu hyökkää päälle. se herä yhtäkki painaisunèst ja, katto ikkunast ulos ko se näke ko toi se sininel lintu lähte kävèlemä jonnekki.*

Toisen lounaismurteen näytteen puhuja on kotoisin Vehmaalta, Varsinais-Suomesta. Tässäkin näytteessä toisen tavun vokaali on pidentynyt puolipitkäksi useammassa sanassa. Ääninäyte on tutkimustilanteesta, jossa puhujaa on pyydetty referoimaan nähty video. Puhuja puhuu hyvin vapautuneesti. Sanoista *näke* (’näkee’), *painajaisuni* (’painajaisunia’) ja *herä* (’herää’) sananloppuiset pitkät vokaalit ovat lyhentyneet. Sanoissa *tämmönen* (’tämmöinen’) ja *ilmesesti* (’ilmeisesti’) painottoman tavun i-loppuisen diftongin jälkikomponentti on kadonnut. Tässäkin näytteessä puheen rytmi on lounaismurteille tunnusomaisen terävä ja jyrkkä painollisten ja painottomien tavujen vaihtelusta johtuen. Lounaismurteissa yleiskielen *ts*:n vastineena on yleensä *tt*, kuten tämänkin näytteen sanassa *katto* (’katsoo’). (Rapola 1990: 106–116.) Sanoissa *luakses* (’luokseen’) ja *hyökkää* (’hyökkää’) on tapahtunut diftongien avartumista eli diftongien jälkimmäinen vokaali on muuttunut väljemmäksi (Kettunen 1940b: 270).

Kyseiseen näytteeseen ja siinä esiintyneeseen puhetapaan suhtauduttiin pääosin hyvin neutraalisti, kuten edelliseenkin näytteeseen. Mikään väittämistä ei saanut moodikseen kolmea suurempaa arvoa, kuten taulukosta (5) näkyy. Väittämiin ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 8), ”puhetapa on hauska” (ks. liite 8) ja ”puhetapa on kaunis” (ks. liite 8) annettujen vastausten moodi on 3 tarkoittaen, että informanttien vastauksissa esiintyi eniten ”ei samaa eikä eri mieltä” -ympyröintejä kyseisten väittämien kohdalla. Ainoastaan 13 informanttia oli joko jokseenkin samaa tai täysin samaa mieltä väittämästä ”puhetapa on kaunis”. Näistä 13 informantista kaksi viettää lomiaan Turun seudulla ja toisen informantin yksi vanhempi on Varsinais-Suomesta kotoisin. Loput väittämästä samaa mieltä olleet muodostavat hyvin heterogeenisen joukon. Joukossa on pitkään Belgiassa asuneita, sellaisia,

jotka ovat vasta muuttaneet Suomesta pois, Helsingissä lomansa viettäviä sekä puoliksi suomalaisia. Loput lounaiseen Suomeen jollain tapaa kytkeytyvistä informanteista olivat väittämistä joko eri mieltä tai eivät samaa eikä eri mieltä. Voisi siis ajatella, että puhutavan tuntevat henkilöt suhtautuvat puhutapaan välinpitämättömästi.

Taulukko 5. Toisen lounaismurrenäytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Tämänkin näytteen puhutapaa pidettiin etupäässä hyvin selvänä. Lounais-Suomen informanttiryhmästä ainoastaan kaksi informanttia, joille Varsinais-Suomi on tuttu alue, ympyröivät arvon 4 väittämälle ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 8). Toisen informantin molemmat vanhemmat ovat Varsinais-Suomesta ja lomatkin vietetään Salossa. Toisellakin informantilla on toisen vanhemman kautta yhteys Varsinais-Suomeen, mutta kyseinen nuori viettää lomat Helsingissä. Loput, jotka olivat väittämistä joko jokseenkin samaa tai täysin samaa mieltä kuuluvat useampaan informanttiryhmään. Informanttien taustat eivät siis näytä selittävän tämän väittämän arviointia.

Neljännän näytteen puhutapaa sijoitettiin hyvin moneen eri paikkaan. Pohjoinen, Pohjois-Suomi ja Turku esiintyivät eniten informanttien vastauksissa. Turun lisäksi muita tarkkoja paikannuksia olivat Länsi-Suomi ja Lounais-Suomi. Muista paikannuksista yksi erottui selvästi. Eräs informantti arveli, että näytteen puhuja puhuu viroa. Kyseisen informantin toinen vanhempi on Helsingistä ja toinen Savosta ja hän on viettänyt koko elämänsä Belgiassa. Asiantuntijat ovat tutkineet ja pohtineet lounaismurteiden ja viron suhdetta, joten informantin veikkaus ei ole täysin perätön. Viron kielellä ja lounaismurteilla on yhtäläisyyksiä muun muassa äänne- ja muoto-opin saralla (Paunonen 1973: 335), siksi informantin vastaus ei ole sinänsä yllättävä. Informantteja ei pyydetty perustelemaan paikannuksia, joten kyseisen informantin kohdalla voi tehdä pelkästään oletuksia. On mahdollista, että informantti on ajatellut kyseessä olevan suomen kielen murre, joka on hyvin lähellä viron kieltä. Paikannus ”Viro” voi siis viitata ainoastaan siihen, että nuori ajattelee puhutavalla olevan jokin yhteys viron kieleen. On hyvin epätodennäköistä, että informantti pitäisi ääninäytteen edustamaa murretta

viron kielenä, sillä näytteessä puhutaan erittäin selvästikin suomea. Informantilla ei tosin ole ainakaan taustan perusteella yhteyksiä lounaismurteisiin, joten hyvin murteellinen lounaismurrenäyte voi herättää epäilyn toisesta kielestä.

16 informanttia arveli puhutavan olevan Länsi-Suomesta, Lounais-Suomesta tai Turusta peräisin. Näistä neljällä henkilöllä on ainakin yksi vanhempi, joka on kotoisin lounaismurteiden puhuma-alueelta tai lomanviettopaikka on Varsinais-Suomessa. Loput yhdeksän Lounais-Suomen informanttiryhmän informanttia paikansivat puhutavan Keski-Suomeen, Etelä-Suomeen, Tampereelle, Pohjanmaalle ja Venäjän rajalle. Kyseinen informanttiryhmä ei siis toiminut tässä tehtävässä kovinkaan yhtenäisesti. Puhutavan oikealle alueelle paikantaneella lopulla kahdellatoista informantilla on yhteyksiä moneen eri alueeseen. Alueita ovat Pirkanmaa, Keski-Suomi, Lappi, Päijät-Häme, Pohjois-Savo, Kymenlaakso, Pohjalaismaakunnat, Kanta-Häme, Etelä-Karjala sekä pääkaupunkiseutu ja muu Uusimaa. Suunnilleen oikean alueen veikanneilla ei siis tunnu olevan mitään yhteistä tekijää. Informantit ovat kosketuksissa eri alueisiin ja puhutapoihin, eivätkä heidän vastauksensa näytä noudattavan mitään tiettyä kaavaa.

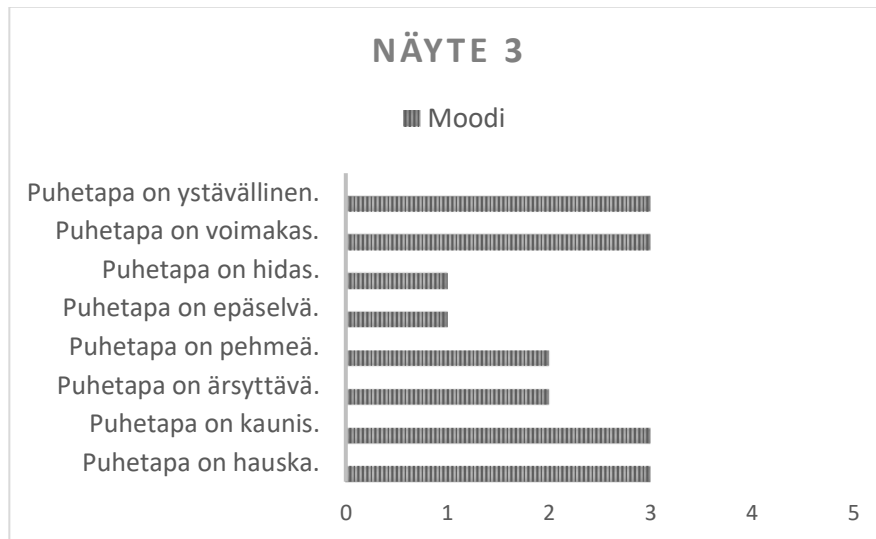
5.1.3 Peräpohjalaismurteet

Näyte 3. *Olen jälkheepäin nauhalta kattonu, että vilaasen taakseppäin siinä, mutta ei mulla ollu mithää hajua että Saksa on kaatunu mulla ei ollu mithään hajua että montako kaveria om mukana loppusuoralle tullessa.*

Peräpohjalaismurteita edustamaan valitsin ääninäytteet, joista toisessa puhutaan Tornion murretta ja toisessa Kemin murretta. Informantit kuulivat ensiksi Tornioin murretta esittävän äänitteen. Näyte on katkelma ylitorniolaisen maastohiihtäjän haastattelusta. Puhujan puheessa esiintyy jälkitavun vokaalinvälistä *h*:ta, joka on säilynyt sanoissa *jälkheepäin* (‘jälkeenpäin’) ja *mithään* (‘mitään’). Tornion murteelle tyypillisesti *h*:ta edeltävä vokaali on hävinnyt molemmista sanoista, mutta seuraava vokaali on pidentynyt. (Rapola 1990: 131–134.)

Alla olevaa taulukkoa (6) tutkimalla voisi todeta, että näytettä koskevat väittämät eivät herättäneet kovinkaan voimakkaita tunteita. Puolet väittämistä ovat saaneet moodikseen arvon 3 eli iso osa ei ole ollut kyseisten väittämien kanssa samaa eikä eri mieltä. Tarkastelemalla informanttien vastauksia voi kuitenkin tehdä tarkkoja ja tärkeitä huomioita, joita ei taulukosta näkisi.

Taulukko 6. Ensimmäisen peräpohjalaismurrenäytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

23 informanttia oli väittämstä ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 9) joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä. 32 informanttia oli väittämstä ”puhetapa on voimakas” (ks. liite 9) jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä” (ks. liite 9) sen sijaan keräsi vastauksiksi hyvin tasapuolisesti arvoja 1, 2 ja 3. Poikkeuksia toki löytyy. Kymmenen informanttia eli selkeä vähemmistö oli väittämstä joko jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä. Puolet näin vastanneista sijoitti puhettavan muualle kuin Lappiin. Paikannuksissa esiintyi Etelä- ja Länsi-Suomea sekä pääkaupunkiseutua. Näiden informanttien joukossa ei ollut Lapin informanttiryhmään kuuluvaa nuorta, joten suhtautuminen on siihen nähden hyvin ymmärrettävä. Lapin ryhmän nuorista puolet eli kaksi oli väittämstä täysin eri mieltä. Oletin tutkimuksen alussa, että itselle tuttuun murteeseen suhtauduttaisiin myönteisemmin, kun taas tuntematon murre arvioitaisiin tiukemmin. Kyseisen väittämän kohdalla näyttäisi siltä, että oletus pitää jokseenkin paikkaansa. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä mitään yleistäviä johtopäätöksiä, sillä Lapin informanttiryhmään kuuluu vain neljä nuorta eli se on kooltaan äärimmäisen pieni.

Monet informantit tuntuivat muodostavan mielipiteitä ja asenteita tietämättä mitään puhettavasta tai sen puhuma-alueesta. Tämä näyttäisi pätevän myös muiden näytteiden kohdalla. Williams, Garrett ja Coupland (1999) esittävät, että kielellisten asenteiden muodostuminen edellyttää jonkinlaista kielitietoisuutta. Kielelliset asenteet tarvitsisivat siis muodostuakseen ennakko-oletuksia ja -käsityksiä. Jotkut lingvistit ovat kuitenkin esittäneet tätä vastustavia ajatuksia. Katsotaan, että eri kielimuotoihin asenteellisesti suhtautuminen ei edellytä kielimuotojen tunnistamista. Puhettavan foneettista ulottuvuutta pidetään tärkeänä: äänteet voivat jo yksinään synnyttää kuuntelijassa asenteellisia reaktioita. (1999: 346–347.)

Lapin informanttiryhmän vastaukset olivat hyvin linjassa keskenään. Ainoastaan yhden Lapissa aikaa viettävän vastaus erosi muista väittämän ”puhetapa on hauska” (ks. liite 9) kohdalla. Informantti oli väittämästä täysin samaa mieltä. Informantti myös tunnisti puhettavan sijoittamalla sen Lappiin. Tämän nuoren lisäksi myös 11 muuta piti näyttöpuhettavan hauskana. Näistä henkilöistä suurinta osaa, seitsemää henkilöä, yhdistää lomien vietto Helsingissä. Informanttien vanhemmat ovat kuitenkin kotoisin hyvin eri puolilta Suomea ja lomaviettopaikkoja löytyy Helsingin lisäksi monia muita.

Tätä peräpohjalaismurretta sijoitettiin useaan paikkaan. Kaksi suosituinta paikannusta oli eteläinen Suomi ja lounainen Suomi. Kumpaakin näistä paikannuksista esitti kymmenen nuorta. Yhdeksän informanttia paikansi puhettavan joko yleisesti pohjoiseen tai vielä tarkemmin Lappiin. Puhettavaa arveltiin myös esiintyvän Itä-Suomessa, Tampereella, Keski-Suomessa sekä Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla. Eräs Turun seudulla lomaa viettävä ja pitkään Belgiassa asunut nuori piti murren näyttöpuhettavan ulkomaalaisena. Nuori totesi kyselylomakkeessaan, että näyttöpuhettavassa oli viitteitä puhujan ulkomaalaisuudesta, mutta hän ei kuitenkaan tarkentanut, mitä nämä viitteet olivat. Yksi pitkään Suomessa asunut informantti tunnisti äänitteessä puhuvan urheilijan ja alueen, jolla murretta puhutaan. Sama informantti osasi murrekarttatehtävässä kuvailla lappilaisten puhettavaa kertomalla jälkitaivujen vokaalinvälisestä *h*:sta: ”lappalaiset änkee h-kirjainta joka paikkaan. Lappalaiset”. Oletan, että informantti viittaa lappalaisilla Lapissa asuviin henkilöihin, vaikka käsite ei olekaan suositeltava.

Kahdeksan informanttia sijoitti ääninäyttöpuhettavan Pohjois-Suomeen tai tarkemmin Lappiin. Näistä kahdeksasta informantista ainoastaan yksi viettää lomiaan Lapissa. Jäljellä olevilla täsmällisen paikannuksen tehneillä informanteilla on yhteyksiä pääkaupunkiseudulle, Uudenmaan maakunnan muihin osiin, Varsinais-Suomeen, Keski-Suomeen, Pirkanmaalle, Kanta-Hämeeseen sekä Pohjanmaalle. Loput informantit Lapin ryhmästä arvelivat puhettavan olevan lännestä, etelästä tai Itä-Suomesta. Näillä Lapin informanteilla ei ole vanhempien tai lomaviettopaikkojen kautta yhteyksiä Länsi-Suomeen, Etelä-Suomeen tai Itä-Suomeen, joten on aiheellista olettaa, että kyseisten alueiden puhettavat eivät ole nuorille tuttuja ja siksi he arvasivat jonkin näistä alueista.

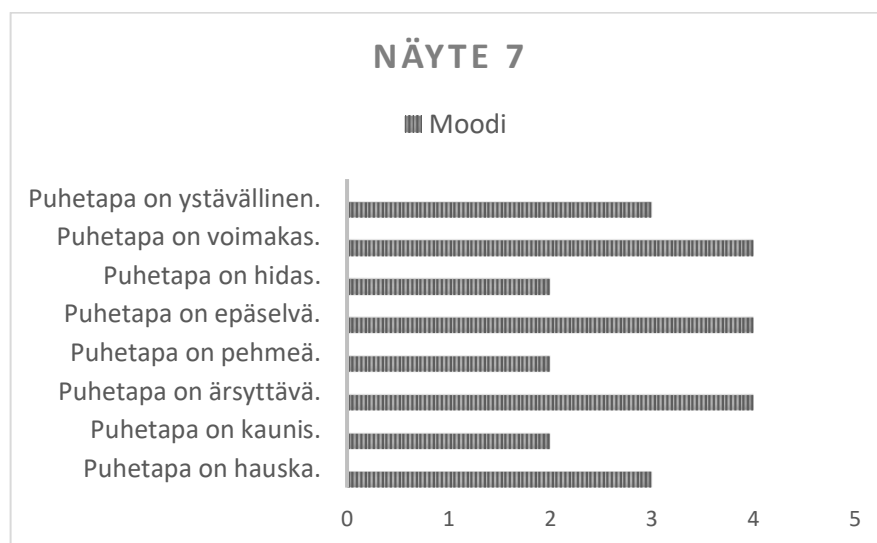
Näyte 7. *Sillä esimerkiksi poronhoitoaluelle, minkä minä tunnen nyt sitten, pikkusen paremmin ko muut alueet niin tuota, viime vuonna on ahmavahinkojen määrä tuplaantunut. Ja se- elikkäs se o puolet, se on kakstuhattakaheksansattaa.*

Peräpohjalaismurteita edustaa myös Kemin murre sodankyläläisen poliitikon haastattelun muodossa. Informantit kuulivat haastattelusta 14 sekunnin katkelman, jossa esiintyy muutamia peräpohjalaismurteille tyypillisiä piirteitä. Kuten ensimmäisessäkin peräpohjalaismurren näyttöpuhettavassa,

tässäkin näytteessä esiintyy jälkitavujen vokaalinvälisiä *h*-äänteitä. Jälkitavujen vokaalien välinen *h* esiintyy sanoissa *poronhoitaluheella* ('poronhoitoalueella') ja *aluheella* ('alueella'). *H*-äännettä ympäröivät vokaalit ovat pysyneet edellisissä esimerkeissä sellaisinaan. Geminaattanasaaali *nn* on lyhentynyt sanassa *vuonna*, sillä sitä edeltää diftongi (Kettunen 1940b: 140). Myös konsonanttien yleisgeminaatio on esillä näytteessä. Sitä on tapahtunut sanassa *kakstuhattakaheksansattaa* ('kaksisataatuhattakahdeksansataa').

Väittämiin ”puhetapa on voimakas” (ks. liite 10), ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 10) ja ”puhetapa on ärsyttävä” (ks. liite 10) annettujen vastausten moodi on 4 (taulukko 7). Varsin iso osa informanteista siis piti poliitikon puhetapaa voimakkaana, epäselvänä ja ärsyttävänä. Kyseisen näytteen puhetapa on satakuntalaisen yritysjohtajan puhetavan ohella ainoa, jota iso osa informanteista piti ärsyttävänä. Väittämään ”puhetapa on kaunis” (ks. liite 10) annettujen vastausten moodi on 2, mikä vahvistaa oletusta siitä, että informantit pitivät Kemin murretta epämiellyttävänä. On toki muistettava kielenulkoisilla seikoilla olevan vaikutusta asenteisiin ja mielipiteisiin. Niitä ei ole tässä tutkimuksessa kartoitettu, joten pystyn tekemään oletuksia ja päätelmiä informanttien asenteista ainoastaan kyselyihin annettujen vastausten perusteella.

Taulukko 7. Toisen peräpohjalaismurren näytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

79 informantista ainoastaan kaksi piti puhetapaa jokseenkin kauniina. Yksikään informantti ei ympäröinyt arvoa 5. Vastaukset ”en ole samaa enkä eri mieltä”, ”olen jokseenkin eri mieltä” ja ”olen täysin eri mieltä” valittiin lähes yhtä monta kertaa puhetavan kauneutta koskevan väittämän kohdalla. Toinen informantti, joka piti puhetapaa kauniina, on asunut koko elämänsä Belgiassa ja viettää lomansa Helsingissä, ainoan suomalaisen vanhempansa kotikaupungissa. Vastauksista ei siis löydy mitään selittävää tekijää kyseisen informantin mielipiteelle. Toisenkaan informantin vastaus ei selity taustalla, sillä kyseinen nuori viettää lomiaan pääkaupunkiseudulla ja Lopella.

Lapin informanttiryhmän vastaukset olivat hyvin yhtenäisiä muiden vastaajien kanssa. Ryhmän neljästä henkilöstä kaksi ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteestä ”puhetapa on kaunis”. Kahdesta muusta informantista toinen valitsi arvon 2 ja toinen arvon 1 kuvaamaan suhtautumistaan väittämään.

Sodankyläläisen poliitikon puhetapaa sijoitettiin pääasiassa pohjoiseen, itään ja länteen. Näiden lisäksi paikannuksissa oli yksittäisiä alueita, kuten Pohjois-Karjala, Savo, Kuopio, Kuusamo, Etelä-Suomi ja Pohjanmaa. Lapin informanttiryhmästä kaksi henkilöä paikansi näytteen puhettavan muualle kuin Lappiin: Länsi-Suomeen ja Kuusamoon. Toiset kaksi jättivät vastaamatta kysymykseen. Murteen pohjoiseen sijoittaneiden joukossa ei siis ole nuoria, jotka viettäisivät säännöllisesti aikaa Lapin maakunnassa. Kyseisten informanttien taustat ovat muutenkin hyvin erilaiset, eikä heidän kyselyihin antamista vastauksistaan pysty päättelemään, millä perusteella he ovat tunnistanee tai arvanee alueen kutakuinkin oikein. Huomionarvoisena pidän sitä, että kukaan pitkään Suomessa asuneista ei osannut sijoittaa murretta Lappiin tai yleisestikään pohjoiseen.

5.1.4 Helsingin puhekieli

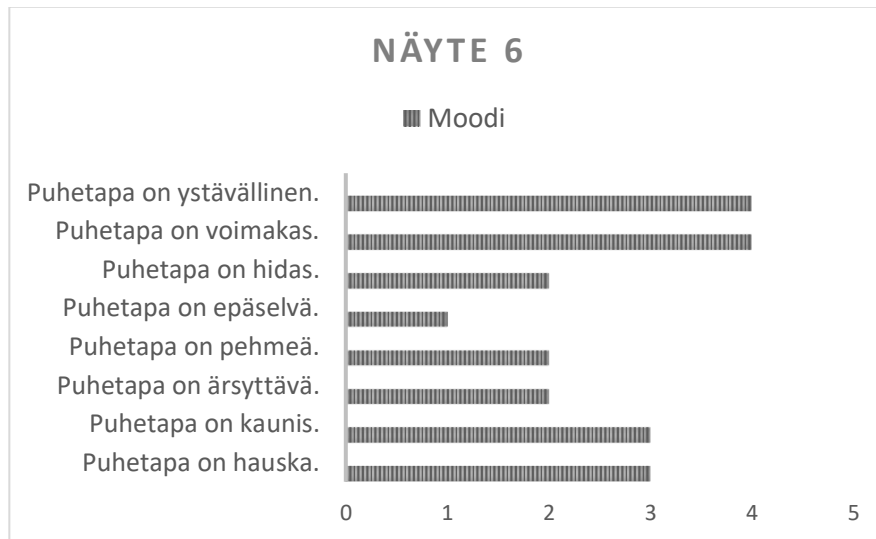
Näytteet Helsingin puhekielestä ovat kahden kokon puhetaivoista. Muutama informantti tuntui tunnistavan ainakin toisen puhujista. Kun he kuulivat toisen näytteistä ensimmäisen kerran, muutama nuori osoitti tunnistamisen merkkejä äännelemällä ja ilmeilemällä. Olin etukäteen pohtinut tunnistamisvaaraa, mutta se ei tuntunut tarpeeksi merkittävältä, jotta olisin korvannut näytteet sellaisilla, joissa puhujina olisi ollut tuntemattomampia henkilöitä.

Näyte 6. *Ja se vielä tohon niim meill on- alkaa olee niij ku, lautasmalli aika, aika kohdillaan. Vähä isohko lautanen mutta, kyllä se mallista käy.*

Ensimmäinen näyte sisältää *alkaa olee* -muodon (’alkaa olemaan’), joka toimii MA-infinitiivin illatiivin tehtävissä. MA-infinitiivin illatiivina voi toimia tunnuksen variantti, josta puuttuu tunnusaines. Tällainen tunnuksen infiniitti on kaiketi muodostunut Helsingin puhekielessä 1900-luvun puolivälissä. (Sorsakivi 1982: 386.) *Meill on* -rakenteessa (’meillä on’) on tapahtunut ilmiö nimeltä *elisio*. *Elisiossa* on kyse tietynlaisesta loppuheitosta. Sananloppuinen vokaali heittyy vokaalialkuisen sanan edellä. (Nuolijärvi–Sorjonen 2005: 99 < Itkonen 1972: 155.)

Informantit pitivät ensiksi kuulemaansa helsinkiläiskokin puhetapaa ystävällisenä ja voimakkaana, kuten taulukosta (8) näkee. Väittämiin ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 11) ja ”puhetapa on voimakas” (ks. liite 11) annettujen vastauksien moodi on 4. Puhetapaa pidettiin myös pääsääntöisesti selvänä (ks. liite 11). Enemmistö oli eri mieltä väittämistä ”puhetapa on pehmeä” (ks. liite 11), ”puhetapa on hidas” (ks. liite 11) ja ”puhetapa on ärsyttävä” (ks. liite 11).

Taulukko 8. Ensimmäisen helsinkiläisen puhetavan näytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Väittäjä ”puhetapa on ystävällinen” piti kolmen informantin mielestä täysin paikkansa. Heistä kaksi kuuluu pääkaupunkiseudun informanttiryhmään. Kolmannella vastaajalla ei ole mitään yhteyksiä pääkaupunkiseutuun taustatietojen perusteella. Viimeksi mainittu viettää lomiam Tampereella ja vanhempien kotipaikkakunnat ovat Turku ja Kuopio. Pääkaupunkiseudun informanteista kuitenkin 25 informanttia arvioi väittämän arvolla 3 tai sitä pienemmällä arvolla. Pääkaupunkiseudulla aikaa viettävät nuoret suhtautuivat puhetapaan melko kahtiajakoisesti. Molemmista ääripäistä löytyi puhetavan kanssa tekemisissä olevia. Kolme informanttia oli väittämästä täysin eri mieltä ja näistä kaksi informanttia ilmoitti viettävänsä lomiam pääkaupunkiseudulla. Toisen vanhemmat ovat Espoosta ja nuori onkin asunut Suomessa 14 vuotta eli suurimman osan elämästään. Belgiaan nuori oli muuttanut kolme vuotta ennen kyselyn täyttämistä. Väittämästä jokseenkin eri mieltä olevat olivat myös pääasiassa pääkaupunkiseudun informanttiryhmästä. Tässä vaiheessa on hyvä muistaa, että informantteja on kaiken kaikkiaan 79 ja näistä pääkaupunkiseudulla aikaa viettäviä on 52 eli ryhmän ylliedustus tässä tapauksessa ei ole yllättävä. Taustaltaan heterogeenisemmät informantit suhtautuivat näytteeseen neutraalimmin. Heidän keskuudessaan arvo 3 esiintyi arvon 4 jälkeen eniten eli väittämistä oltiin joko ”jokseenkin samaa mieltä” tai ”ei samaa eikä eri mieltä”.

Väittäjä ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 11) sai hyvin yhdenmukaisen vastaanoton. 40 informanttia oli väittämästä täysin eri mieltä ja 21 informanttia jokseenkin eri mieltä. Sen sijaan kuusi informanttia piti puhetapaa jokseenkin epäselvänä. Näistä kuudesta ainoastaan yhtä informanttia lukuun ottamatta vähintään jokaisen nuoren toinen vanhempi on pääkaupunkiseudulta ja lomat vietetään Suomessa pääkaupunkiseudulla. Informantti, joka ei ole taustatietojensa mukaan tekemisissä Helsingin puhekielen kanssa viettää lomiam Pohjois-Pohjanmaalla, toisen vanhempansa kotipaikkakunnalla. Kyseisen nuoren vastauksissa ilmeni joitain ristiriitaisuuksia. Webropolissa täyttämässään kyselyssä

nuori kertoi pitävänsä Espoossa puhuttavaa suomea virheettömimpänä yleiskielenä, mutta piti kuitenkin helsinkiläiskokin puhetapaa epäselvänä. Tämä informantti on asunut koko elämänsä Belgiassa, joten on mahdollista, että Suomen eri alueiden todelliset puhetavat ja niiden piirteet ovat nuorelle vieraita, eivätkä vastaukset ole siksi keskenään johdonmukaisia. Jälleen kyseessä voi myös olla kielenulkoisten seikkojen vaikutus, jota en ole pystynyt kyselyilläni kartoittamaan. Lopusta pääkaupunkiseudun informanttien ryhmästä 39 oli väittämistä joko täysin tai jokseenkin eri mieltä ja ainoastaan kahdeksan ei ollut samaa eikä eri mieltä.

Väittämän ”puhetapa on hauska” (ks. liite 11) arviointi jakautui varsin tasaisesti asteikolle 1–5. Moodi on 3. Kyseisen arvon valitsi 24 informanttia. Väittämistä jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä olevia oli 26. Näistä 26 henkilöstä suurin osa, 16 informanttia, on ilmoittanut yhteyksistä pääkaupunkiseudulle.

Puhetapaa sijoitettiin yhtä laajasti ympäri Suomea kuin muidenkin näytteiden puhetapoja. Tämän näytteen kohdalla kuitenkin oli aavistuksen enemmän yhdenmukaisuutta kuin aiempien näytteiden paikannuksissa. Suosituimpia paikannuksia olivat seuraavat: Etelä-Suomi (16), Helsinki (7) ja Keski-Suomi (6). Sulkeissa olevat luvut indikoivat paikannuksen tehneiden informanttien määrää. Myös pääkaupunkiseutu mainittiin neljän informantin vastauksissa. Etelä-Suomen vastausta on verrattain hankala tulkita. Vastaus on hyvin epämääräinen. Etelä-Suomi on hyvin laaja käsite ja sen voi käsittää hyvin eri tavoin. Osa informanteista, joiden vastauksissa esiintyi etelä tai Etelä-Suomi, tarkensi vastaustaan seuraavilla tavoilla: ”etelä (Helsinki)”, ”Etelä-Suomi, Helsingin lähellä”, ”Etelä-Suomi, Helsinki ehkä” ja ”Häme, etelä”. Näistä vastauksista siis näkee, että käsitys eteläisestä Suomesta vaihtelee. On siis erittäin todennäköistä, että monet Etelä-Suomen vastanneet informantit tarkoittavat vastauksellaan pääkaupunkiseutua, mutta toisenlaiset ajattelutavat ovat myös mahdollisia. Puhetavan paikannukset olivat kuitenkin siinä mielessä yhdenmukaisia, että oikeaa aluetta nimettiin eniten. Informanttien muitakin puhetapoja koskevista paikannuksista on huomattavissa, että suuripiirteinen nimeämistyyli oli suosituin. Puhetapojen alueiden nimeäminen ilmansuunnittain ei ollut informanttien keskuudessa erikoista. Siksi pidän yllä mainittuja paikannuksia, Etelä-Suomea ja etelää varsin hyvinä paikannuksina.

Näyte 8. *Lähiöissä mum mielestä, pitäis niij ku, pystyy tekee se hyvä ruoka, käydään siel lähiökaupoissa ja, ja otetaan sitä tunnelmaa siit lähiöstä ja, lähiös pitäis ehkä vähä poiketa siit totutusta enemmän et ottaa niij ku.*

Toisessa Helsingin puhekieltä edustavassa näytteessä esiintyy myös MA-infinitiivin illatiivin tunnuksen muoto, *pystyy tekee* (’pystyä tekemään’). Näytteessä on myös lukuisia sanoja, joissa on tapahtunut *A:n* loppuheitto: *siel* (’siellä’), *siit* (’siitä’), *lähiös* (’lähiössä’) ja *et* (’että’). *A:n* loppuheitto

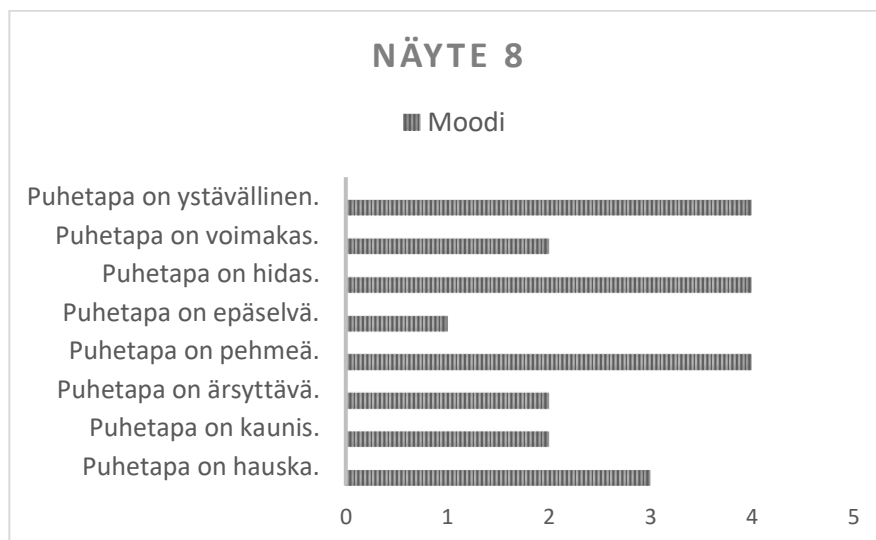
on alkujaan etelähämäläinen ja länsiusmaalainen piirre, joka on siirtynyt Helsingin puhekieleen (Paunonen 2006: 36).

Tätäkin puhetapaa nuoret pitivät pääasiassa ystävällisenä. Ensimmäisen väittämän ”puhetapa on ystävällinen” (ks. liite 12) moodi on 4. 25 informanttia valitsi kyseisen arvon ja 15 henkilöä valitsi arvon 5. Pääkaupunkiseudun informanteista 30 informanttia oli valinnut jonkin edellisistä arvoista eli suuri enemmistö myönteisesti väitteeseen suhtautuvista oli Helsingissä tai muualla pääkaupunkiseudulla aikaa viettäviä nuoria.

Tätä puhetapaa pidettiin hieman vähemmän ärsyttävänä kuin edellisen helsinkiläispuhujan puhetapaa, kuten taulukosta (9) näkee. Tähän on voinut vaikuttaa moni seikka, kuten puhujan ääni ja näytteen taustalla kuuluvat muut äänet. Valitsin Helsingin puhekieltä edustavat näytteet sellaisilta videoilta, joiden taustalla on hiukan melua. Toinen videoista on mainostyyppinen ja valitsemani kohdan taustalla soi musiikkia. Toisen kokoin video on ohjomainen ruoanlaittovideo. Puhujien äänet erottuvat kuitenkin taustasta erinomaisesti eikä äänenlaadussa ole suuria puutteita, joten näytteet olivat täysin päteviä arvioitaviksi.

Myös väittämä ”puhetapa on epäselvä” (ks. liite 12) sai jonkin verran enemmän vastareaktioita kuin edellinen Helsingin puhekieltä edustanut puhetapa. Tämä saattaa johtua edellä mainitsemistani seikoista, erityisesti videoiden laaduista, joissa oli jonkin verran eroja.

Taulukko 9. Toisen helsinkiläisen puhetavan näytteen väittämiin annettujen vastausten moodit.

Informantit pitivät tätä puhetapaa edellistä puhetapaa vähemmän voimakkaana. Näytteen 6 väittämään ”puhetapa on voimakas” annettujen vastausten moodi on 4 (ks. liite 12), kun tämän näytteen kohdalla moodi on 2. Tähän osasyynä voi olla puhujien äänenvoimakkuus. Kuudennen

näytteen helsinkiläiskokki puhuu kovemmalla äänellä. Myös informanttien subjektiivinen käsitys sanasta *voimakas* on todennäköisesti vaikuttanut heidän arviointiinsa.

Taulukosta (9) näkee, että väittämään ”puhetapa on hidas” (ks. liite 12) annettujen vastausten moodi on 4, mikä on korkeampi kuin edellisellä Helsingin puhettavan näytteellä. Kuudennen näytteen puhuja puhuu nopeasti, joten siihen verrattuna on ymmärrettävää, että kahdeksannen näytteen kohdalla väittäjä sai enemmän myötämielisiä reaktioita.

Eniten väittämästä ”puhetapa on hauska” (ks. liite 12) oltiin täysin samaa mieltä tämän näytteen kohdalla. Peräti 11 henkilöä oli tätä mieltä. Tämän näytteen kohdalla mielipiteet jakautuivat muuten melko tasaisesti asteikolle 1–5. Ainoastaan väittäjä ”puhetapa on epäselvä” sai hyvin yksimielisen vastaanoton. 13 informanttia valitsi arvon 1. Loput informanteista valitsivat tasaisesti vastauksikseen arvoja 2, 3 ja 4. Myös toinen näyte Helsingin puhekielestä oli monen informantin mielestä hauska. Kuitenkin suurin osa liitti *Helsingin, yleiskielisyyden* sekä *murteettomuuden* yhteen Webropolin kyselyssä. Informantit eivät välttämättä tunnistanee Helsingin puhekieltä näytteistä ja täten vastausten välille syntyi epäjohdonmukaisuuksia.

Näytteen puhettavan kokonaismiellyttävyyden huomattavasti edellistä helsinkiläistä puhettavaa merkittävämpi. Siinä missä edellisen näytteen (näyte 6) kohdalla 54 henkeä ympyröi joko arvon 4 tai 5 miellyttävyyttä mittaavien väittämien⁴ kohdalla, näytteen 8 miellyttävyyttä kartoittavia väittämiä arvioitiin useammin arvoilla 4 tai 5, peräti 88 nuoren toimesta. Näytteen 8 kokonaismiellyttävyyden ei kuitenkaan täysin yllä toisen itämurrenäytteen, näytteen 5, tasolle. Siitäkin huolimatta, että yli puolet informanteista viettää aikaa pääkaupunkiseudulla, myönteisimmin suhtauduttiin pohjoiskarjalaisen puhujan puhettavaan. Eräs kuuntelutestijä hyödyntänyt helsinkiläislukiolaisten kieliasenteita kartoittanut pro gradu -tutkielma (Mikkola 2011) tuotti hieman samankaltaisia tuloksia. Kaksi miellyttävintä puhettavaa olivat juurikin helsinkiläisen puhujan ja itämurteita puhuvan henkilön puhettavat. Tutkimuksessa havaittiin, että puheen (epä)selvyydellä on suuri rooli siinä, miten puhettavaan suhtaudutaan. Aineistoni kohdalla ei ollut viitteitä samanlaisesta ilmiöstä. Mikkola selitti tuloksia myös kielenulkoisten seikkojen avulla, joita kutsui ”puhetapaan assosioituiksi sosiaalisiksi tyyleiksi” (2011: 132). Tämä voisi selittää kyselyyni annettujen vastausten jakautumisen, mutta aineistoni ei ole riittävän kattava tekemään kyseisenlaisia päätelmiä.

Näytteen puhettavaa sijoitettiin hyvin eri puolille Suomea. Kun näytteen 6 puhettavaa sijoitettiin kahdeksalle eri alueelle, näytteen 8 puhettavaa sijoitettiin 13 eri alueelle. Tämän puhettavan paikannuksista suosituin oli Etelä-Suomi, jonka mainitsi 14 informanttia. Hieman tätä tarkemmat

⁴1. Puhettava on ystävällinen.

2. Puhettava on pehmeä.

3. Puhettava on kaunis.

nimitykset olivat myös suosittuja paikannuksia: Helsinki, Uusimaa ja pääkaupunkiseutu. Yksi informantti oli paikannuksen lisäksi nimennyt näytteen ”standardisuomeksi”. Standardisuomea puhutaan informantin mielestä pääkaupunkiseudulla. Tarkasteltaessa vastauksia, jotka koskivat kaukana Helsingistä sijaitsevia alueita, tuntui toistuvan tietty kuvio. Muualla kuin Helsingissä tai pääkaupunkiseudulla aikaa viettävät informantit paikansivat puhutavan puhuma-alueeksi jonkin muun kuin pääkaupunkiseudun. Tämä ei kuitenkaan osoittautunut lopuksi paikkansa pitäväksi, sillä muutamat Helsingissä lomia viettävät nuoret sijoittivat puhutavan muun muassa Länsi-Suomeen ja Tampereelle, eivätkä tunnistanee oletettavasti tuttua puhutapaa.

Näytteen Etelä-Suomeen paikantaneista nuorista suurin osa oli pääkaupunkiseudulle taustatietojen perusteella yhdistämiäni nuoria. 16 näytteen Etelä-Suomeen paikantaneista informanteista 11 nuorta viettää aikaa pääkaupunkiseudulla tai toinen tai peräti molemmat vanhemmat ovat pääkaupunkiseudulta kotoisin. Näistä paikannuksista on kuitenkin vaikea sanoa, onko informantti tunnistanut tutun puhutavan ja valinnut nimeämistavakseen hyvin ympäripyöreän ilmansuunnan syystä tai toisesta, vai onko puhutapa jäänyt tunnistamatta lyhyen näytteen perusteella. Ainakin kaksi näistä 11 pääkaupunkiseudun informanttiryhmän nuoresta merkitsi vastauksensa viereen tarkemman paikannuksen: toisella paikannus oli Helsinki ja toisella pääkaupunkiseutu. On siis hyvin mahdollista, että muutkin ovat rajanneet puhutavan puhuma-alueen tarkemmalle ja pienemmälle alueelle mielessään, mutta eivät ole minulle tuntemattomasta syystä tarkentaneet aluetta kyselylomakkeisiinsa. Kolmesta Helsingin vastanneista informanteista yhden vastaajan toinen vanhempi on Helsingistä ja lomanviettopaikka on pääkaupunkiseutu.

Helsingin puhutapojen kohdallakaan vastaajaryhmien kesken ei ilmennyt mitään selkeää kaavaa siitä, ketkä tunnistaisivat puhutapoja ja niiden puhuma-alueita parhaiten. Taustalla ei vaikuta olevan yleistettävissä olevaa vaikutusta. Vain muutamat henkilöt tuntuivat tunnistavan murteita ja niiden puhuma-alueita juurikin taustansa perusteella, mutta se ei ollut mikään yleinen tai toistuva kuvio.

5.2 Murrealueiden tunnistaminen ja nimeäminen

Yksi tutkimuksen tavoitteista oli selvittää, miten brysselinsuomalaiset nuoret tunnistavat murrealueita ja merkitsevät niitä karttaan. Tätä varten nuoret saivat Suomen kartan (liite 2), johon on merkitty kuntarajat sekä kuntien nimet lyhennettyinä. Pyysin heitä merkitsemään kyseiseen karttaan Suomen tärkeimmät murrealueet tai muut alueet, joilla heidän mielestään on oma puhutapa. Tämän lisäksi toivoin heidän nimeävän nämä alueet ja kertovan kaikkien merkitsemiensä alueiden puhutapojen tyypillisimpiä piirteitä. Karttatehtävää eritellessäni pyrin kiinnittämään huomiota nuorten murremaantieteelliseen taustaan ja siihen, osaavatko he merkitä karttaan tuttujen murteiden alueita.

Informanttien merkitsemät alueet voi jakaa karkeasti neljään alaryhmään. Ensimmäinen alaluku (5.2.1) käsittelee nimeämistä kaupungeittain ja kunnittain. Seuraava alaluku (5.2.2.) erittelee maakuntien perusteella tehtyä aluejakoa. Kolmas alaluku (5.2.3) sen sijaan esittelee niitä ilmansuuntia, joiden mukaan informantit nimesivät alueita. Viimeiseen alalukuun (5.2.4) on koottu sellaisia nimeämistapoja, jotka eivät sovi mihinkään edellä mainituista ryhmistä.

Jaottelun tekeminen on ongelmallista historiallisten ja nykymaakuntien kohdalla, sillä osa historiallisista maakunnista säilytettiin maakuntajaossa. Informanttien jaottelussa esiintyy maakuntia, jotka voidaan tulkita joko historiallisiksi maakunniksi tai nykymaakunniksi. Olen laskenut entiset historialliset, mutta nykyään nykymaakuntiin kuuluvat maakunnat nykymaakuntiin. Historiallisten maakuntien ja nykymaakuntien nimeämisiä käsitelen samassa alaluvussa, sillä niitä ei ole nimetty kovinkaan monen informantin toimesta.

Selvyyden vuoksi kursivoin vain ne aluenimitykset, jotka ovat esiintyneet sellaisinaan aineistossa. Käytän nimityksistä myös yleisempiä ilmaisuja, joiden tarkoituksena on koota yhteen samoista alueista tehdyt nimitykset. Näitä en kursivoi. Tämän lisäksi saatan viitata tapoihin, joilla informantit ovat nimenneet alueita kuitenkin antamatta suoria esimerkkejä nimityksistä. Näissä tapauksissa en kursivoi kaupunkien, maakuntien tai muiden alueiden nimiä, sillä ne eivät ole esiintyneet sellaisinaan aineistossa.

5.2.1 Nimeäminen kaupungeittain ja kunnittain

Tässä työssä miellän kaupungit ja kunnat rinnakkaiskäsitteiksi, vaikka hallinnollisesti näillä kahdella on eroja. Koen, että on ymmärrettävämpää, jos käsitelen kaupunkeja ja kuntia samalla tavalla ja kokoan niiden nimitykset yhteen.

Eniten nimityksiä on tehty Turun, Tampereen, Helsingin ja Oulun kaupunkien mukaan. Helsingin alueesta on käytetty montaa eri nimitystä, muun muassa *Helsingin slang*, *Helsingin murrealue*, *Stadin slang* ja *Hesan murre*. Helsingin alueen merkitsi jollain edellisellä nimityksellä 26 informanttia ja Turun mukaan nimettyjä alueita puolestaan esiintyi 25 eri informantin kartassa. Tässä on syytä ottaa huomioon, että pääkaupunkiseutu ja vielä tarkemmin Helsinki on tunnistettu omaksi alueekseen useammankin kerran värittämällä tai rajaamalla Helsinki ja mahdollisesti sitä ympäröivä alue, mutta alueen nimeäminen on jäänyt uupumaan. Näitä tapauksia en ota huomioon tässä alaluvussa, sillä karttaan oli merkitsemisen lisäksi tarkoitus nimetä alueet. Alueiden merkitseminen värittämällä tai ilman alueen nimeämistä oli informanttien keskuudessa suosittu tapa lähestyä karttatehtävää.

Lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta, nuoret rajasivat Helsingin mukaan nimettyjen alueiden sisälle lukuisia muita lähikuntia, jotka eivät kuulu Helsinkiin. Eräs informantti (ks. liite 13) merkitsi todella laajan alueen suhteellisen kaukaa Helsingistä. Rajattu alue käsittää Mikkelin ja noin 15 ympäröivää kuntaa. Oppilaille antamassani kartassa on merkittynä kaikkien kuntien lyhenteet, joten herää kysymyksiä: onko kyseisen nuoren Suomen kartan tuntemus hyvin rajallinen, vai eroaako hänen käsityksensä Helsingin puhekielen alueesta valtaväestöstä? Eräs toinenkin informantti ympyröi kartasta muutamia kaupunkeja, jotka hän kuitenkin nimesi virheellisesti huomioimatta lyhenteitä. Suomussalmesta oli tullut *Suosalmi* ja Kuhmosta *Kuhmolahti*. On siis perusteltua todeta, että joidenkin tiedot Suomen maantiedosta ovat varsin rajalliset. Palanderin tutkimuksessa (2011) informanttien karttoihin merkitsemät murrealueet kattoivat usein kielitieteellisen ryhmittelyjen mukaista paljon laajempia alueita (2011, 33). Vaikuttaa siltä, että tarkkojen murrealueiden rajat eivät ole sellaista yleistietoa, jota Suomessa asuvilla suomalaisnuorillakaan olisi.

Helsingin alueeksi, jolla on oma puhetapansa, nimenneistä informanteista kaksi eritteli kyseiselle puhetavalle tyypillisiä piirteitä. 13 vuotta Belgiassa asunut nuori kertoi *helsinkiläisen murteen* olevan ”neutraalimpaa, machoilevaa, sulavaa ja soljuvaa”. Nuori ei kertonut mihin puhetapaan verrattuna Helsingissä puhuttu suomen kieli on neutraalimpaa, mutta olisi ehkä aiheellista olettaa, että nuori viittaa tällä pitävänsä Helsingin alueella puhuttavaa suomea kaikista yleiskielisimpänä. Kyseinen nuori oli merkinnyt yleiskielisyystehtävässä Helsingin kolmanneksi, joten oletus on hyvinkin aiheellinen. Tätä ennen tuli Vantaa ja Espoo, mikä selittyy sillä, että nuori pitää pääkaupunkiseudulla puhuttavaa suomea *helsinkiläisenä murteena*, eikä se rajoitu yksinomaan Helsinkiin. Kartasta nuori oli ympyröinyt alueeseen kuuluvan koko pääkaupunkiseudun ja hieman muita lähellä olevia kuntia.

Eräs Belgiassa lähes koko ikänsä asunut informantti, jonka ainoa suomalainen vanhempi on kotoisin Helsingistä, ja joka viettää lomat Helsingissä merkitsi karttaan ainoastaan yhden alueen tai puhetavan, *stadin slangin*. Väritetty alue käsittää Helsingin ja Espoon. Yksi Espoossa neljä vuotta asunut ja lomiaan siellä viettävä informantti oli päätyntä lähes samaan ratkaisuun. Espoon ja Helsingin yhdeksi alueeksi merkitsemisen lisäksi tämä informantti merkitsi karttaan kaksi muuta aluetta. Kyseinen nuori kuvaili Espoon puhetapaa ”selkeäksi”.

Tampereen murre oli nimetty 15 informantin kartassa. Tämänkin murrealueen kohdalla merkinnät ja rajaukset ylsivät reilusti murrerajojen yli. *Tampereen murteen* merkintöjä tarkastellessani huomasin, että karttaan ei ole merkitty Tampereen lyhennettä. Tampereen merkitseminen karttaan oikealle alueelle olisi vaatinut informanteilta Suomen maantiedon tuntemusta. Tammela ja Tampere näyttivät menneen monella sekaisin, sillä Tammela ympyröitiin Tampereen murrealueeksi useamman kerran. Tammela on merkitty karttaan lyhenteellä *Tam*.

Eräs Tampereella lomiaan viettävä nuori sijoitti *Tampereen murteen* kartalla Pohjois-Savoon. Nuori kertoi, että Tampereen puhetavassa *r*-äänne on ”jännä”. Kyseessä on *r*:n pehmeäksi kutsuttu ääntäminen, joka eroaa yleiskielen monitäryisestä tremulantista (Kuiiri 2009: 31). Toinen informantti tunnisti ja nimesi *Tampereen murteelle* tyypillisen persoonapronominin *mää* pidentyneen vokaaliaineksen. *Tampereen murteen* tyypillisimmistä piirteistä mainittiin myös konsonanttien geminoituminen. Eräs informantti ilmaisi tietävänsä *Tampereen murteen* olevan todella voimakasta, mutta ei tiedä miltä se kuulostaa.

Kaupungit, etenkin suuret sellaiset, tuntuivat herättävän paljon ajatuksia informanttiryhmän keskuudessa. Monet merkitsivät juuri suurimpien kaupunkien kohdalle, millaista kyseisen alueen murre on. Tämä johtuu tietenkin siitä, että yleensäkin ihmisillä on laajempi käsitys suurien kaupunkien puhetavoista, sillä niitä on esillä eri medioissa. *Turun murretta* kuvailtiin ”töksähteleväksi” ja sen yhteydessä mainittiin kahteen otteeseen ruotsin kielen vaikutus. Töksähtelevyydellä viitattiin todennäköisesti murteen rytmiin, joka on lounaismurteille hyvin tunnuksenomainen. Suomesta vastikään Belgiaan muuttanut nuori merkitsi *Turun murteen* Porin ja sitä ympäröivien kuntien kohdalle. Nuori kertoi, että Turussa käytetään *sie*- ja *mie*-pronomineja. Suomessa 13 vuotta ja Belgiassa neljä vuotta asunut nuori puolestaan totesi kyselylomakkeessaan, että ”kyllähän kaikki tietää miten turkulaiset puhuu”, mutta ei kuitenkaan antanut esimerkkejä puhetavasta. Kyseinen informantti ei Tampereenkaan puhetavan kohdalla tarkentanut, minkälaisia piirteitä puhetavalla on, vaan ilmoitti, että ”Tampereella puhutaan Jutilaa”. Jutilalla nuori viittaa entiseen tamperelaiseen jääkiekonpelaaja Timo Jutilaan, joka on tuonut Tampereen murretta mediassa esiin. Syöttämällä Google-hakukoneeseen sanat *Timo Jutila* ja *murre* hakutuloksia tulee 2700. Suomessa pitkään asuneelle nuorelle Timo Jutilan yhdistäminen Tampereen murteeseen voi olla itsestäänselvyys.

Edellä mainittujen kaupunkien lisäksi muutamia yksittäisiä kaupunkeja ja kuntia nimettiin murrealueiksi. Yksittäiset kaupungit ja kunnat korreloivat osittain informanttien vanhempien kotikuntien ja lomaviettoipaikkojen kanssa. Esimerkiksi *Vaasa* ja *Kokkola* olivat tällaisia kaupunkeja, joiden perusteella muutama informantti nimesi murrealueita. *Vaasan* ja *Kokkolan* omiksi murrealueikseen merkinneet viettävät aikaa Vaasassa ja Kokkolassa tai jompikumpi informanttien vanhemmista on kotoisin kyseisiltä paikkakunnilta.

5.2.2 Nimeäminen maakunnittain

Informantit jakoivat murrealueita myös maakuntien perusteella ja nimesivät niitä sekä historiallisin maakunnin että nykymaakunnin. Verrattuna kaupunkien ja kuntien perusteella tehtyyn aluejakoon, maakuntien perusteella tehtyjä nimityksiä esiintyi laajasti useamman informantin lomakkeessa.

Aiempien tutkimusten perusteella ei-kielitieteilijät hahmottavatkin murrealueita usein maakuntien kautta (Mielikäinen–Palander 2002: 93). Kartoissa esiintyi kolmen historiallisen maakunnan nimeä: *Karjalaa*, *Savoa* ja *Hämettä*. Näistä ylivoimaisesti eniten nimityksissä käytettiin *Savoa* muun muassa muodossa *Savon murre*. Informanteista 28 nuorta käytti *Savoa* jossain muodossa. Aluetta kutsuttiin joko *Savoksi* tai sitten alue nimettiin sen puhutavan mukaan *Savon murteeksi*. Palanderin aineistossakin murrenimitys *Savon murre* esiintyi 72,3 %:lla vastaajista (Palander 2011: 34). *Karjalan*, *Karjalan murteen* tai *Karjalan alueen* karttaan merkitsi 11 informanttia. Hämeen mainitsi kolme informanttia käyttäen rajaamastaan alueesta nimitystä *Häme* tai *Hämeen alue*.

Savon murteeseen liitettiin lyhyet sanat sekä töksähtelevyys. Eräs ensimmäisen ääninäytteen (näyte 1) *Savon murteeksi* tunnistanut nuori oli merkinnyt alueen karttaan, nimennyt sen *Savon murteeksi* ja kirjoittanut, että se kuulosta samalta kuin murre näytteessä 1. Nuori tarkensi murteen olevan töksähtelevää konsonanttien kohdalla. Nuori tarkoitti tällä mitä ilmeisemmin konsonanttien geminoitumista. *Karjalan murrealue* merkittiin Suomen ulkopuolelle yhden nuoren kartassa. Sama informantti merkitsi *Lapin* osittain Venäjän puolelle. *Karjalan* merkinnyt informantti mainitsi murteen sisältävän venyviä vokaaleja ja vahvoja konsonantteja. *Hämeen murteen* karttaansa merkinnyt informantti mainitsi diftongien avartumisen antamalla ilmiöstä esimerkin ”huamena” ja kuvailemalla sitä näin: ”vaihdetaan joskus noita vokaaleja”.

Nimityksissä esiintyi kuusi nykymaakuntaa: *Lappi*, *Keski-Suomi*, *Pohjanmaa*, *Kainuu*, *Pohjois-Pohjanmaa* ja *Pohjois-Savo*. Näistä maakunnista *Lappi* oli suosituin tapa nimetä jokin alue. Tällaiseen ratkaisuun oli päätyneet yksitoista informanttia. Lapin jälkeen eniten alueita nimettiin Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien mukaan. Muut nykymaakunnat esiintyivät yksittäisten informanttien kartoissa. *Lapin murrealueeksi* merkinneistä informanteista ainoastaan yksi henkilö kertoi murteen piirteistä. Nuori mainitsi jälkitavun vokaalien välisen *h*-äänteen ja antoi tästä esimerkin, ”laphalaiset”. Myöskään *Keski-Suomen* mukaan nimityksiä tehneet nuoret eivät eritelleet murteen tyypillisimpiä piirteitä. Sen sijaan *Pohjanmaan murrealueeksi* merkinneistä nuorista kolme kuvaili puhutapaa tarkemmin. Toisen vanhempansa kotikaupungissa Etelä-Pohjanmaalla aikaa viettävä nuori kuvaili *Pohjanmaan murteen* sanastoa ”leikilliseksi”. Toinen nuori toi esiin Pohjanmaalla puhuttavan suomen kielen ruotsinkieliset vaikutteet. Kolmas nuori otti kantaa puhutavan prosodisuuteen seuraavasti: ”Pohjalaiset puhuu silleen mahtipontisesti”.

Maakuntajaottelussa esiintyi sama virheellinen alueiden jako kuin kaupunkien ja kuntien mukaan tehdyssä murrealuejaossa. Lapin omaksi murrealueekseen merkinneet informantit merkitsivät karttaan pääsääntöisesti Lappia pienemmän alueen. Lapin alue merkittiin yleensä liian pohjoiseen jättäen Lapin eteläosan huomioimatta.

Maakuntien perusteella tehty nimeäminen oli kaupunkeihin ja kuntiin perustuvan nimeämisen tavoin hieman summittaista ja epätarkkaa. *Savon murre* sijoitettiin itään, mutta sen tarkka sijainti vaihteli huomattavasti. Yleisempää oli merkitä todellista aluetta huomattavan paljon laajempi kuin suppeampi alue. *Savon murteen* puhuma-alue saattoi monen informantin vastauksissa ylittää Lappiin. Kuntien lyhenteisiin ei tunnuttu kiinnittävän kovinkaan paljon huomiota, mikä johtuu mitä ilmeisimmin siitä, että yksittäiset Suomen kunnat eivät ole kovinkaan tuttuja nuorille.

5.2.3 Nimeäminen ilmansuunnittain

Ilmansuuntiin perustuvassa nimeämisessä suosittiin selkeästi pääilmansuuntia, mutta informanttien kartoissa esiintyi myös väli-ilmansuuntia. Ilmansuunnista *itää* käytettiin eniten murrealueiden nimissä. Kartoissa esiintyi seuraavanlaisia nimityksiä, joissa oli sana *itä*: *itämurteet*, *Itä-Suomen murteet*, *Itä-Suomi* tai yksinkertaisesti *itä*. *Itämurteisiin* liitettiin *vasta*-variantin käyttö saunomisesta käytettävästä oksakimpusta, nopea ja takkuava puhetyyli sekä persoonapronominit *mie* ja *sie*. Persoonapronomineista *mie* ja *sie* mainittiin useammankin informantin vastauksissa. Vain harva oli kommentoinut karttaan merkitsemiensä alueiden puhetapaa, joten kuuden henkilön mainitsemat persoonapronominit ja niissä esiintyvät muutokset murteittain ovat varsin huomionarvoinen seikka. Persoonapronominit ovat yleisestikin sellaisia yksityiskohtia, joihin ei-kielitieteilijät kiinnittävät muiden puhetavoissa huomiota (Mielikäinen–Palander 2002: 98).

Kahdeksan informanttia nimesi jonkin alueen *pohjoisen murteeksi* tai *pohjoismurteeksi*. Yksikään näistä informanteista ei tarkentanut puhetapaan liittyviä käsityksiään tai maininnut puhetavalle tyypillisimpiä piirteitä. Länsi-Suomeen sijoittuvista murteista nuorilla oli enemmän sanottavaa. Murrealueen rajaaminen vaihteli kovasti vastaajien kesken, joten käsitykset piirteistä ovat hyvin erilaisia. Yksi informantti, jolla on yhteyksiä Varsinais-Suomeen ja Pohjois-Pohjanmaalle piti *länsimurteita* ”passiivisena” ja ”välinpitämättömänä”. Useampi informantti, joka mainitsi *lännen* nimityksissään, liitti tähän ruotsin kielen vaikutuksen. Toinen Pohjois-Pohjanmaalla aikaa viettävä informantti merkitsi karttaansa alueen, jota nimitti *länneksi*. Kyseinen alue käsitti informantin toisen vanhemman kotipaikkakunnan Pohjois-Pohjanmaalla. Kyseinen nuori mainitsi *lännen* puhetavan sisältävän paljon kaksoiskonsonantteja. Nuori oli myös maininnut *d*-äänteen ”sanomatta jättämisen”. On epäselvää, tarkoittaako informantti sanomatta jättämisellä *d*:n katoa vai sitä, että *d* korvataan jollain toisella kirjaimella. *Länsi*, *Länsi-Suomen murteet*, *länsimurteet* ja *Länsi-Suomi* merkittiin yleensä Turun pohjoispuolelle Pohjalaismaakuntien kohdalle. Informantit eivät näytä olevan karttojensa perusteella tietoisia siitä, että suomen kielen murteet jaetaan perinteisesti kahteen pääryhmään, *itä-* ja *länsimurteisiin*, ja että *länsimurteet* kattavat todellisuudessa paljon suuremman alueen.

Lounaan väli-ilmansuunnista maininnut informantti merkitsi karttaan hyvin todenmukaisen alueen kuvaamaan lounaismurteiden puhuma-aluetta. Samainen nuori oli jakanut koko kartan ilmansuuntien perusteella. Jako on siinä mielessä virheellinen, että siinä on murteiden alaryhmien ja muiden tarkkojen nimitysten lisäksi käytetty murteiden pääryhmiä kuvaamaan jonkun tarkkaan rajatun alueen puhetapaa. *Lounas* on merkitty Varsinais-Suomen alueelle, kun taas *länsi* on merkitty Pohjalaismaakuntien ylle, vaikka todellisuudessa molempien alueiden puhetavat kuuluvat pääryhmäjaottelussa länsimurteisiin.

5.2.4 Nimeäminen muin perustein

Tässä alaluvussa esittelen muita jaotteluperusteita, jotka eivät sovi mihinkään edellisistä ryhmistä. Muin perustein tehdyistä nimityksistä monet perustuvat kuitenkin maantieteelliseen jakoon, mutta eri tavoin kuin edellisissä alaluvuissa.

Pääkaupunkiseutu esiintyi muin perustein tehdyistä nimityksistä useimmin, kolme kertaa. Kielitoimiston ohjepankin mukaan *pääkaupunkiseudulla* viitataan Helsingin, Espoon, Kauniaisen ja Vantaan muodostamaa alueeseen (Kotimaisten kielten keskus A). Brysselinsuomalaiset nuoret eivät ole välttämättä tietoisia tästä ohjeesta, sillä he käyttivät käsitettä *pääkaupunkiseutu* kuvaamaan paljon suurempaa aluetta. Eräs koko elämänsä Belgiassa asunut nuori merkitsi *pääkaupunkiseutuun* kuuluvan Kielitoimiston ohjepankin listaamien alueiden lisäksi Kirkkonummen, Tuusulan ja Sipoon. Toinen koko elämänsä yhtä vuotta lukuun ottamatta Belgiassa asunut nuori merkitsi edellä mainittujen lisäksi Pornaisen *pääkaupunkiseuduksi*. Muutamissa vastauksissa *pääkaupunkiseutu* kuvasi suuria alueita Lohjalta Hyvinkään kautta Pernajaan asti. Pääkaupunkiseudun koko yliarvioitiin siis lähes jokaisen *pääkaupunkiseudun* omaksi murrealueeksi merkinneen vastauksissa. Pääkaupunkiseudun puhetapaa kuvailtaessa käytettiin adjektiiveja ”nopea” ja ”selkeä”.

Muita jakoperusteita olivat muut kielet ja maat. Suomessa syntynyt ja ulkomaille neljän vuoden ikäisenä muuttanut nuori merkitsi *Venäjän murteen* yhdeksi Suomen murrealueeksi. Nuori piirsi alueen Suomen rajan ulkopuolelle, Venäjän länsiosaan. Sama nuori ympyröi Ahvenanmaan saariryhmän ja nimesi tämän alueeksi, jolla puhutaan ”suomi ruotsia”. Eräs toinen informantti nimesi yhden murrealueen hyvin samanlaisin perustein kuin edellä mainitsemani nuori. Hän merkitsi Ylitorniosta Kemiöön asti koko lounaisosan *suomenruotsalaisen murteen* alueeksi, koska alueella on ”paljon ruotsalaisia sanoja käytössä”.

Näiden kaikkien lisäksi Suomea jaettiin myös seuraaviin murrealueisiin: *saaristomurteet*, *saami ja Länsi-Savon murteet*. On huomioitava, että kaikkia tässä alaluvussa käsiteltyjä nimityksiä on

esiintynyt vain marginaalisen ryhmän vastauksissa. *Pääkaupunkiseudun* nimitystä lukuun ottamatta, muut murrealueiden nimitykset ovat esiintyneet aineistossa ainoastaan kerran.

Suosittuja tapoja oli siis jakaa kartta alueisiin kaupunkien tai sitä hieman suurempien kokonaisuuksien perusteella. Pieni vähemmistö päätyi jakamaan koko kartan suuriin murrealueisiin (ks. liite 14). Toisessa ääripäässä olivat taas ne, jotka merkitsivät ainoastaan muutaman kunnan. Yksikin informantti ympyröi huolellisesti Tampereen (todellisuudessa Tammelan, ks. sivu 38), Jyväskylän ja Rovaniemen ja nimesi alueet näiden kaupunkien mukaan. Tämä voi johtua siitä, että informantti ei tunne muita alueita tarpeeksi hyvin niputtaakseen niitä suuremmiksi murrealueiksi. Toinen kyseisen nuoren vanhemmista on kotoisin Tampereelta ja nuori ilmoitti viettävänsä lomia Tampereella. Jyväskylän ja Rovaniemen mukaan tehdyt nimeämiset eivät selity nuoren taustalla, mutta ne saattavat olla tälle muuten tuttuja. Palanderin tutkimuksen (2011) vastaajat sijoittivat murrealueita kartalle niin, että jakoivat koko kartan murrealueisiin jättämättä mitään Suomen aluetta ulkopuolelle tai merkitsivät karttaan ainoastaan muutamia alueita ja murteita. Alueet, jotka jätettiin murrealueiden ulkopuolelle, olivat vastaajilla pääasiassa samoja. (2011: 38–39.) Tämä ilmiö on nähtävissä myös tämän tutkielman tutkimusaineistossa. Alueet, joita merkittiin karttoihin kaikista vähiten, olivat pääosin kaikilla vastaajilla samoja.

6 BRYSSELINSUOMALAISTEN NUORTEN KÄSITYKSET OMASTA PUHETAVASTA JA SUOMEN KAUPUNKIEN PUHETAPOJEN MURTEELLISUUDESTA

Käsittelen tässä luvussa nuorten antamia vastauksia sähköiseen kyselyyn. Kyseiseen kyselyyn vastasi informanttien kokonaislukumäärästä noin puolet eli 39 informanttia. Nuoret saivat luokassa tehdyn kyselyn yhteydessä tunnusluvun, joka tuli merkitä sähköiseen kyselyyn, jotta sähköisten kyselyjen yhdistäminen oikeaan henkilöön oli mahdollista. Tulen käyttämään nuorten sähköiseen kyselyyn antamia vastauksia havainnollistavina esimerkkeinä. Joissain vastauksissa esiintyy paljon kirjoitusvirheitä, mutta en ole puuttunut näihin säilyttääkseni vastausten autenttisuuden.

6.1 Käsitykset eri kaupunkien puhetautojen yleiskielisyydestä ja murteellisuudesta

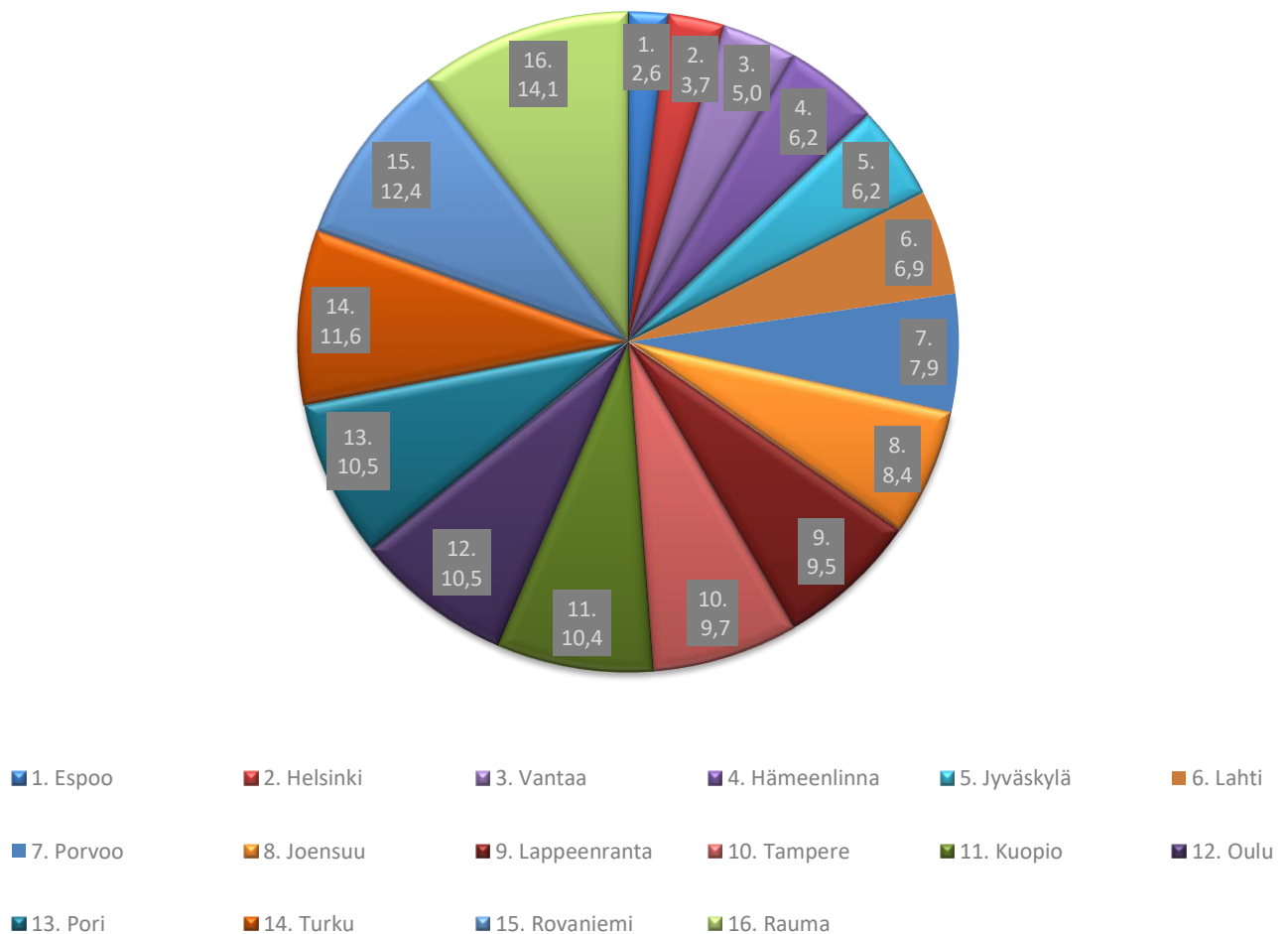
Sähköiseen kyselyyn kuuluu tehtävä, jossa pyysin informantteja asettamaan 16 kaupunkia järjestykseen sen mukaan, missä kaupungissa puhetauto on yleiskielisintä. Listan alkupäähän tuli sijoittaa yleiskielisimmät puhetauvat kaupungeittain ja loppupäähän kaupungit, joiden puhetauto oli nuorista murteellisinta. Valitsin tehtävän kaupungit niiden väkiluvun ja puhetauvan mukaan, jotta ne edustaisivat mahdollisimman hyvin murteiden kirjoa. Tätä tehtävää eritellessäni aion ottaa huomioon nuorten taustan. Tämän tehtävän vastausten erittelyssä on myös otettava huomioon informanttien käsityksiä normaalista ja neutraalista suomen kielestä. *Yleiskielisyys* oli yhdistetty useamman kerran informanttien toimesta *neutraaliin* suomen kieleen, joten on pääteltävissä, että informanttien mukaan yleiskieli on normaalia ja neutraalia.

Vastauksissa esiintyi monta kertaa käsite *yleiskieli*, joten vastauksia eritellessä on tärkeä ottaa huomioon informanttien käsitykset yleiskielestä. En pyytänyt informantteja erikseen määrittelemään yleiskielen käsitettä, joten kaikki informantit eivät ole sitä tehneet, mutta monet selittivät käsityksiään oma-aloitteisesti. Yleiskielisyyden käsitteen yhteydessä eniten esiintyi ajatuksia tiettyjen piirteiden välttelystä, kuten murteiden, slangisanojen, vierasperäisten sanojen sekä *sä-* ja *mä-*muotojen. Eräs informanteista kiteytti tämän lyhyesti seuraavasti: ”Yleiskieli, joka on suurimmaksi osaksi kuin kirjakieli, mutta on hieman modernimpi.”

Alla olevassa kaaviossa (1) näkyy, miten nuoret arvioivat kaupunkien murteellisuuksia. Yleiskielisimmäksi kaupungiksi arvioitiin Espoo. Nuorten taustalla ei näytä olevan vaikutusta tähän, sillä hyvin eri puolella Suomea aikaa viettävät ovat lähes yksimielisiä Espoon yleiskielisyydestä. Yhtä

informanttia lukuun ottamatta kaikki sijoittivat Espoon kuuden yleiskielisimmän puhutavan kaupungin joukkoon. Kaavion mukaan Espoossa puhuttu kielimuoto olisi siis Helsingin puhutavaa yleiskielisempi. Kaaviosta ei kuitenkaan käy ilmi se, että 17 informanttia sijoitti Helsingin listaan ensimmäiseksi eli heidän mukaansa puhutava Helsingissä on kaikkein yleiskielisin, kun taas Espoon sijoitti ensimmäiseksi ainoastaan kuusi informanttia. Helsingin puhutavan yleiskielisyys siis jakaa mielipiteitä. Informantit, jotka ilmoittivat *Helsingin, stadin* tai *pääkaupunkiseudun puhutavan* olevan ”normaaleinta” ja ”neutraaleinta” suomen kieltä, sijoittivat pääkaupunkiseudun kaupungit yleiskielisimmiksi.

Kaavio 1. Kaupunkien sijoittuminen yleiskielisyysasteikolla 1-16 (1=yleiskielisin puhutava 16=murteellisin puhutava)

Kaaviosta näkee Rauman puhutavan olevan informanttien mielestä ylivoimaisesti murteellisin. Sen keskiarvo on 14,1 eli suurin kaikista kaupungeista. Rauma sijoitettiin lähes poikkeuksetta listan loppuun. Yhteensä 39 nuoresta 18 sijoitti Rauman puhutavan listaan viimeiseksi eli murteellisimmaksi. Loput informanteista sijoittivat Rauman joko listan puoliväliin tai loppupäähän. Näistä kahdesta sijoituksesta loppupäätä esiintyi eniten. Ainoa informantti, joka sijoitti Rauman

ensimmäiseksi eli kaikista yleiskielisimmän puhetavan kaupungiksi, tuntee Rauman puhetavan. Kyseisen nuoren toinen vanhempi on kotoisin Raumalta, ja nuori viettää Suomessa eniten aikaa Länsi-Suomessa. Tämän nuoren käsitys Rauman puhetavasta yleiskielisenä johtunee siitä, että hän on tottunut kuulemaan kyseistä puhetapaa eikä näe sitä murteellisena. Tällä informantilla voi myös olla erilainen käsitys yleiskielisyydestä, mutta sitä on mahdoton selvittää kyselyyn annetuista vastauksista.

Kaupungit, joissa puhutaan peräpohjalaismurteita ja lounaismurteita, eli Rovaniemi, Turku ja Rauma esiintyivät eniten listan loppupäässä. Kaupungit, joiden puhetapoja informantit pitivät murteellisimpina, korreloivat vahvasti niiden alueiden kanssa, joiden puhetapa oli nuorten mielestä rumaa. 11 informanttia eli miltei kolmasosa ilmoitti pitävänsä jotakin lounaismurteisiin kuuluvaa murretta rumimpana suomen kielen murteena. Vastauksissa esiintyi eniten Turku ja Raumaa sekä yhden kerran Pori. Monet myös merkitsivät Pohjois-Suomen alueeksi, jolla puhutaan rumimpia murteita. On epäselvää, mitä murretta tai mitä aluetta informantit tarkalleen ottaen tarkoittavat Pohjois-Suomella, mutta on sopivaa uskoa, että Rovaniemi ja siellä puhutut peräpohjalaismurteet kuuluvat siihen.

6.2 Käsitukset omasta puhetavasta ja sen tulevaisuudesta

Tässä alaluvussa käsittelen informanttien käsityksiä heidän omista puhetavoistaan. Pyysin informantteja kuvailemaan heidän omaa puhetapaansa ja kertomaan, onko se murretta⁵. Yli puolet, 27 informanttia, ilmoitti puhuvansa jotain muuta kuin murretta. Muutama sen sijaan tiedosti puhuvansa murretta. Loput eivät vastanneet suoraan kysymykseen puhetapansa murteellisuudesta. Informanttien vastausten perusteella olen voinut jakaa brysselinsuomalaisen nuorten puhetavat eri kategorioihin. Ryhmiä on kolme: Helsingin puhekieli, yleiskieli sekä kirjakieli ja Belgian suomi. Seuraavat alaluvut käsittelevät jokaista näistä puhetavoista. Kahden ensimmäisen alaluvun (6.2.1 ja 6.2.2) sisällöt risteävät hieman keskenään. *Yleiskieli* ja *kirjakieli* liitettiin usein Helsingissä ja muualla pääkaupunkiseudulla puhuttuun suomen kieleen. Nimityksiä käytettiin kuitenkin monesti toisista erillään, joten näin tarpeelliseksi erottaa nimitykset toisistaan.

⁵ Sähköisen kyselyn kysymykset, joihin tässä alaluvussa esittelemäni vastaukset pohjautuvat ovat seuraavat: Puhutko itse murretta? Ellet, miten nimität omaa puhekieltäsi? Ellet puhu murretta, poikkeako kieleesi miltään osin kirjakielestä (piirre-esimerkkejä)?

6.2.1 Yleiskieli ja kirjakieli

Suurin osa informanteista uskoo puhuvansa jotain muuta kuin murretta, vaikka he kuitenkin mainitsivat käyttävänsä tiettyjä murteellisia muotoja. Helsingin murteellisuudesta on olemassa eriäviä mielipiteitä, mutta on selvää, että Helsingissä puhuttu suomen kieli ei ole yleiskieltä, vaikka monet informanteista niin tuntuvat uskovat. Kotimaisten kielten keskus määrittelee yleiskielen seuraavasti: ”Se on keskeisiltä muoto- ja rakennepiirteiltään tietynlaista kieltä, jota opitaan kirjoittamaan koulussa ja jota ymmärretään murrealueesta riippumatta” (Kotimaisten kielten keskus B). *Mä-* ja *sä-*muodot eivät siis ole yleiskieltä, mutta monet mieltävät nämä muodot neutraaleiksi ja tätä kautta Helsingin puhekieltä saatetaan pitää neutraalina ja tavallisena yleiskielenä. Esimerkki (1) kuvastaa hyvin osan informanttien yleistä käsitystä murteesta ja yleiskielestä. Kyseisen nuoren mielestä Helsingissä puhuttu suomen kieli on kauneinta ja lähimpänä yleiskieltä. Toinen nuoren vanhemmista on kotoisin Helsingistä ja yksi lomaviettoapaikoista Suomessa on Helsinki. Nuori viettää aikaa myös Mikkelissä, mutta savolaiset isovanhemmat tai Etelä-Savossa vietetty aika eivät ole ainakaan nuoren mielestä vaikuttaneet tämän puhekieleen.

- (1) Mielestäni en puhu mitään murretta. Nimittäisin puhekieleni yleiseksi tai tarkamillain helsingin yleiskieleksi.

Tavallisten kielenkäyttäjien eli ei-kielitieteilijöiden ja lingvistien kielestä käytetty metakieli eroavat toisistaan. Kielitieteilijät käyttävät tarkkoja termejä, kun taas maallikot saattavat keksiä omia termejään kuvaamaan joitakin ilmiöitä. Termejä saatetaan myös käyttää väärissä asiayhteyksissä, jolloin käsityksiä on hankala tulkita oikein. (Palander 2011: 15.) Edellisestä lainauksesta (1) käy ilmi maallikoiden hyvin yleinen käsitys *murre*-termistä. *Murre*-sana on syntynyt *murtaa*-verbistä, minkä takia siihen liitetään usein negatiivisia mielikuvia ja käsityksiä. (Palander 2011: 28.)

Kielitieteilijät ovat ainakin ennen uskoneet, että jokaisen puhujan kieleen kuuluvat murteet eikä täten murteetonta kieltä voi olla (Rapola 1990: 10). Vain muutama informantti tiedosti puhuvansa murretta. Yksi näistä informanteista mielsi stadin slangin murteeksi. Poimin hänen vastauksestaan alle esimerkin (2). Sen sijaan esimerkistä (3) käy ilmi täysin erilainen näkemys asiasta. Kyseinen nuori ei miellä *Stadin slangia* murteeksi.

- (2) mun mielest puhun ihan perus puhekieltä, mut mulla on kyl joitain murteellisia sanoja tullu kun asuin suomessa esim. bussi on dösä ja koti on hima ja sit mun isovanhemmilta esim. meidän ja teidän sijasta käytän mein ja tein.
- (3) En puhu. Puhun arkikieltä, poikkeaa niin, etten käytä kaikkien sanojen pitkiä muotoja ja olen omaksunut Stadin slangin sanoja kieleeni.

Yllä olevassa esimerkissä (2) on mainittu *perus puhekieli*. Nuori viittaa tällä luultavasti yleispuhekieleen, mutta osoittaa vastauksessaan, ettei todellisuudessa puhu yleispuhekieltä.

Sanavalinnat ”dösä”, ”hima”, ”mein” ja ”tein” eivät kuulu yleispuhekieleen. Lainauksesta ja informantin muista vastauksista voi päätellä, että tämä pitää muiden informanttien lailla pääkaupunkiseudulla puhuttavaa suomen kieltä ns. tavallisena ja yleiskielisenä. Palanderin tutkimuksen eteläsuomalainen vastaaja-aines käytti hyvin samankaltaisia ilmaisuja kuvaamaan omaa puhetapaansa. Tutkimuksessa pääkaupunkiseudulla puhuttavaa suomea kuvailtiin ”perussuomeksi”, ”peruskieleksi”, ”perusyleiskieleksi” tai ”perinteiseksi suomen kieleksi”. (Palander 2011: 29.)

Omaa puhetapaansa yleiskielisenä pitävä informantti (ks. esim. 4) kertoi, että hänen puhetapansa eroaa kirjakielestä persoonapronominien kohdalla. Persoonapronomininit *mä* ja *sä* eivät kuulu yleiskieleen, joten nuoren käsitys omasta puhetavastaan on jokseenkin puutteellinen. Palanderin eteläsuomalaiset informantit määrittelivät puhetapaansa suhteessa yleis- tai kirjakieleen (Palander 2011: 29), kuten alla olevan katkelman kirjoittaja.

- (4) En puhu. Nimitän omaa puhettani yleiskieleksi. Puheeni poikkeaa kirjakielestä siten, että käytän lyhyempiä sanoja kuten *mä* tai *sä* ja saatan joskus käyttää lauseissani ranskan- tai englanninkielisiä sanoja suomalaisittain lausuttuina, jos ne tulevat mieleen nopeammin.

Murre merkitsi monille vastaajille pääkaupunkiseudun ulkopuolella puhuttavia kielimuotoja. Marjatta Palander törmäsi itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsityksiä koskevassa tutkimuksessaan samaan ilmiöön (Palander 2011: 29). On siis oletettavasti hyvin yleistä, että pääkaupunkiseudulla aikaa viettävät pitävät omaa puhetapaansa hyvin neutraalina. Vaattovaara ja Soininen-Stojanov ovat saaneet samanlaisia tuloksia tutkimuksestaan pääkaupunkiseudulla kasvaneiden ja asuvien kielikäsitteistä ja kielellisistä asenteista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että usein omaa puhetapaa pidetään tavallisena (ks. Vaattovaara ja Soininen-Stojanov 2006).

6.2.2 Helsingin ja pääkaupunkiseudun puhekieli

Hyvin usein muille kuin eteläsuomalaisille Helsingin puhekieli viittaa Helsinkiä suurempaan alueeseen (Mielikäinen–Palander 2014: 69). Nuoret eivät tähdentäneet, mitä he tarkalleen ottaen tarkoittivat Helsingin puhekielellä, mutta oletan muihin tehtäviin ja kysymyksiin annettujen vastausten perusteella, että monet tarkoittivat sillä koko pääkaupunkiseutua. Tätä oletusta vahvistaa myös se, että pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo ja Vantaa) puhetavat koettiin kaupunkien järjestelytehtävissä kaikista yleiskielisimmiksi. Nuorten vastauksissa esiintyi monta kertaa samassa yhteydessä *Helsingin puhekieli*, *stadin slangi* sekä *normaali* ja *neutraali*. Aineiston perusteella brysselinsuomalaiset nuoret mieltävät Helsingin alueella puhutun kielen normaaliksi ja neutraaliksi, mikä kävikin jo ilmi edellisestä alaluvusta.

- (5) Puhun puhekieltä jokseenkin stadin slangia.

Suurin osa sähköiseen kyselyyn vastanneista piti omaa puhetapaansa ”yleiskielisenä”, ”tavallisena” ja ”normaalina” suomen kielenä. Monet mainitsivat vielä erikseen puhuvansa *Helsingin puhekieltä*, *stadin slangia* tai *pääkaupunkiseudun puhekieltä*, kuten esimerkin (5) informantti.

Jaalassa aikaa viettävä informantti kertoi puhuvansa pääkaupunkiseudun puhekieltä. Tämänkin nuoren toinen vanhempi on Helsingistä. Alla olevasta esimerkistä (6) näkee, mitä informantti tarkoittaa pääkaupunkiseudun puhekielellä. Nuoren antamista muista vastauksista voi päätellä, että hän käyttää rakenteeltaan hyvin oikeaoppista ja harkittua suomen kieltä, mutta sanaston tasolla nuori tekee valintoja, joita ei tekisi kirjoittaessaan. Nuori kertoi viettäneensä kesälomilla aikaa helsinkiläisten tuttavien kanssa, mikä on vaikuttanut hänen puhekieleensä. Hän antoi seuran vaikutuksesta omaan puheeseensa konkreettisen esimerkin, *kelata*-verbin, jota käytetään arkikielessä *mieltä*-verbin tavoin (Kielitoimiston sanakirja 2020).

- (6) Puhekieleni on pääkaupunkiseudulta. Piirteeltään kieli on aika samanlaista kuin kirjakieli, mutta puhekielen sanastolla.

6.2.3 Belgian suomi

Suomen kieli harvoin säilyy sellaisenaan ulkosuomalaisten yhteisöissä, kuten australian- ja amerikansuomalaisten kielestä tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet (ks. Jönsson-Korhola ja Lindgren 2003). Myös brysselinsuomalaisten suomen kieli eroaa jonkin verran Suomessa puhutuista suomen kielen muodoista. Informanttien mukaan siinä on vaikutteita muun muassa englannista ja ranskasta. Esimerkki (7) havainnollistaa yhden brysselinsuomalaisen käsitystä omasta puhetavastaan. Esimerkki on peräisin koko elämänsä ulkomailla asuneen nuoren vastauksesta kysymykseen: Puhutko itse murretta? Ellet, miten nimität omaa puhekieltäsi? Ellet puhu murretta, poikkeako kielesi miltään osin kirjakielestä (piirre-esimerkkejä)?

- (7) En. Brysseliläinen Suomi.

Esimerkeistä 8–11 on nähtävissä, kuinka brysselinsuomalaisten suomen kieleen sekoittuu Belgian yhtä virallista kieltä, ranskaa. Vaikka esimerkeissä (8–10) ei tuoda ilmi käsitystä *Belgian suomesta* tai *brysseliläisestä suomesta*, pidän niitä kuitenkin oivallisina kuvauksina esimerkin (11) sisältämästä *Belgian Suomi* -käsitteestä. Useamman nuoren vastauksista kävi myös ilmi englannin kielellä olevan suuri vaikutus puhetapoihin. Informanttien koulun oppilaiden ja henkilökunnan lingua franca on joko ranska tai englanti. Ensimmäistä vierasta kieltä, joka on yleensä ranska tai englanti, ryhdytään opiskelemaan ala-asteen ensimmäisellä luokalla oppilaan ollessa 5- tai 6-vuotias (OSGES 2020). Vieraat kielet ovat olleet läsnä monen brysselinsuomalaisen elämässä hyvin nuoresta iästä. Esimerkki (11) taas havainnollistaa esimerkissä (7) ilmennytä ajattelutapaa brysselinsuomalaisten omasta kielestä. Myös tämän vastuksen kirjoittaja on asunut koko elämänsä ulkomailla.

(8) En [puhu murretta]. Kieli jossa käytän kaikkia osaamiani kieliä.

(9) En puhu murretta. Minun puhekieleni on englannin, ranskan ja suomen sekoitusta.

(10) Saatan joskus käyttää lauseissani ranskan- tai englanninkielisiä sanoja suomalaisittain lausuttuina, jos ne tulevat mieleen nopeammin.

(11) Puhun "Belgian Suomea" jossa on helsingin slangia sekoitettuna mutta myös sanoja ranskankielestä.

Pyrin sähköisen kyselyn avoimilla kysymyksillä myös selvittämään, missä tilanteissa nuorilla tapahtuu koodinvaihtoa. Eräs nuori kertoi välttelevänsä vieraskielisiä sanoja virallisemmissä tilanteissa. Hän myös lisäsi pyrkivänsä puhumaan ”hienommin” esitelmätilanteissa. Toinen nuori totesi myös huomanneensa puheensa lähestyvän kirjakieltä virallisissa tilanteissa. Ne harvat, jotka tiedostivat puhuvansa murretta, mainitsivat välttelevänsä murteellisten ilmausten käyttämistä tilanteissa, joissa kaikki eivät puhu samaa murretta.

Nuolijärven tutkimuksessa Helsinkiin muuttaneiden kielestä selvisi, että jotkut välttelevät murrettaan oman murreyhteisön ulkopuolella (Nuolijärvi 1986: 69). Brysselinsuomalaisten vastauksista ilmenee, että hekin joutuvat tarkastelemaan omaa kieltään vaihtaessaan kieliyhteisöä. Nuolijärven kohderyhmässä välttely liittyi pääasiassa murteen ns. maalaisuuden häpeämiseen. Brysselinsuomalaisten joukossa tätä aspektia ei oikeastaan esiintynyt, mutta esimerkeistä (12-15) näkee, kuinka nuoret välttelevät sellaisia sanoja, joiden he tietävät olevan vieraita sukulaisille ja muille Suomessa asuville tutuille.⁶

(12) Suomessa välttelen ranskankielisiä sanoja.

(13) Kyllä, kun puhun sukulaisilleni Suomessa, yritän olla käyttämättä ranskan- tai englanninkielisiä sanoja. Muuten en koskaan välttele sitä.

(14) Kyllä. Välttelen käyttämään sanoja joita muut eivät ymmärrä.

(15) Puhetapani muuttuu ehkä Suomeen mennessäni vähän.

Esimerkissä (16) tulee esille omaan kielimuotoon liittyvä häpeä. Kuten Nuolijärvenkin haastateltavilla, ajatus oman puhutavan häpeilystä on luultavasti tullut mieleen vasta silloin, kun informantti on yrittänyt sopeuttaa puhutapansa vieraaseen kieliyhteisöön sopivaksi.

(16) Välttelen puhekieltäni, kun puhun suomalaisten sukulaisteni kanssa, koska he eivät ymmärrä englannin kielen sanoja yhtä hyvin. Kaiken lisäksi on noloa puhua puoliksi vieraalla kielellä omille sukulaisilleni.

⁶ Esimerkit 11–15 ovat vastauksia kysymykseen: Vältteletkö joskus puhekieltäsi/murrettasi? Millaisia piirteitä välttelet ja missä tilanteessa?

Kandidaatintutkielmassani (Alasghar 2018) nuoret toivat esille suomen kielen tärkeyden suomenkielisen identiteetin näkökulmasta. Sähköisessä kyselyssä kysymyksenasettelu mahdollisti oman identiteetin tarkastelun ja pohtimisen. Esimerkki (17) on näyte koko elämänsä Belgiassa viettäneen nuoren vastauksesta. Kyseinen nuori viettää lomansa Varkaudessa ja Helsingissä.

(17) Joskus pöydän äärellä vanhemmat sukulaiset ovat vitsailleet, että heidän pitäisi opettaa minulla savolaisia sanoja, että voisin sopeutua savolaiseen kulttuuriin.

Kielellisillä valinnoilla voi vaikuttaa identiteetin rakentamiseen ja tuottamiseen joko tietoisesti tai tiedostamatta (Mantila 2004: 323). Tässä alaluvussa esitetyt esimerkit informanttien vastauksista tukevat sitä, että kielellisiä valintoja tehdään erilaisiin yhteisöihin sopeutumisen vuoksi. Brysselinsuomalaisilla on suomalaisen identiteetin lisäksi ulkosuomalainen identiteetti, johon liittyy vahvasti kieli, tässä tapauksessa niin sanottu *Belgian suomi*, jonka esittelin aiemmin tässä alaluvussa.

6.2.4 Oman puhutavan tulevaisuus

Kartoitin kyselyssä myös informanttien käsityksiä oman puhutavan tulevaisuudesta. Samassa yhteydessä pyysin nuoria luettelemaan tilanteita, joissa murteita voi käyttää.

Nuoret pitivät murteilla puhumista sopivana lähinnä ystävien ja sukulaisten kesken. Viralliset tilanteet mainittiin sellaisina, joissa murteiden käyttö ei olisi suotavaa. Jokunen informantti mainitsi myös, että murteet sopivat sellaisten henkilöiden kanssa kommunikointiin, joilla on samanlainen murretausta. Eräs informantti nimesi murteiden käytölle sopivia yhteyksiä hieman tarkemmin. Tämä luetteli murteiden sopivan mainoksiin ja huumoriin. Kyseisen nuoren lisäksi pari muutakin nuorta toi esiin murteiden funktionaalista puolta. Vitsien ja tarinoiden kertominen hyötyisi joidenkin mielestä murteiden käytöstä.

Alla oleva sitaatti (18) on murteita rikkauksina pitävän informantin vastauksesta. Se eroaa hyvinkin suuresti edellä esitetyistä mielipiteistä. Identiteettiajattelua tuotiin myös esiin murteiden tulevaisuudesta puhuttaessa: ”Murteita pitäisi käyttää milloin vain. Ne ovat osa omaa identiteettiä”.

(18) Mielestäni murteiden käyttö sopii jokaisen elämän tilanteeseen. Useat suomalaiset ovat syntyneet, varttuneet ja kasvaneet aikuisiksi omalla murrealueellaan eikä heidän mielestäni siksi pitäisi yrittää peitellä heidän murteitaan toisilla murrealueilla.

Nuoret ottivat kantaa murteiden tulevaisuuteen yleisesti, eivätkä ainoastaan oman puhutavan näkökulmasta. Nuorten esittämät tulevaisuudenkuvat murteille olivat melko synkkiä. Eräs informantti totesi, että ”murteilla ei ole paljoa tulevaisuutta”. Toinen informantti yhtyi ajatukseen

kertomalla, että ”kukaan ei enää puhu mitään murretta niin en oleta mitään positiivista tulevaisuutta sille”.

Jokainen kantaa ottanut nuori suhtautui oman puhetapansa tulevaisuuteen erittäin optimistisesti. Koska lähes kaikki informantit pitivät omaa puhetapaansa lähes yleiskielisenä tai täysin yleiskielisenä ja täten normaalina ja neutraalina, eivät he olleet huolestuneita sen tulevaisuudesta. He ajattelivat, että puhetavalla riittää puhujia, joten se ei ole katoamassa mihinkään. Eräskin nuori, joka ei kokenut puhuvansa murretta, totesi, että ”murteeni tulee kasvamaan, koska se on jo lähellä normaalia yleiskieltä”. Nuori käytti tässä asiayhteydessä *murre*-käsitettä luultavasti siksi, koska se oli mainittu kysymyksessä. Muutkin omasta mielestään ”neutraalia” suomea puhuvat ajattelivat oman puhetapansa olevan turvassa, sillä niiden puhujamäärät ovat suuria.

7 LOPUKSI

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia käsityksiä ja asenteita brysselinsuomalaisilta lukioikäisiltä nuorilta löytyy suomen kielen murteisiin liittyen. Johdanto-luvussa esittämäni tutkimuskysymykset, joihin pyrin tällä tutkielmalla vastaamaan, olivat seuraavat:

1. Miten brysselinsuomalaiset nuoret suhtautuvat suomen kielen murteisiin?
2. Pystyvätkö brysselinsuomalaiset nuoret tunnistamaan murteita ja niiden puhuma-alueita?
3. Miten brysselinsuomalaiset nuoret kuvailevat omaa puhetapaansa?

Nuorten suhtautuminen murteisiin oli pääasiassa hyvin neutraalia ja yksioikoista. Informanttien rajallinen murretuntemus saattoi vaikuttaa asiaan. Tuntui olevan niin, että ne, jotka tunsivat murteita ja niiden piirteitä paremmin, suhtautuivat niihin myös muita aseenteellisemmin. Brysselinsuomalaisten nuorten joukosta ainoastaan muutamat osasivat tehdä tarkkoja ja osuvia huomioita murteista ja niiden piirteistä. Näillä nuorilla oli murretietämyksen kautta enemmän mielipiteitä. Aiempaan tutkimukseen (ks. Kurki 2018; Haaramo 2015; Särkölä 2020) verrattuna tämän tutkimuksen informantit huomasivat ja tunnistivat ääninäytteiden sisältämiä piirteitä erittäin heikosti. Mahdollisena selityksenä tälle voisi olla informanttien ikä tai vieraskielinen asuinympäristö.

Murrealueiden nimeämis- ja osoittamistehtävässä nuoret merkitsivät ja nimesivät alueita hyvinkin mielivaltaisesti. *Helsingin puhekieltä* saatettiin puhua joidenkin informanttien mielestä Tuusulassa asti ja *Turun murretta* koko Varsinais-Suomen alueella. Kysely osoitti myös joidenkin oppilaiden rajallisen maantiedon tuntemuksen (ks. liite 13). Nuorille annetuissa kartoissa oli kuntien lyhenteet, mutta niitä nimettiin silti virheellisesti. Tämä oli osittain odotettavissa, sillä suurin osa vastaaja-aineksesta on asunut ulkomailla lähes koko ikänsä. Eurooppa-kouluissa yläasteen kolmannelta luokalta (vastaa suomalaisen koulun kahdeksannetta luokkaa) lähtien maantietoa opiskellaan ensimmäisellä vieraalla kielellä ja luonnollisestikaan opetukseen ei silloin kuulu Suomen maantieto (OSGES 2020).

Murrealueiden nimeämistehtävän eli karttatehtävän perusteella nuorille tutuin ja tunnistettavin murre oli Savon murre. Murrenäytteiden tunnistamisessakin savolaisen puhujan puhetapa osattiin sijoittaa pääosin oikealle alueelle. Ensimmäisen näytteen puhetapaa eli pohjoissavolaisen puhujan puhetapaa sijoitettiin eniten Itä-Suomeen ja tarkemmin Savoan. Palanderin aineistossakin Savon murrealuetta nimettiin karttaan kaikista eniten (Palander 2011, 97). Kyselylläni ei kartoitettu nuorten murretietoisuuden alkuperää, joten pitäviä päätelmiä on mahdotonta tehdä. Olisi ollut mielekästä selvittää informanttien käsityksiä siitä, mistä heidän murretietoisuutensa on peräisin, ja missä

tilanteissa he ovat kosketuksissa murteiden kanssa. Ääninäytteiden arvioinnin oheen olisi ollut syytä liittää avoin kysymys siitä, millä perusteella nuoret puhetapoja arvioivat. Olisi ollut mielenkiintoista ja työn kannalta ehkä tärkeääkin selvittää, kuinka tietoisia nuoret ovat asenteistaan.

Brysselinsuomalaisten informanttien murrekartoista on helppo huomata, että niitä on pyritty nimeämään turvallisesti. Suurin osa valitsi lähestymistavakseen tuttujen kaupunkien ja kuntien yksittäiset ympyröinnit. Muutama informantti jätti kartan kokonaan tyhjäksi erilaisilla saatesanoilla. ”En keksi alueita” ja ”en oikeastaan osaa näitä kunnolla” olivat tyypillisiä syitä sille, miksi kartat jätettiin täyttämättä. Eräs informantti perusteli murretietämyksensä puutetta seuraavasti: ”En tiedä alueiden tyypillisistä piirteistä ja merkitsin vain sen perusteella mikä on minulle kerrottu tai missä olen käynyt ja on ollut vaikeuksia ymmärtää puhetta”. Kyseinen informantti on asunut ulkomailla koko elämänsä. Hän väritti kartasta (ks. liite 15) joitain alueita, mutta ei nimennyt niitä, mikä tuntui olevan hyvin monen tapa lähestyä karttatehtävää. Oppilaiden murretietämys vaihteli hyvin voimakkaasti. Joillakin oli hyvin rajallisesti tietoa ja toisilla sitäkin enemmän. Eräs Lapualla lomaa viettävä informantti kertoi sähköisessä kyselyssä huomanneensa pohjalaismurteissa *r*-äänteen *d*-äänteen vastineena. Harva informantti nimesi yksittäisen murrepiirteiden näinkin tarkkaan. Pari nuorta täytti kartankin suhteellisen tarkasti muuhun joukkoon nähden (ks. liitteet 16 ja 17).

Murrenimitysten määrä vaihteli 0–12. Keskimäärin yksi vastaaja merkitsi kolme murrealuetta. Eniten murrealueita nimenneet ovat jokainen asuneet ulkomailla suurimman osan elämästään. Pitkänä aikana pidän vähintään kuutta vuotta. 22 vastaajaa päätyi ratkaisuun olla nimeämättä ainuttakaan murretta. Tässä joukossa suurimman osan elämästään muualla kuin Suomessa viettäneiden osuus oli myös suurin, mikä johtuu luonnollisestikin vastaaja-aineksesta. Suomessa pitkään asuneiden määrä koko informanttiryhmästä on ainoastaan murto-osa, seitsemän henkeä. Heidän keskuudessaan murrealueiden määrät vaihtelivat 0–8. Palanderin vastaavassa karttatehtävässä merkittyjen murrealueiden keskiarvot olivat huomattavasti suuremmat. Eteläkarjalaiset merkitsivät keskimäärin eniten, 9,4 murretta, pohjoiskarjalaiset 8,4 murretta ja pääkaupunkiseutulaiset 7,9 murretta. (Palander 2011: 34.)

Palanderin tutkimusaineistossa yleisimmät murrealueiden nimitystavat olivat maakuntien mukaisia (Palander 2011: 34). Brysselinsuomalaisetkin käyttivät enimmäkseen maakuntia nimityksiä tehdessään. Silti suurimmat kaupungit toistuivat maakuntien ohella useissa lomakkeissa. Brysselinsuomalaisten vastaukset olivat huomattavasti yksipuolisempia ja suppeampia kuin Palanderin haastateltavien vastaukset. Syy tähän lienee varsin selvä. Brysselinsuomalaisten nuorella iällä ja heidän ulkomailla viettämällään ajalla ei ole pelkästään näennäistä yhteyttä heidän murretietoisuuteensa, vaan sillä on myös todellinen yhteys. Palanderin haastateltavista monet olivat korkeakouluopiskelijoita tai jo työelämässä olevia henkilöitä.

Karttatehtävän tehtävänannon (ks. liite 2) sanavalinnat ”tärkeimmät murrealueet” ja ”alueet, joilla on oma puhetapansa” ovat mitä ilmeisimmin ohjanneet informanteja vastaamaan tietyllä tavalla. Lähes jokaisen kartassa esiintyi käsite *murre* jonkin puhetavan luonnehdinnassa. Muutama informantti oli nimennyt Helsingin puhetapaa käsittävän alueen *Helsingin murteeksi*. Vastaaaja-aineksen yleinen käsitys Helsingin puhetavan ns. neutraaliudesta saa epäilemään, onko tässä kyse vain tehtävänannon johdattelevasta sanavalinnasta.

Tärkeä seikka, johon jäin kaipaamaan pohdintaa, on nuorten näkemys murteiden roolista äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa. Suomessa koulua käyneet oppilaat olisivat pystyneet vertailemaan murteiden opetusta kahdessa eri koulujärjestelmässä. Eräs oppilas totesi luokassa kyselyä tehdessään olevansa hyvin tietämätön Suomen kielen murteista, eikä kokenut pystyvänsä vastaamaan kyselyyn. Luonnollisestikaan en osannut yhdistää oppilasta tämän antamiin vastauksiin, enkä tiedä osasiko hän loppujen lopuksi vastata kysymyksiin. Osa kyselyistä oli hyvin vajavaisesti täytetty, mutta en voi päätellä tästä ja kyseisen nuoren ilmoituksesta mitään.

Informanttien vastauksissa ilmeni monia ristiriitaisuuksia. Nuori, joka oli asunut kyselyiden täyttöhetkellä koko elämänsä ulkomailla ja viettänyt Suomessa lomia toisen vanhemman kotipaikkakunnalla Helsingissä, kutsui Turun ja pääkaupunkiseudun puhetapoja ”neutraaleiksi”. Sama nuori oli kuitenkin arvioinut näytteen 2 eli satakuntalaisen puhujan puhetavan jokseenkin ärsyttäväksi. Kyseisen näytteen sisältämät murteellisuudet ovat kuitenkin sellaisia, joita esiintyy myös Turun seudulla puhuttavassa suomen kielessä, ja siksi on merkillistä, että vastaaja on merkinnyt pitävänsä näytteen puhetapaa ärsyttävänä. Näyte oli myös kaikista näytteistä lähimpänä yleiskieltä ja sellaista kieltä, jota suurin osa informanteista tuntui pitävän ns. neutraalina. Tässä voi olla kyse monesta seikasta. Nuori oli merkinnyt karttaan Turun ja koko Uudenmaan peittävän alueen ja kirjoittanut viereen ”neutraali”. On hyvin mahdollista, että informantti ei ole osannut merkitä oikeaa aluetta tai on merkinnyt epähuomiossa liian suuren alueen. Monen kartasta huomasi, että alueita oli merkitty hyvin huolettomasti. Toinen mahdollinen selitys nuoren vastauksien ristiriitaisuudelle voi olla se, että hän ei tunnistanut satakuntalaisen miehen lounaismurteisiin lukeutuvaa puhetapaa, eikä täten siksi osannut yhdistää sitä tuntemaansa puhetapaan. Pidän ensimmäistä vaihtoehtoa kuitenkin todennäköisempänä, koska summittainen murrealueiden merkitseminen tuntui toistuvan muidenkin nuorten kartoissa.

Aineistoni perusteella brysselinsuomalaiset nuoret eivät liitä murteellisuutta omaan puhetapaansa. *Murre* on käsitteenä heille hyvin kaukainen, eikä oman puhetavan sisältämää variaatiota nähdä murteellisuutena. Huomionarvoista on se, että lukuisat nuoret kuitenkin kuvailivat puhetapaansa monisanaisesti ja antoivat siitä konkreettisia esimerkkejä, jotka kaikki poikkesivat yleiskielestä. Edes

nämä esimerkit, eivät saaneet nuoria tiedostamaan oman puhutavan murteellisia tai ei-yleiskielisiä piirteitä.

Webropol-kyselyssä oli joitain kysymyksiä, jotka eivät toimineet täysin toivotulla tavalla kohderyhmän ollessa ulkosuomalaisten joukko. Mallinani käyttämässä Palanderin tutkimuksessa oli runsaasti kysymyksiä, joista pyrin valikoimaan mahdollisimman monipuoliset ja kohderyhmälleni sopivat kysymykset. Kyselyyn päätyi kuitenkin muutama kysymys, jotka eivät olleet täysin tarkoituksenmukaisia. Esimerkiksi kysymys ”Oletko huomannut kotimurteessasi käyttäjäkohtaisia eroja? Millaisia?” ja sen sisältämä käsite *kotimurre* on voinut mahdollisesti aiheuttaa hämmennystä. Sen sijaan kysymys ”Onko murteella kirjoitettu kaunokirjallisuus, sarjakuvat tms. sinulle tuttuja? Mitä mieltä olet tällaisesta kirjallisuudesta?” oli hyvin ymmärretty ja siihen annetut vastaukset olivat sangen kiinnostavia, minkä vuoksi tätä osa-aluetta olisi voitu painottaa enemmän. Kysely tällaisenaan keskittyi selvittämään nuorten murrekäsitteitä ja -asenteita hyvin yleisellä tasolla. Murteiden roolia mediassa ja kirjallisuudessa olisi ollut hyvä sisällyttää kyselyyn hieman enemmän.

Jotkin kysymykset tuntuivat lähemmän tarkastelun jälkeen rajoittavilta ja suppeilta. Informanteille olisi ollut hyvä antaa enemmän tilaa esittää ajatuksiaan. Oppituntien kesto rajoitti kuitenkin kyselyn laajuutta, enkä voinut sisällyttää kyselyihin pitkiä pohtivia vastauksia edellyttäviä kysymyksiä tai tehtäviä. Tutkimussuunnitelmaa tehdessäni ei ollut varmaa, menenkö itse paikan päälle teettämään kyselyt, mikä sekin vaikutti kyselyn tekoon. Uskon, että päätökseni olla itse paikalla vaikutti tutkimuksen lopputulokseen. Sain itse tilaisuuden selittää tutkimuksen tarkoituksen parhaani mukaan, ja kykenin vastaamaan mahdollisiin kysymyksiin, sekä pystyin ottamaan kantaa tutkimuseettisiin kysymyksiin.

Kaikki paperiseen kyselyyn vastanneet eivät vastanneet nettikyselyyn, ainoastaan puolet niin tekivät. Karttatehtävän vastausten laatu vaihteli myös kovasti. Jotkut informanteista paneutuivat tehtävään erittäin perusteellisesti, mutta vielä useampi jätti kokonaan vastaamatta tehtävään tai merkitsi karttaan vain muutaman alueen. Tässä on otettava tuki huomioon se, että kaikilla ei välttämättä ole paljoakaan tietoa suomen kielen murteista. Eräs oppilas mainitsi erikseen paperisen kyselyn täyttövaiheessa, että hän ei osaa nimetä ainoatakaan murrealuetta. Informanttien aktivointia olisi ollut kuitenkin syytä pohtia etukäteen. Heikoin tiedoin varustetuille ja niukasti vastaavien varalle olisi myös voinut kehittää jatkokysymyksiä pureutuen tietoisuuden ja vastausten puutteeseen.

Jälkeenpäin tarkasteltuna oppilaiden omia näkemyksiä heidän murretietoisuudestaan olisi ollut hyvä kartoittaa. Brysselinsuomalaisten nuorten murretietämys vaikuttaa olevan varsin puutteellista tutkimukseni perusteella, eikä kyselyn taustatietoja kartoittava osuus anna tarpeeksi tietoa murretietoisuuden puutteen syistä. Tutkimuksen tekijänä pystyn vain arvaamaan aineistoni

perusteella, miksi joidenkin oppilaiden tietämys on suurempaa kuin toisten. Varsinkaan nuoremmat oppilaat eivät välttämättä ole tietoisia omasta murre-tietoisuudestaan, mutta heidän kokemuksensa omista kyvyistään ja osaamisestaan olisivat silti olleet kiinnostavia. Perusteellisemmassa tutkimuksessa nuorten yksilöllisten syiden selvittäminen ennakoasenteille ja -tiedoille olisi tärkeää. Tämä olisi mahdollista laajemmilla ja kattavammilla kysymyksillä sekä tarkempien taustatietojen kartoittamisella.

LÄHTEET

Aineslähteet

- Brysselinsuomalaisten koululaisten kyselyvastaukset 2018a. Kyselyyn vastannut 79 vastaajaa. Kerätty Brysselin II Eurooppa-koulussa 12.10.2018. Kerääjä Amira Alasghar. Kyselyaineistot säilytteillä tutkielman tekijällä.
- Brysselinsuomalaisten koululaisten kyselyvastaukset 2018b. Kyselyyn vastannut 39 vastaajaa. Kerätty Webropol-verkkokyselynä 12.10.–24.10.2018. Kerääjä Amira Alasghar. Kyselyaineistot säilytteillä tutkielman tekijällä.
- Kyselyyn sisältyneet nykymurteen näytteet 2018. Näytteet 1–3 ja 7 YLE:n radio- ja televisio-ohjelmista vuosilta 2016 ja 2018. Näyte 6 K-ryhmän YouTube-mainoksesta ja näyte 8 YouTube-kanavalta Elixir TV. Näytteet 4 ja 5 Suomen kielen prosodiahankkeesta (äänite 3-643-19 ja äänite 1-678-46). Prosodiahankkeen äänitteet säilytteillä Lauseopin arkistossa, muut tekijällä.

Tutkimuskirjallisuus ja lyhenteet

- Aalto, Minna 2007: Suomeksi Brysselissä – suomalaislasten koulukieli. *Identiteetit liikkeessä. Suomalaisten kokemuksia Belgiasta*, s. 74–92. Toim. Minna Aalto ja Maria Lähteenmäki. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Alasghar, Amira 2018: *Brysselinsuomalaisten nuorten kielelliset asenteet*. Kandidaatintutkielma. Suomen kieli, kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto.
- Euroopan komissio: *Perustietoa EU:sta*. [Verkkojulkaisu. Viitattu 14.1.2019.] Saatavissa: https://ec.europa.eu/finland/about-us/about-the-eu_fi#Suomi%20ja%20suomalaiset%20EUssa
- Haaramo, Annika 2015: *Se on niin erilainen ja siksi jopa hauska. Kansanlingvistinen tutkimus hämäläismaallikoiden lounaismurretta koskevistä käsityksistä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, kieli-, käännös-, ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 2.2.2019.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/97287>
- Heikkilä, Maijastiina 2015: *Lounaissuomalaisten murrekäsityksiä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 2.2.2019.] Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/103504>
- Itkonen, Terho 1972: *Kuoreveden ja Keuruun murretta. Tekstejä ja sandhiseikkojen tarkastelua*. SKS, Helsinki.
- 1989: *Nurmijärven murrekirja*. SKS, Helsinki.
- Juusela, Kaisu – Nisula, Katariina 2006: *Helsinki kieliyhteisönä*. Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, Helsingin yliopisto.
- Jönsson-Korhola, Hannele – Lindgren, Anna-Riitta 2003: *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä vähemmistöjä*. Tietolipas 190. SKS, Helsinki.
- Kettunen, Lauri 1940a: *Suomen murteet. 3 A, Murrekartasto*. SKS, Helsinki
- 1940b: *Suomen murteet. 3 B, Selityksiä murrekartastoon*. SKS, Helsinki.
- Kielitoimiston sanakirja: *Hakusana kelata*. [Verkkojulkaisu. Viitattu 24.8.2020.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/kelata>
- Korkiasaari, Jouni 1989: *Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

- 2008: Benelux-maat. *Suomalaiset Euroopassa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia* 6, s. 186–208. Toim. Krister Björklund ja Olavi Koivukangas. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Kotimaisten kielten keskus A: Pääkaupunkiseutu, Suur-Helsinki ja Helsingin seutu. [Verkkojulkaisu. Viitattu 11.11.2020] Saatavissa: <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/403>
- Kotimaisten kielten keskus B: Mitä yleiskieli on? [Verkkojulkaisu. Viitattu 5.4.2019.] Saatavissa: https://www.kotus.fi/kielitieto/kielenhuolto_kielitoimistossa/yleiskieli/mita_yleiskieli_on
- Kuiri, Kaija 2009: Tampereen suomi vanhinta suomea. *Tampere kieliyhteisönä*, s. 13–46. Toim. Harry Lönnroth. SKS, Helsinki.
- Kurki, Tommi 2018: Kielikäsitysten mosaiikki: havaintoja puhekielen näytteistä. *Sananjalka* 60, s. 71–95. [Verkkojulkaisu. Viitattu 7.1.2021.] Saatavilla: <https://journal.fi/sananjalka/article/view/70049>
- Labov, William 2006: *The social stratification of English in New York City*. 2. painos. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lammervo, Tiina – Gita, Johanna 2003: Australiansuomalaisista ja australiansuomesta. *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä vähemmistöjä*, s. 449–176. Toim. Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren. Tietolipas 190. SKS, Helsinki.
- Maahanmuuttovirasto: Sanasto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.1.2019.] Saatavissa: <https://migri.fi/sanasto>
- Malinen, Sari 2016: *Kanadan ulkosuomalaiset suomen kielen ylläpitäjinä*. Pro gradu –tutkielma. Suomen kieli, kielten laitos. Jyväskylän yliopisto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 1.3.2019.] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/52456?locale-attribute=fi>
- Mantila, Harri 2000: Meänkieli, yksi Ruotsin vähemmistökielistä. *Kielikello* 3/2000. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.1.2019.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/meankieli-yksi-ruotsin-vahemmistokielista>
- 2004: Murre ja identiteetti. *Virittäjä* 3/2004. s. 322–346. [Verkkojulkaisu. Viitattu 21.11.2020.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40346/9773>
- Mielikäinen, Aila – Palander, Marjatta 2002: Suomalaisten murreasenteista. *Sananjalka* 44, s. 86–109. [Verkkojulkaisu. Viitattu 8.1.2019.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3643/mielikainen86-109.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. SKS, Helsinki.
- Mielikäinen, Aila – Paunonen, Heikki – Suojanen, Matti 1976: *Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus. Esitutkimusraportti*. Valtion humanistinen toimikunta, Helsinki.
- Mikkola, Laura 2011: *Murteellisuus, maalaisuus ja miellyttävyyys helsinkiläisten kuulemana: monimenetelmäinen tutkimus lukiolaisten kieliasenteista*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Helsingin yliopisto.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttujan identiteetti*. Tietolipas 100. SKS, Helsinki.
- Nuolijärvi, Pirkko – Sorjonen, Marja-Leena 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruihankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- Nupponen, Anne-Maria 2011: *“Savon murre” savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Väitöskirja. Suomen kieli, kielten laitos. Itä-Suomen yliopisto.
- OSGES 2010 = Office of the Secretary-General of the European Schools: *Syllabus for all LIII languages*. [Verkkojulkaisu. Viitattu 13.5.2019.] Saatavissa: <https://www.eursec.eu/Syllabuses/2010-D-49-en-6.pdf>
- 2015: *L2-kielten yhteinen opetussuunnitelma – Perusoppimäärä*. [Verkkojulkaisu. Viitattu 13.5.2019.] Saatavissa: <https://www.eursec.eu/Syllabuses/2015-01-D-33-fi-4.pdf>
- 2017: *Suomi L1-kielen opetussuunnitelma*. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.2.2020.] Saatavissa: <https://www.eursec.eu/Syllabuses/2017-01-D-6-fi-3.pdf>

- 2018: *Facts and figures on the beginning of the 2018-2019 school year in the European Schools*. [Verkkójulkaisu. Viitattu 13.5.2019.] Saatavissa: <https://www.eursec.eu/Documents/2018-10-D-17-en-3.pdf>
- 2020: *Organisation of studies*. [Verkkójulkaisu. Viitattu 10.9.2020.] Saatavissa: <https://www.eursec.eu/en/European-Schools/studies/studies-organisation>
- Paavola, Liisa 1987: *Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet*. Opera Fennistica & Linguistica 1. Tampereen yliopisto. Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Palander, Marjatta 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. *Virittäjä*, 1/2001, s. 147–151. [Verkkójulkaisu. Viitattu 4.12.2020.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40078/9571?acceptCookies=1>
- 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. *Virittäjä* 1/2007, s. 10–13. [Verkkójulkaisu. Viitattu 4.12.2020.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40541>
- 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. SKS, Helsinki.
- 2015: Rajakarjalaistaustaisten ja muiden suomalaisten mielikuvia karjalasta. *Virittäjä* 1/2015, s. 34–66. [Verkkójulkaisu. Viitattu 4.12.2020.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/41260>
- Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka 2018: Imitating karelian? How Is Karelian Recalled and Imitated by Finns with Border Karelian Roots? *On the Boarder of Language and Dialect*, s. 85–122. Toim. Marjatta Palander, Helka Riionheimo ja Vesa Koivisto. Studia Fennica Linguistica 21. SKS, Helsinki.
- Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koivisto, Vesa 2018: *On the Border of Language and Dialect*. Studia Fennica Linguistica 21. SKS. Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1973: Lounaismurteiden ja viron monikon genetiivi ja partitiivi. *Virittäjä* 4/1973, s. 335–349. [Verkkójulkaisu. Viitattu 11.11.2020.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/36352/8774>
- 2005: Helsinkiläisiä puhujaprofiileja. *Virittäjä* 2/2005, s. 162–200. [Verkkójulkaisu. Viitattu 20.1.2021.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40402>
- 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. *Helsinki kieliyhteisönä*, s. 13–19. Toim. Kaisu Juusela ja Katariina Nisula. Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. *Virittäjä* 4/2009, s. 557–570. [Verkkójulkaisu. Viitattu 20.1.2019.] Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/4222>
- Pharao, Nicolai – Kristiansen, Tore 2019: Reflections on the relation between direct/indirect methods and explicit/implicit attitudes. *Linguistics Vanguard*, 5. De Gruyter Mouton.
- Preston, Dennis R. 1999: Introduction. *Handbook of perceptual ideology Volume 1*, s. 23–40. Toim. Dennis R. Preston. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- 2011: The Power of Language Regard – Discrimination, Classification, Comprehension, and Production. *Dialectología Special Edition II, vol. 2*, s. 9–33. [Verkkójulkaisu. Viitattu 31.12.2020.] Saatavissa: https://english.okstate.edu/images/Documents/Preston/Perceptual_Dialectology/Preston_2011b.pdf
- Rapola, Martti 1990: *Johdatus suomen murteisiin*. Tietolipas 4. SKS, Helsinki.
- Salomaa, Leena 1981: Turkulaisten kielellisistä asenteista. *Sananjalka* 23, s. 51–62.
- Sibata, Takesi 1999: Consciousness of dialect boundaries. *Handbook of perceptual ideology Volume 1*, s. 79–102. Toim. Dennis R. Preston ja Daniel Long. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Siirtolaisuusinstituutti: Siirtolaisrekisteri. [Verkkójulkaisu. Viitattu: 8.1.2019.] Saatavissa: http://www.migrationinstitute.fi/files/jpg/ulkosuomalaiset/euroopansuomalaiset_2010.jpg

- Sisäministeriö: Ulkosuomalaiset ovat ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.1.2019.] Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/ulkosuomalaiset>
- Sivula, Fanni 2016: ”*Aikalai lyhemppä se on kon tua kirjakiäl*” - luvialaisten käsitykset omasta paikallismurteestaan ja suomen kielen murrealueista. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 2.1.2019.] Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/129861>
- Sorsakivi, Merja: Infinitiivijärjestelmän muutoksia lasten kielessä. *Virittäjä* 4/1982, s. 377–391. [Verkkojulkaisu. Viitattu 20.1.2021.] Saatavissa. <https://journal.fi/virittaja/article/view/37718>
- Särkölä, Saija 2020: *Lounaissuomalaisten kielitietoisuus. Kielenpiirteiden tiedostaminen murteessa ja omassa puh kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto. [Verkkojulkaisu. Viitattu 19.1.2021.] <https://www.utupub.fi/handle/10024/150528>
- Tieteen termipankki: sosiolingvistiikka. [Verkkojulkaisu. Viitattu 12.1.2019.] Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sosiolingvistiikka>
- Tilastokeskus: Tilastokeskuksen PxWeb- tietokannat. [Verkkojulkaisu. Viitattu 4.12.2020.] Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/
- 2006: Väkiluku vuodenvaihteessa 5 255 580. [Verkkojulkaisu. Viitattu 8.1.2019.] Saatavissa: https://www.stat.fi/til/vaerak/2005/vaerak_2005_2006-03-21_tie_001.html
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Vaattovaara, Johanna – Soininen-Stojanov, Henna 2006: Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseurajaukset ja kielelliset asenteet. *Helsinki kieliyhteisönä*, s. 223–254. Toim. Kaisu Juusela ja Katariina Nisula. Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Virtaranta, Pertti 1993: *Amerikansuomi*. SKS, Helsinki.
- Williams, Angie – Garrett, Peter – Coupland, Nikolas 1999: Dialect Recognition. *Handbook of Perceptual Dialectology Volume 1*, s. 385–398. Toim. Dennis R. Preston. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

LIITTEET

LIITE 1. KYSELYLOMAKE

Kysely murrekäsityksistä

Taustatiedot

Missä ja milloin olet syntynyt? _____

Mitä kieliä kotonasi puhutaan? _____

Missä maissa olet asunut? Mainitse myös, kuinka pitkään.

Jos olet asunut Suomessa, kerro missä kaupungissa. _____

Mistä vanhempasi ovat kotoisin? Mainitse maa ja kaupunki.

Missä päin Suomea vietät eniten aikaa? _____

1. Kuulet kahdeksan ääninäytettä eri puhetavoista. Vastaa väittämiin ympyröimällä sopivin vaihtoehto (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

Näyte 1:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 2:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 3:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 4:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 5:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 6:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 7:

Puhetapa on

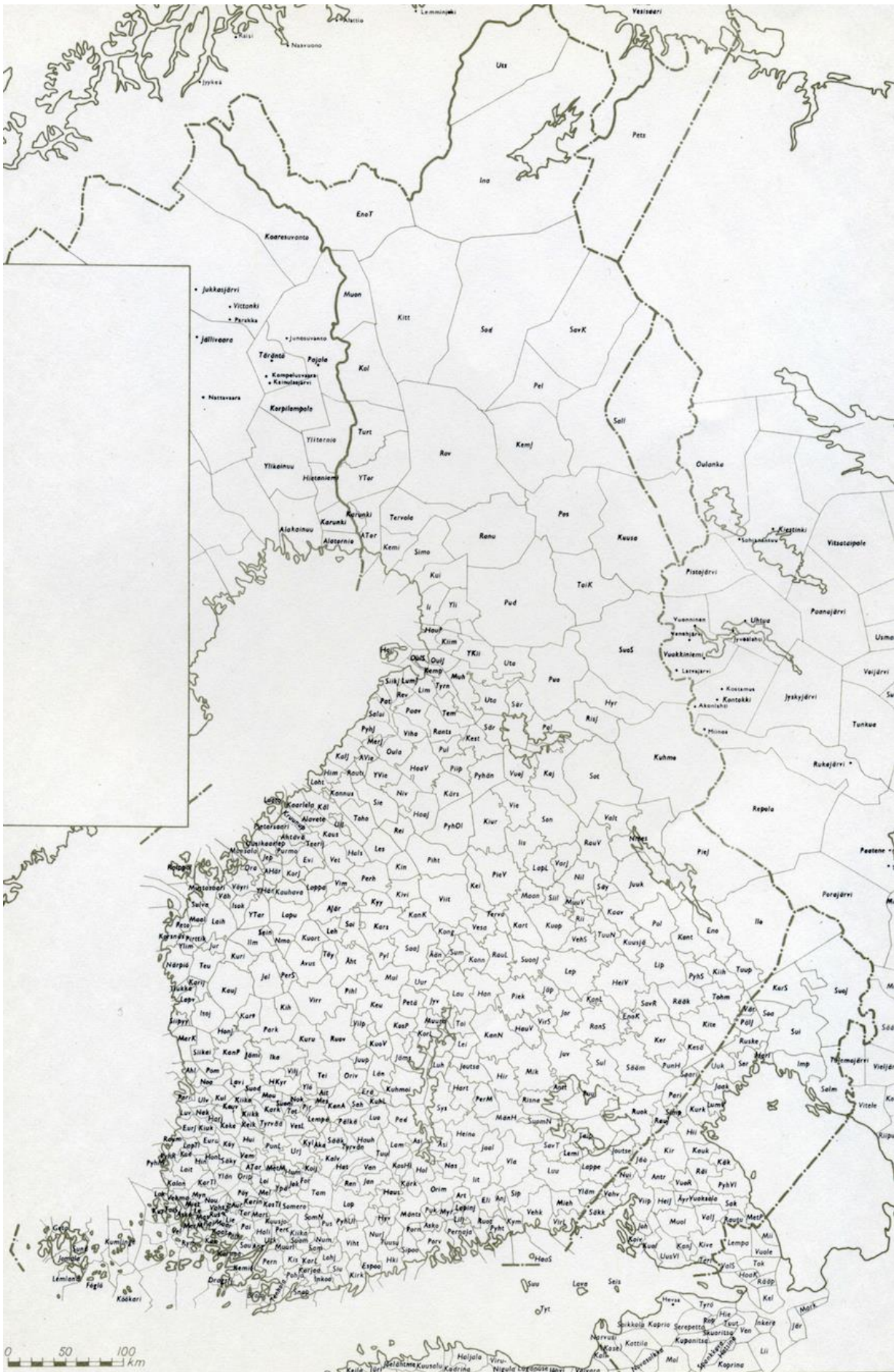
ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

Näyte 8:

Puhetapa on

ystävällinen	1	2	3	4	5	pehmeä	1	2	3	4	5
voimakas	1	2	3	4	5	ärsyttävä	1	2	3	4	5
hidas	1	2	3	4	5	kaunis	1	2	3	4	5
epäselvä	1	2	3	4	5	hauska	1	2	3	4	5

2. Merkitse karttaan Suomen tärkeimmät murrealueet tai muut alueet, joilla on oma puhetapansa. Alueita saa merkitä niin paljon kuin haluaa. Nimeä alueet joko itse karttaan tai kartan kääntöpuolelle. Luonnehdi myös alueiden puhetapojen tyypillisimpiä piirteitä. Käytä muuta kuin lyijykynää alueiden merkitsemiseen!

Kysely murrekäsityksistä

Vastaathan kaikkiin kysymyksiin. Kyselyn vastaamiseen menee noin 10 minuuttia. Kiitos etukäteen!

1. Merkitse tähän tunnilla saamasi numero. *

2. Järjestä seuraavat kaupungit numerojärjestykseen (1–16) sen mukaan, missä kaupungissa kieli on mielestäsi yleisimpiä. Ensimmäiseksi (1) tulee siis kaupunki, jossa puhe on mielestäsi yleisimpiä ja viimeiseksi (16) murteellisin puhetapa. Pidä huoli, että järjestät kaupungit yleisimpiästä murteellisimpaan. *

1	Valitse
2	Valitse
3	Espoo
4	Helsinki
5	Hämeenlinna
6	Joensuu
7	Jyväskylä
8	Kuopio
9	Lahti
10	Lappeenranta
11	Oulu
12	Pori
13	Porvoo
14	Rauma
15	Rovaniemi
16	Tampere
17	Turku
18	Vantaa
19	Valitse
20	Valitse
21	Valitse
22	Valitse

3. Vastaa seuraaviin kysymyksiin. *

Missä päin Suomea puhekieli on mielestäsi kauneinta?

Missä päin Suomea puhutaan virheettömintä yleiskieltä?

Missä päin Suomea puhekieli on ruminta?

Onko vieras murre tuottanut sinulle koskaan ymmärtämishäiriöitä? Milloin ja missä tilanteessa?

Puhutko itse murretta? Ellet, miten nimität omaa puhekieltäsi? Ellet puhu murretta, poikkeako kielesi miltään osin kirjakielenä (piirre-esimerkkejä)?

Oletko huomannut kotimurteessasi käyttäjäkohtaisia eroja? Millaisia?

Välitteletkö joskus omaa puhekieltäsi/murrettasi? Millaisia piirteitä välittelet ja missä tilanteessa?

Oletko havainnut, että ikä olisi vaikuttanut puhekieleesi? Oletko puhunut aiemmin eri tavalla kuin nyt? Esimerkkejä eroista ja muutoksista.

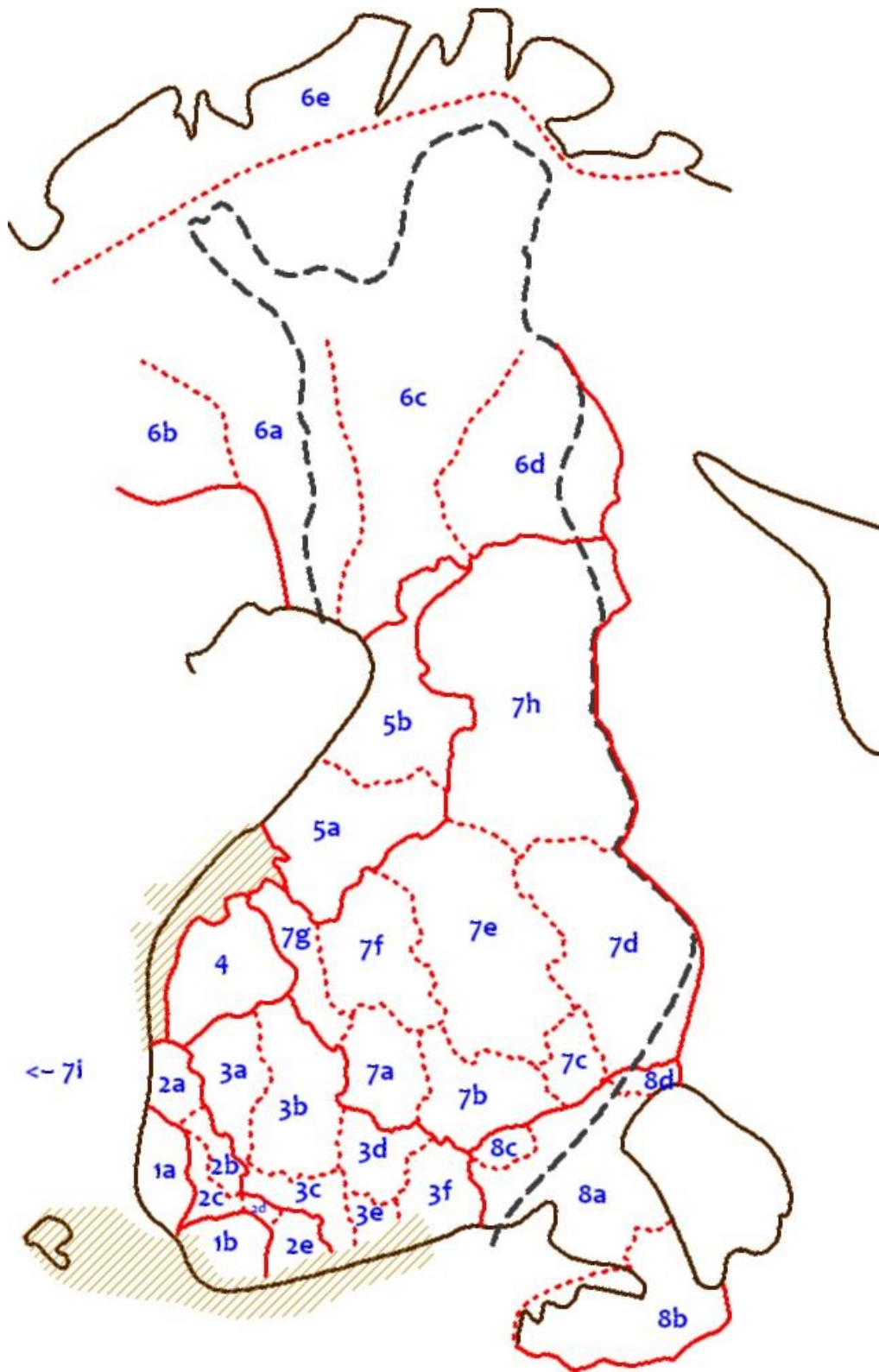
Miten muiden murteiden/puhetapojen edustajat suhtautuvat puhekieleesi/murteeseesi (arvostetaanko sitä vai vähätelläänkö tms.)? Onko puhekielestäsi koskaan huomauteltu? Millaisista seikoista?

Onko murteella kirjoitettu kaunokirjallisuus, sarjakuvat tms. sinulle tuttuja? Mitä mieltä olet tällaisesta kirjallisuudesta?

Millaisiin tilanteisiin murteiden käyttö sopii (esimerkkejä)? Mikä on mielestäsi kotimurteesi/kotipuhekieleesi tulevaisuus?

Mitä on mielestäsi normaali/neutraali suomen kieli? Minkälaisia piirteitä siihen kuuluu?

LIITE 3. MURREKARTTA

LIITE 4. NÄYTTEIDEN LITTERAATIT

Näyte 1. Pohjoissavolainen puhuja.

Vaatimattomista olosuhteistakki pystyy ponnistamaan tuonne kansan tietosuutteen ja, residentiks asti ja, hyvää esimerkkiä kyllähän tässä niinkun lapsuudesta nii ihan tähän päevvään saakka ni koko aja ollu semmosta, puhe- puhetta ja pulinata.

Näyte 2. Satakuntalainen puhuja.

No, Lasse tässä ottikin esiin jo digitalisaation –

No kotipalvelut, lähdetään siitä eli se mitä me tehdään paljonkin aika isossakin mittakaavas nyt eli noin sadan kunnan kanssa, toimitetaan atèrioita, jo nyt eli kotihoidon asiakkaille, mutta siihen on helppo sitte lähteä rakentamaan lisää.

Näyte 3. Lappilainen puhuja.

Olen jälkeenhän nauhalta kattonu, että vilaasen taakseppäin siinä, mutta ei mulla ollu mithää hajua että Saksa on kaatunu mulla ei ollu mithään hajua että montako kaveria om mukana loppusuoralle tullessa.

Näyte 4. Varsinaissuomalainen puhuja.

Siihe, hänel luakses yhtäkki tule tämmönen sininel lintu. se ov varmaa jokù hänèj kaveri. se sinisel linnum mukàn ilmesesti ol jokù tämmönev verinev veitsi ja, nyt se näke jottaim painajaisuni et, et se sininel lintu hyökkää päälle. se herä yhtäkki painaisunèst ja, katto ikkunast ulos ko se näke ko toi se sininel lintu lähte kävèlemä jonnekki.

Näyte 5. Pohjoiskarjalainen puhuja.

Minä õesin tarvinnu just niitä mustaviinimarjoja. eikkö sulla niitä oom missää jemmassa? ihar riittäsi semmonèj kahvikupillinej kaks korkkeintaan niitä.

Näyte 6. Helsinkiläinen puhuja.

Ja se vielä tohon niim meill on- alkaa olee niij ku,, lautasmalli aika, aika kohdillaan. Vähä isohko lautanen mutta, kyllä se mallista käy.

Näyte 7. Lappilainen puhuja.

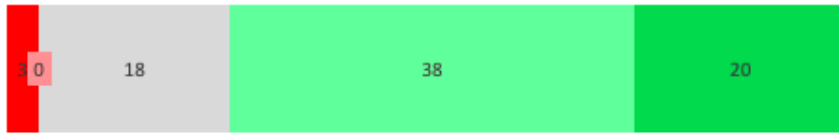
Sillä esimerkiksi poronhoitoaluheella, minkä minä tunnen nyt sitten, pikkusen paremmin ko muut aluheet niin tuota, viime vuonna on ahmavahinkojen määrä tuplaantunut. Ja se- elikkäs se o puolet, se on kakstuhattakaheksansattaa.

Näyte 8. Helsinkiläinen puhuja.

Lähiöissä mum mielestä, pitäis niij ku, pystyy tekee se hyvä ruoka, käydään siel lähiökaupoissa ja, ja otetaan sitä tunnelmaa siit lähiöstä ja, lähiös pitäis ehkä vähä poiketa siit totutusta enemmän et ottaa niij ku.

LIITE 5. NÄYTETTÄ 1 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on pehmeä”.

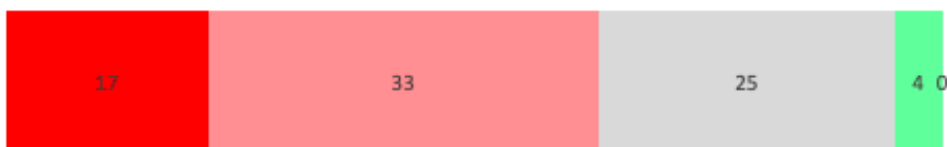
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio e. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio f. Väittämä ”puhetapa on kaunis”.

LIITE 6. NÄYTETTÄ 5 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on pehmeä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on hidas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

LIITE 7. NÄYTETTÄ 2 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on voimakas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio e. Väittämä ”puhetapa on hidas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio f. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio g. Väittämä ”puhetapa on pehmeä”.

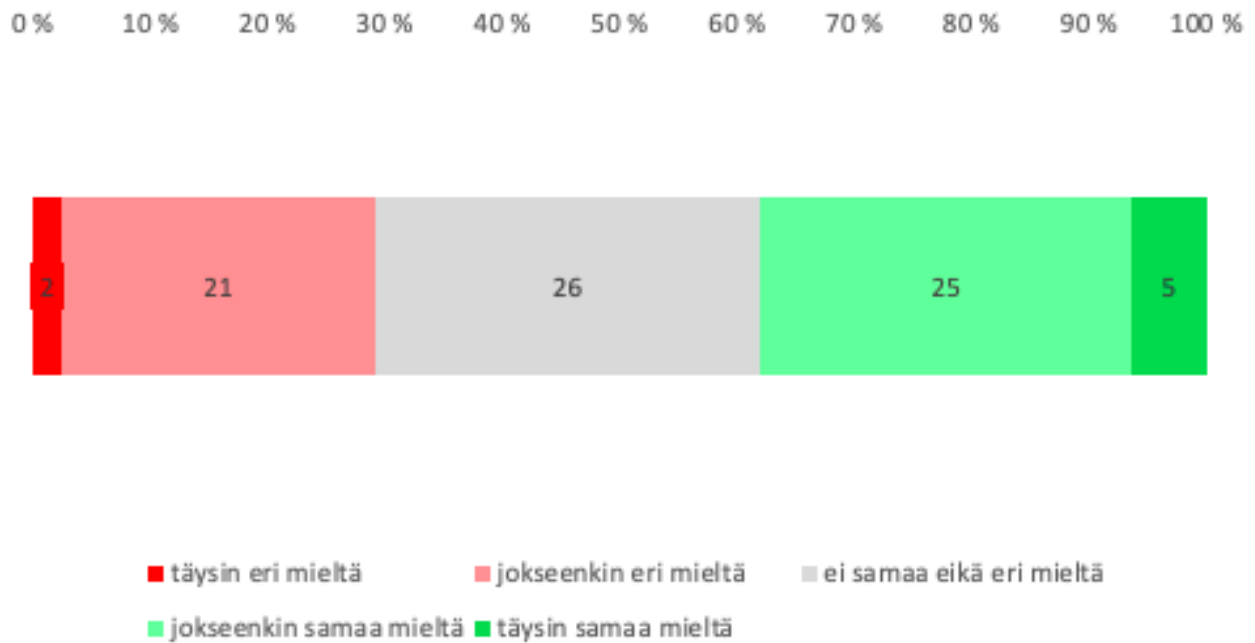
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

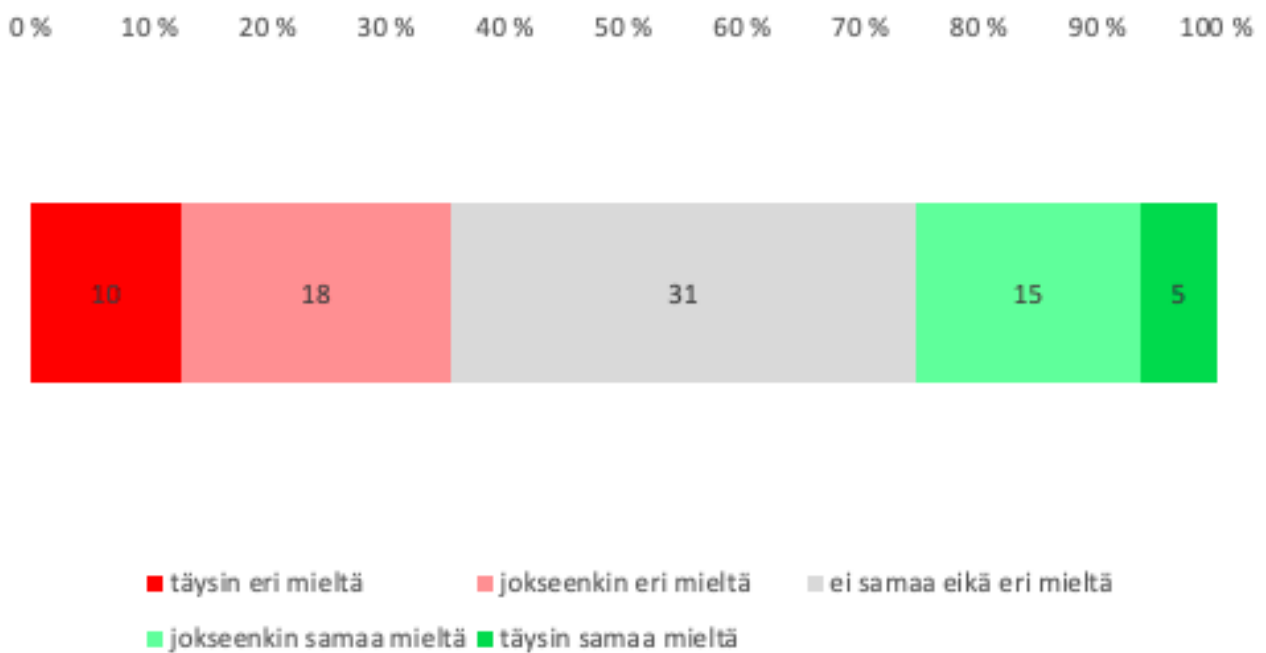
■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio h. Väittämä ”puhetapa on kaunis”.

LIITE 8. NÄYTETTÄ 4 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

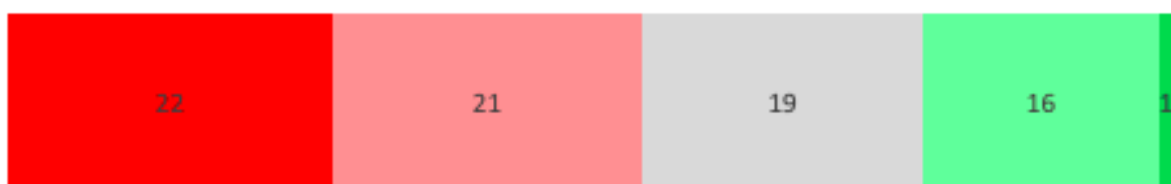
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on kaunis”.

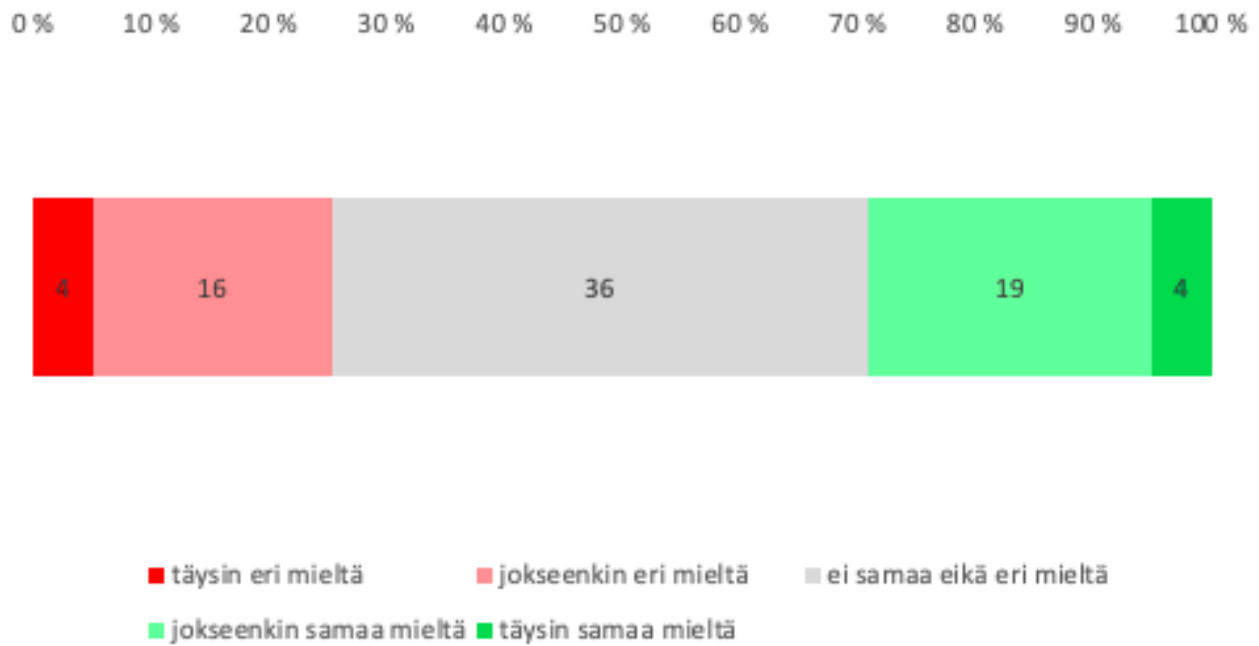
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

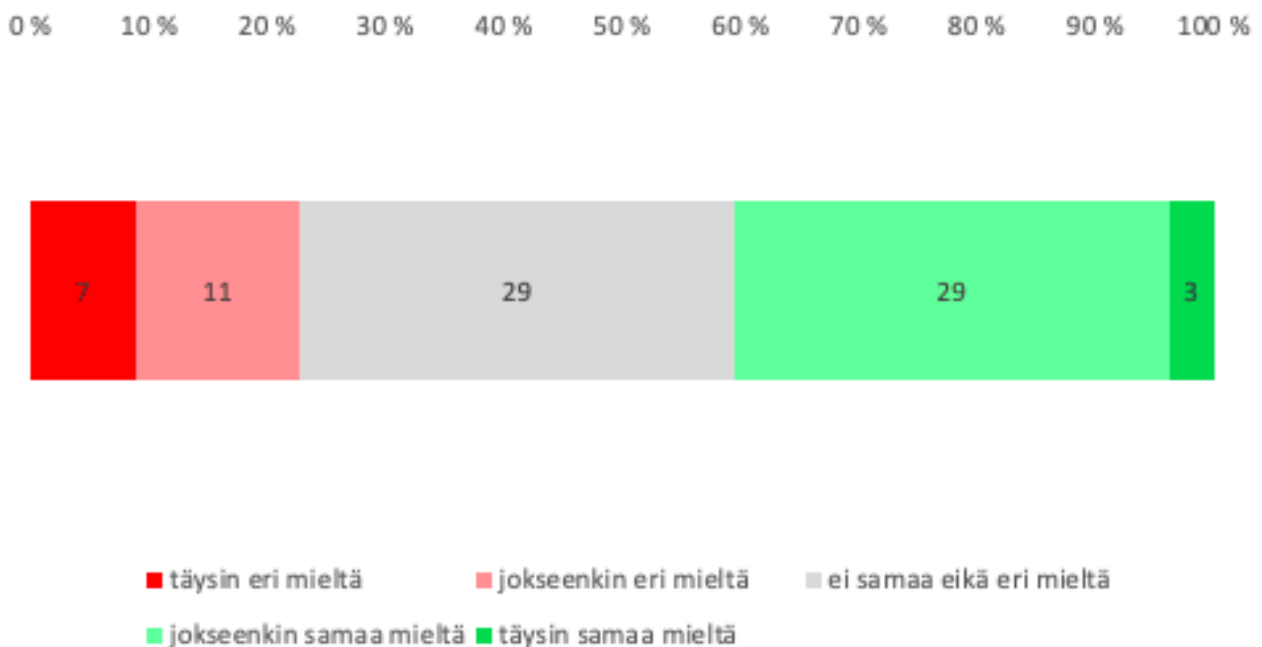
■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”.

LIITE 9. NÄYTETTÄ 3 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on voimakas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä”.

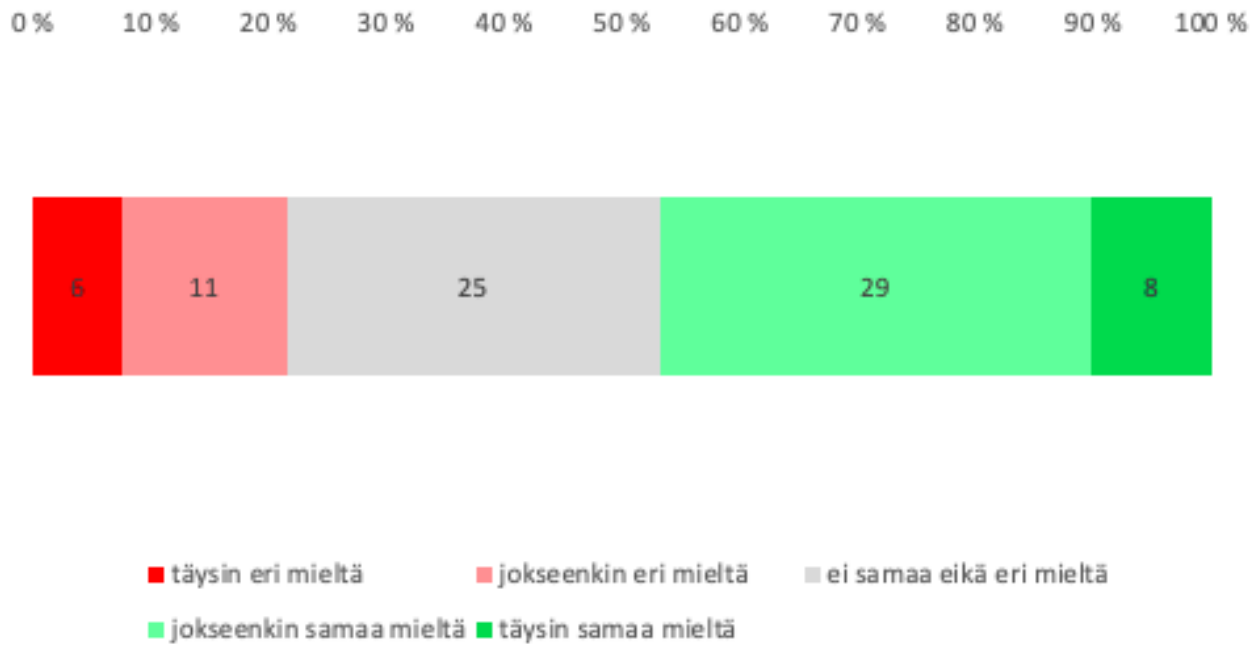
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

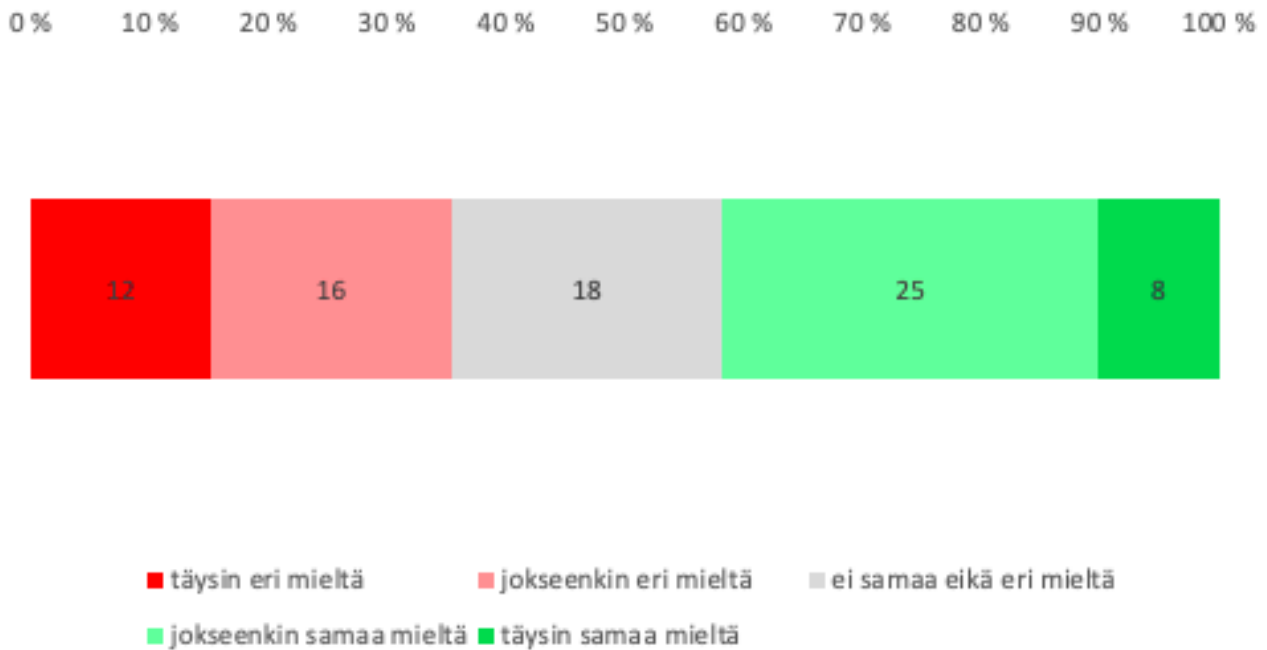
■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

LIITE 10. NÄYTETTÄ 7 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on voimakas”.

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”-

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on kaunis”.

LIITE 11. NÄYTETTÄ 6 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on voimakas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on pehmeä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on hidas”

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio e. Väittämä ”puhetapa on ärsyttävä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio f. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio g. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

LIITE 12. NÄYTETTÄ 8 KOSKEVAT VÄITTÄMÄT JA NIIHIN ANNETTUJEN VASTAUSTEN JAKAUTUMISET.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio a. Väittämä ”puhetapa on ystävällinen”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio b. Väittämä ”puhetapa on epäselvä”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio c. Väittämä ”puhetapa on voimakas”.

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio d. Väittämä ”puhetapa on hidas”.

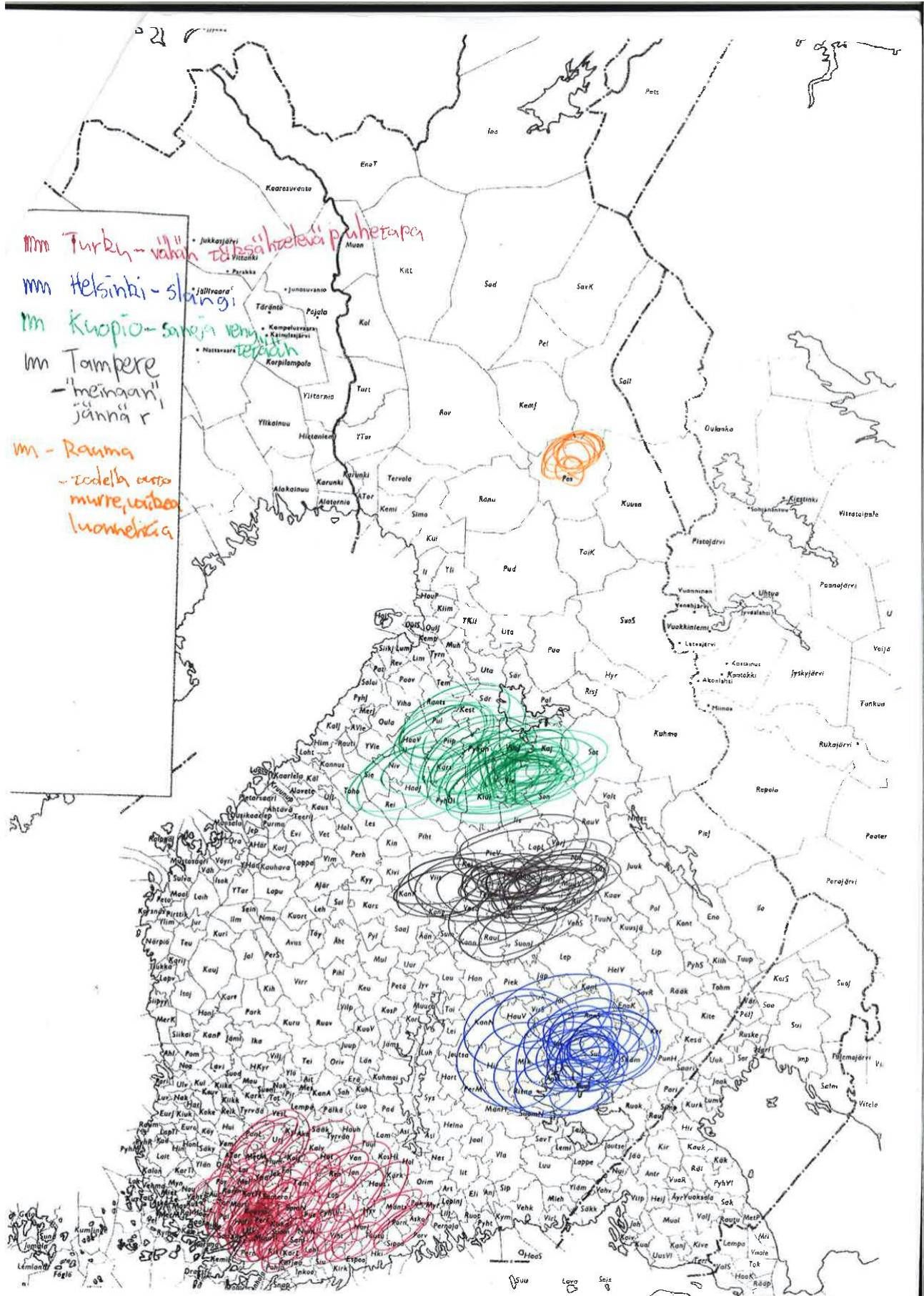
0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 % 80 % 90 % 100 %

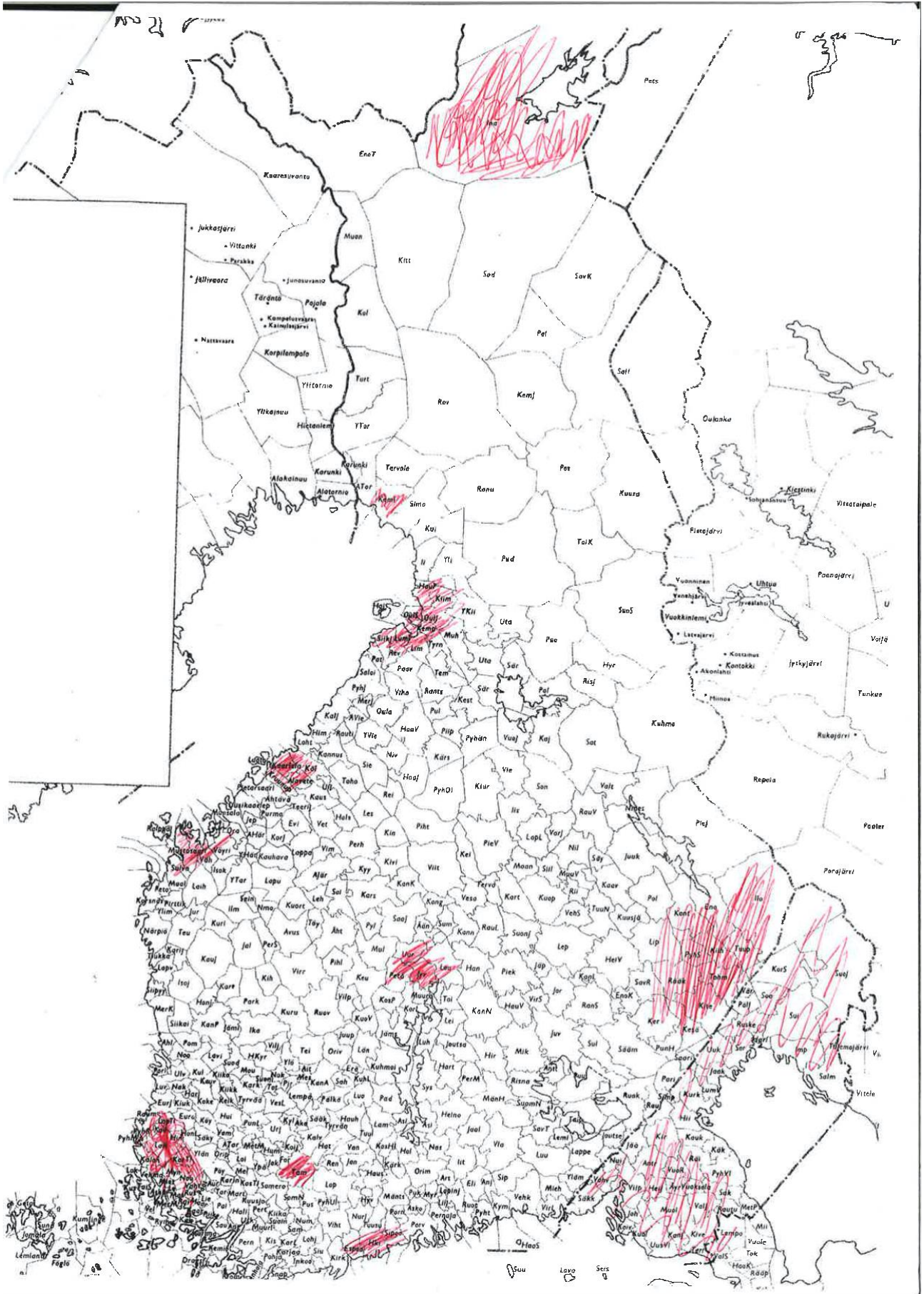
■ täysin eri mieltä ■ jokseenkin eri mieltä ■ ei samaa eikä eri mieltä
■ jokseenkin samaa mieltä ■ täysin samaa mieltä

Kuvio e. Väittämä ”puhetapa on hauska”.

LIITE 13. BRYSELINSUOMALAISEN INFORMANTIN MURREKARTTA

LIITE 15. BRYSELINSUOMALAISEN INFORMANTIN MURREKARTTA.

LIITE 16. BRYSELINSUOMALAISEN INFORMANTIN MURREKARTTA.

